Strategia Rozwoju Gminy Koniusza

na lata 2015-2023

Koniusza, grudzień 2015

Spis treści

Wprowadzenie ... 3
1. Założenia opracowania strategii ... 7
1.1. Zasięg terytorialny ... 7
1.2. Okres obowiązywania i metoda ... 7
2. Informacja o stanie realizacji strategii na lata 2009-2013 ... 9
3. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej ... 12
3.1. Położenie geograficzne i podział terytorialny ... 12
3.2. Ludność ... 15
3.3. Środowisko przyrodnicze i jego ochrona ... 15
3.4. Turystyka ... 23
3.5. Zagospodarowanie przestrzenne i infrastruktura ... 51
3.6. Gospodarka ... 59
3.7. Sfera społeczna ... 63
4. Analiza SWOT ... 81
5. Wizja i Misja rozwoju Gminy ... 86
6. Kierunki rozwoju ... 89
6.1. Obszary problemowe ... 89
6.1.1. Problem główny ... 90
6.1.2. Problemy szczegółowe ... 90
6.2. Cele rozwoju gminy ... 93
6.2.1. Cel główny ... 94
6.2.2. Cele szczegółowe ... 94
7. Planowane przedsięwzięcia ... 102
8. Spójność kierunków rozwoju gminy z dokumentami programowymi i planistycznymi ... 106
8.1. Dokumenty różnych poziomów powiązane ze strategią ... 106
9. Wdrażanie, monitorowanie i kontrola ... 127

Wprowadzenie

Strategia Rozwoju Gminy Koniusza na lata 2015-2023 powstała z inicjatywy władz gminnych, dostrzegających potrzebę kompleksowego rozwoju społeczno-gospodarczego Gminy Koniusza. Nieustannie zmieniające się wewnętrzne i zewnętrzne warunki społeczno-gospodarcze powodują, że odpowiedzialne JST nie tylko winny przygotowywać długookresowe strategie rozwoju, ale też w następstwie ewaluacji w trakcie ich wdrażania modyfikować je wraz ze zmieniającymi się uwarunkowaniami. Stanowi odpowiedź na nieustannie zmieniające się wewnętrzne i zewnętrzne warunki społeczno-gospodarcze. Z uwagi na wielowymiarowość strategii oraz fakt, że ma ona wpływ na każdego, kto zamieszkuje obszar gminy, do udziału w jej opracowaniu zaproszono przedstawicieli władz, pracowników Urzędu Gminy w Koniuszy, mieszkańców gminy, przedstawicieli szkół, przedsiębiorstw, rolników oraz reprezentantów lokalnych organizacji pozarządowych.

Strategia stanowi podstawowy i najważniejszy dokument samorządu lokalnego, określający warunki, obszary, cele i kierunki interwencji polityki stałego rozwoju. Umożliwia diagnozę stanu obecnego, ale jest też, co ważniejsze, usystematyzowanym i spójnym z dokumentami zbiorem jasno sprecyzowanych potrzeb i wynikających z nich kierunków działania. Głównym jej celem jest umożliwienie jak najbardziej efektywnego, prawidłowego i szybkiego rozwoju gminy zgodnie z przyjętym planem i zakresem działania. W tym kontekście szczególnie ważna jest współpraca z innymi jednostkami samorządu terytorialnego i ich związkami, w szczególności w ramach powiatu proszowickiego, Międzygminnego Stowarzyszenia Powiatów Małopolski, a szczególnie Lokalnej Grupy Działania ProKoPaRa. Opracowanie strategii jest szczególnie istotne z punktu widzenia możliwości ubiegania się o środki zewnętrzne - krajowe i zagraniczne, w tym środki z Unii Europejskiej.

Strategia powinna przyczynić się do wzrostu atrakcyjności życia społeczno-kulturalnego, zaktywizować społeczność lokalną oraz zwiększyć jej poczucie tożsamości z obszarem, który zamieszkują. Dlatego bardzo ważnym jej celem jest poprawa warunków życia mieszkańców. Opracowanie tego dokumentu będzie miało pozytywny wpływ na planowanie rozwoju gminy, jak również ułatwi codzienną działalność i podejmowanie decyzji przez jej władze.

Strategia została przygotowana w oparciu o dostępną dokumentację i dane statystyczne oraz spotkania konsultacyjne z mieszkańcami i zawiera wnioski z nich wypływające.

Uzyskane informacje pozwoliły dokonać ogólnej oceny stanu zastanego gminy oraz określić jej mocne i słabe strony (sfera wewnętrzna) oraz szans i zagrożeń (sfera zewnętrzna), czyli analizy SWOT. Umożliwiła ona identyfikację istniejących problemów, a następnie wybór optymalnej drogi ich rozwiązania. Będzie to stanowiło punkt wyjścia do wyznaczenia głównych kierunków rozwoju gminy. Na podstawie dokonanej diagnozy zostały określone obszary problemowe oraz cele, do osiągnięcia których gmina powinna dążyć poprzez realizację planowanych przedsięwzięć. Zidentyfikowano następujące, główne problemy w sferze:

- gospodarczej: **Niski poziom przedsiębiorczości, brak wykorzystania szans związanych z turystyką, agroturystyką i przemysłami czasu wolnego**
- infrastrukturalnej: **Nadal wymagająca poprawy infrastruktura techniczna, szczególnie w zakresie kanalizacji i sieci dróg gminnych**
- społecznej: **Poziom jakości życia mieszkańców wymagający dalszej poprawy, by zbliżyć go do poziomu życia porównywalnych regionów Wspólnoty europejskiej**

Powyższe problemy pozwoliły na określenie problemu głównego jako: takie kształtowanie polityki w dziedzinie społecznej i gospodarczej, które pozwoli na bazie dotychczasowych dobrych doświadczeń **podnieść znacząco poziom rozwoju społeczno-gospodarczego gminy Koniusza i przygotować ją do działań w perspektywie po 2023 r.**

W strategii wyznaczono cel strategiczny na lata 2015-2023, którym jest: **zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy gminy Koniusza i wykorzystanie wszystkich możliwości jakie niosą walory gminy i tendencje rozwojowe terenów czystych ekologicznie i interesujących kulturowo, związanych z turystyką i przemysłami czasu wolnego.** W dążeniu do jego osiągnięcia sprzyjać będzie realizacja wyznaczonych celów szczegółowych w sferze:

- gospodarczej: **Zwiększenie ilości podmiotów gospodarczych oraz ilości miejsc pracy, w tym w działalności pozarolniczej, usługowej i branżach związanych z turystyką i przemysłami czasu wolnego**
- infrastrukturalnej: **Poprawa stanu infrastruktury technicznej z wykorzystaniem wszystkich dostępnych środków i funduszy**
- społecznej: **Poprawa jakości życia mieszkańców w tym w sferze kultury, rekreacji i sportu. Zwiększenie absorbcji środków finansowych z różnych źródeł, w tym pozaunijnych.**

Strategia dotyczy perspektywy lat 2015-2023. Wyznaczając taki horyzont czasowy władze gminy kierowały się następującymi przesłankami:

Zasada n+3. Jest to zasada odnosząca się do okresu programowania Unii Europejskiej, która określa dodatkowy okres na realizację i rozliczenie projektów i programów współfinansowanych z Funduszy Europejskich.

W praktyce oznacza to, że z funduszy przyznanych w ramach perspektywy finansowej 2014-20 faktycznie korzystać można do roku 2023.

Strategia obejmie dwie pełne kadencje władz samorządowych, co pozwala na planowanie zadań, które wymagają dłuższej perspektywy (np.: realizacja szlaków kulturowych). Jednocześnie opisana niżej ewaluacja on-going (niezależna od corocznej oceny realizacji Strategii) przeprowadzona minimum raz w połowie okresu jej obowiązywania pozwoli władzom zmodyfikować ją w zależności od potrzeb, które zostaną zdiagnozowane się w ciągu pierwszych czterech lat.

Ewaluacja końcowa przeprowadzona w 2023 roku umożliwi podsumowanie realizacji strategii wraz z upływem kadencji władz, jednocześnie przypadnie na okres planowania zupełnie nowych strategii związanych z końcem dotychczasowych systemów finansowania (nowa, znacznie niższa perspektywa dotacyjna 2021-2030). Jest to w opinii władz gminy sformułowanym w trakcie tworzenia niniejszego dokumentu wymogiem odpowiedzialnego i niezależnego od aktualnej koniunktury planowania. Jest też zgodne z najważniejszym powstałym dotychczas krajowym dokumentem strategicznym „Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju do 2030 r."

Wraz z coroczną oceną realizacji Strategii przeprowadzane będą odpowiednie korekty i uzupełnienia, umożliwiające jeszcze efektywniejsze jej wdrażanie.

Niniejszy dokument został opracowany na zlecenie Gminy Koniusza przez mającego rozległe doświadczenie w opracowywaniu dokumentów strategicznych eksperta zewnętrznego, pracowników gminy i podmiotów społecznych z terenu gminy - szczególnie Fundacji Wczoraj Dziś i Jutro z Biórkowa Małego.

1. Założenia opracowania strategii

1.1. Zasięg terytorialny

Gmina Koniusza jest gminą wiejską, leżącą w powiecie proszowickim województwa małopolskiego. Jednostką administracyjną obsługującą gminę jest Urząd Gminy w Koniuszy mieszczący się Koniusza 55, 32-104 Koniusza. Gmina składa się z 29 miejscowości, będących jednocześnie sołectwami.

1.2. Okres obowiązywania i metoda

Okres objęty strategią dotyczy perspektywy na lata 2015-2023. Pozwoli to na wyjście poza perspektywę jednej kadencji władz samorządowych. Realizacje długoterminowych działań obejmujących okres 2015-2023 pozwoli też przygotować gminę na czas przejściowy między końcem dofinansowań unijnych z perspektywy 2014-2020 (których ostateczny koniec nastąpi w 2023 roku).

Niniejszy dokument został opracowany na zlecenie Gminy Koniusza przez mającego rozległe doświadczenie w opracowywaniu dokumentów strategicznych eksperta zewnętrznego, pracowników gminy i podmiotów społecznych z terenu gminy - szczególnie Fundacji Wczoraj Dziś i Jutro z Biórkowa Małego.

Przy opracowywaniu strategii wykorzystane zostały narzędzia i założenia metod planowania strategicznego: analiza SWOT, metoda aktywnego planowania strategicznego oraz konsultacje społeczne.

Dokument składa się z dwóch części:

I. Część diagnostyczna – prezentuje realizację zadań poprzedniej strategii, działania związane z poprzednim okresem programowania 2009-2013, dokonania gminy, diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej gminy, oraz analizę strategiczną SWOT;

II. Część programowa - zawiera misję, wizję i cele rozwoju oparte na zidentyfikowanych obszarach problemowych, kierunki działań, zadania na cały okres obowiązywania i planowane przedsięwzięcia. Zawiera ona również odniesienia do obowiązujących i tworzonych nadrzędnych dokumentów strategicznych oraz procedurę wdrażania, monitorowania i ewaluacji strategii.

Część diagnostyczna dokumentu została opracowana na podstawie badań obejmujących dane pierwotne i dane wtórne dotyczące stanu istniejącego gminy z uwzględnieniem wskaźników dla powiatu proszowickiego i województwa Małopolskiego.

Na podstawie prac diagnostycznych oraz zebranych informacji podczas spotkań konsultacyjnych i ankiet oraz osobistych rozmów z mieszkańcami - podczas uroczystości gminnych, została opracowana analiza SWOT. Na jej podstawie określono główne obszary problemowe, cele i kierunki rozwoju.

Uzupełnieniem powyższych metod pracy były badania ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców gminy nt. aktualnej sytuacji społeczno-ekonomicznej. Badania te zostały przeprowadzone równolegle z toczącymi się pracami nad opracowaniem diagnozy i były też częścią konsultacji związanych z powstającą Strategią Rozwoju Lokalnego LGD ProKoPaRa. Stanowiły one dodatkowe źródło informacji o potrzebach gminy i możliwościach jej rozwoju.

Aktywny udział przedstawicieli gminy i społeczności w pracach nad przygotowaniem dokumentu, niezbędny w procesie planowania strategicznego, pozwolił na zidentyfikowanie się w/w grup z tworzonymi planami rozwoju. Pozwala to mieć nadzieję, iż realizacją strategii będą zainteresowani mieszkańcy gminy.

2. Informacja o stanie realizacji strategii na lata 2009-2013

Dokumentem strategicznym, pełniącym obecnie zasadniczą rolę w procesie realizacji zadań ustawowych nałożonych na organy władzy lokalnej i obowiązującym, była Strategia zrównoważonego rozwoju gminy Koniusza na latach 2009-2013. Potrzebą pilną w kontekście uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych jest aktualizacja kierunków rozwoju gminy na kolejne lata. Dlatego niezbędne było podjęcie kroków w celu opracowania strategii, która będzie obowiązywać w latach 2015-2023.

Założona po zdiagnozowaniu stanu rozwoju, a do osiągnięcia w przyszłości, misja dla Gminy Koniusza brzmiała w przywoływanej Strategii 2009-2013:

Misją Gminy Koniusza jest stworzenie środowiska przyjaznego mieszkańcom, warunków dla rozwoju przedsiębiorczości i rolnictwa, klimatu przyjaznego inwestorom i oferty atrakcyjnej dla turystów.

Gmina przyjęła założenie, że obszary rozwojowe Gminy są zależne od siebie i wzajemnie się przenikają. Zadania zrealizowane w zakresie infrastruktury technicznej pomogą zrealizować zadania w sferze rolniczej, czy gospodarczej, pozytywnie wpłyną na ochronę środowiska i rozwój turystyki. Cele osiągnięte w ramach strefy społecznej i kapitału ludzkiego wpłyną na realizację celów w obszarach infrastrukturalnych i gospodarczych.

Wytyczono 4 obszary rozwojowe, do których następnie zostały przypisane cele strategiczne.

Obszar I. GOSPODARKA: ROLNICTWO, PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ

Obszar II : ZASOBY LUDZKIE I SFERA SPOŁECZNA

Obszar III : INFRASTRUKTURA TECHNICZNA I OCHRONA ŚRODOWISKA

Obszar VI : TURYSTYKA, AGROTURYSTYKA I DZIEDZICTWO KULTUROWE

Cele strategiczne wynikały ze sformułowanej wcześniej misji i 4 obszarów rozwojowych. Wytyczają ścieżki, którymi trzeba podążać, by osiągnąć założony w niej stan. Wynikiem wszystkich działań podczas formułowania strategii było wyznaczenie kilkunastu głównych celów operacyjnych, a następnie zadań realizacyjnych umożliwiających zaplanowanie konkretnych przedsięwzięć o charakterze inwestycyjnym, organizacyjnym, restrukturyzacyjnym, za pomocą których realizowana była zakreślona wyżej hierarchiczna struktura celów Strategii.

W strategii 2009-2013 nie sformułowano wizji Gminy Koniusza.

Ocena realizacji celów

W okresie obowiązywania strategii rozwoju gmina zrealizowała szereg projektów ze środków własnych oraz z udziałem dofinansowania ze źródeł zewnętrznych. Gmina sukcesywnie i konsekwentnie realizowała i realizuje cele nakreślone w strategii rozwoju, co jest możliwe dzięki skutecznemu aplikowaniu o środki finansowe z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej czy dotacji rządowych, wspierających rozwój lokalny. Takie podejście przynosi pozytywne rezultaty w postaci wymiernych korzyści dla mieszkańców, którzy mają możliwość poprawy warunków i jakości życia oraz pozwala snuć dalsze plany rozwojowe.

Obecna władza samorządowa wyznaczyła sobie ambitny cel zapewnienia mieszkańcom najwyższej jakości życia na obszarach wiejskich w Polsce i przynajmniej zrównania się w zakresie standardu infrastrukturalnego

z wiejskimi gminami w UE. Aby to osiągnąć niezbędne jest efektywne wykorzystanie całego potencjału intelektualnego i materialnego gminy, partnerska współpraca przedstawicieli różnych sektorów (społecznego, gospodarczego, publicznego) oraz oparcie rozwoju gminy na najwyższych wartościach i ukierunkowanie na osiąganie zakładanych celów na lata 2015-2023.

3. Diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej

3.1. Położenie geograficzne i podział terytorialny

Gmina Koniusza położona jest na obszarze Wyżyny Krakowsko-Częstochowskiej, w części zwanej Działami Proszowickimi, w dolinie rzeki Szreniawy, na skraju dwóch mezoregionów geograficznych: Wyżyny Małopolskiej i Płaskowyżu Proszowickiego.

Centrum administracyjne Gminy położone jest w odległości 25 km od Krakowa i 6 km od siedziby władz powiatu –Proszowic.

Administracyjnie Gmina Koniusza leży na terenie województwa małopolskiego oraz powiatu proszowickiego. Powierzchnia Gminy wynosi 8 852 ha. Stanowi to 0,58% powierzchni województwa małopolskiego i 21,2% powierzchni powiatu proszowickiego.

Gmina Koniusza: Radziemice, Proszowice, Igołomia-Wawrzeńczyce, Kocmyrzów- Luborzyca i Słomniki.

Przez teren Gminy Koniusza przebiegają dwie drogi krajowe: Kraków – Proszowice – Busko Zdrój oraz Nowe Brzesko – Proszowice – Słomniki.

Gmina Koniusza położona jest w granicach Województwa Małopolskiego i sąsiaduje z pięcioma jego Gminami. Od południa graniczy z Gminą Kraków, od północy z Gminą Proszowice, w pozostałych kierunkach z gminami: Radziemice Igołomia-Wawrzeńczyce, Słomniki i Kocmyrzów-Luborzyca.

Gmina charakteryzuje się stosunkowo dużym rozproszeniem sieci osadniczej, szczególnie na terenach w części południowej. Zabudowa obszarów północnych jest ukształtowana w zasadzie w pasmowe, zwarte układy. Podstawowym typem zabudowy jest zabudowa gospodarcza/zagrodowa lub usługowa, ukierunkowana na potrzeby rolnictwa, skupiająca się wzdłuż szlaków komunikacyjnych i nawiązująca do historycznych układów ruralistycznych.

Działki siedliskowe występują w zależności od warunków własnościowych po jednej lub po obu stronach dróg. W części środkowej gminy, na obszarach graniczących ze wschodnimi i zachodnimi gminami zaczyna przeważać zabudowa mieszkaniowa, jednorodzinna.

Położenie Gminy na terenie województwa małopolskiego

źródło schematu: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Gminy Koniusza na lata 2007 – 2013

Rysunek 1. Gmina Koniusza na tle województwa

Źródło: GUS, r.
Rysunek 2. Gmina Koniusza na tle powiatu

Rysunek 3. Gmina Koniusza na tle sąsiadujących miejscowości

Gmina zajmuje powierzchnię 88,5 km² (8 852 ha), co stanowi 21,35% % powierzchni powiatu, i 0,58% powierzchni województwa.

Strukturę osadniczą gminy stanowi 29 miejscowości zgrupowanych w 29 sołectwach.

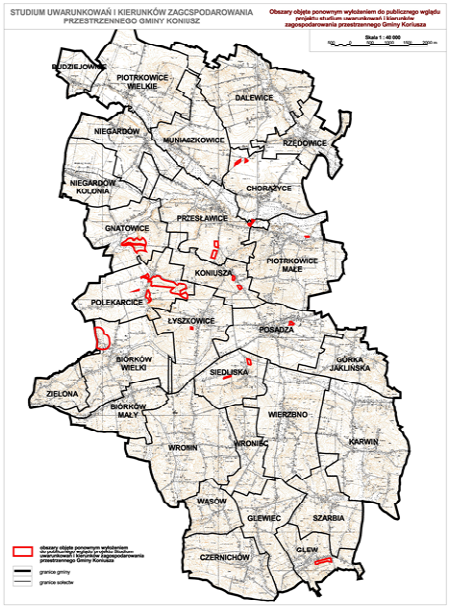

Rysunek 4. Sołectwa Gminy Koniusza
Źródło: Urząd Gminy Koniusza.

3.2. Ludność

Łączna liczba mieszkańców wynosi wg stanu na dzień 31.12.2014 r. 8916 osób. Gęstość zaludnienia w gminie wynosi 101 os./km^2. Jest ona zbliżona do średniej w powiecie (trzecia w powiecie i 142 w województwie). Liczba ludności wykazuje tendencję rosnącą, co jest spowodowane osiedlaniem się w na terenie gminy ludności napływowej (saldo migracji plus 26 osób), co wskazuje na atrakcyjność osiedleńczą terenu. Saldo przyrostu naturalnego w 2014 r wyniosło minus 16.

Z danych demograficznych za 2014 r. wynika, że największy odsetek mieszkańców gminy stanowią osoby w wieku produkcyjnym (18-65 lat)- 5589, następnie w wieku przedprodukcyjnym (0-17 lat)- 1741 i w wieku poprodukcyjnym (66 lat i więcej)- 1586. Według stanu na dzień koniec 2014 r. udział ludności gminy w wieku przedprodukcyjnym wynosił ok. 19,5 % ogółu ludności, w wieku produkcyjnym - wynosił ok. 63 %, a w wieku poprodukcyjnym – ok. 17,5 %. W stosunku do struktury ludności w kraju (18% osób w wieku przedprodukcyjnym i 14% poprodukcyjnym) dane demograficzne dla gminy są korzystne w grupie przedprodukcyjnej, a w grupie poprodukcyjnej wskazują, że problem starzejącego się społeczeństwa dotyka gminę w znacznym stopniu.

3.3. Środowisko przyrodnicze i jego ochrona

Rzeźba terenu

Teren Gminy jest pofalowany, rozcięty licznymi dolinami i wąwozami. Spadki terenu są zróżnicowane od 5% w obrębie dolin do ok. 15-20 % na zboczach. Największe wzniesienie 320 m .n.p.m. występuje we wsi Koniusza.

Krajobraz Gminy ma charakter typowo rolniczy. Dominują w nim pola uprawne, z małymi enklawami lasów w północnej i zachodniej części gminy oraz pozostałościami po parkach podworskich.

Szata leśna

Na terenie gminy lasy zajmują ok. 133 ha. Lesistość wynosi 1,5 %, co stanowi niewielki procent w porównaniu ze średnią lesistością dla województwa (28,6%) i jeszcze mniejszy kraju (powyżej 29%)

Urodzajne gleby na terenie gminy Koniusza w połączeniu z wielowiekowym rozwojem osadnictwa spowodowały znaczne zubożenie świata roślin i zwierząt dziko żyjących. Aktualnie jedynie niewielkie fragmenty terenu posiadają szatę roślinną zbliżoną do naturalnej. Tereny te stanowią równocześnie ostoje zwierząt dziko żyjących. Powierzchnia lasów wraz z zadrzewieniami i zakrzewieniami w granicach Gminy jest niewielka (157 ha łącznie). Większe kompleksy leśne występują na północ od sołectwa Koniusza, między Polekarcicami i Piotrkowicami Małymi, w Zielonej i na północny-zachód od Biórkowa Wielkiego.

Niewielkie kompleksy leśne na północy od Koniuszy to tzw. bory mieszane dębowo-sosnowe. Pozostałe to lasy dębowo-grabowe suche, a w obrębie dolin wilgotne.

Pozostałe znajdujące się w Gminie lasy, szczególnie prywatne, to lasy złożone z brzozy, dębu, sosny, grabu, olchy, w przeważającej grupie wieku 40-60 lat o zwarciu przerywanym i podszyciu 30%.

W obrębie dolin występują niewielkie powierzchnie zadrzewione i zakrzewione, złożone z olchy, wierzby, kruszyny i topoli.

Znaczenie turystyczne i rekreacyjne posiadają kompleksy leśne w Zielonej, ze względu na Stosunkowo niedużą odległość od Krakowa i powierzchnię. Obszary

leśne gminy podlegają administracji Nadleśnictwa Miechów. Struktura własnościowa wykazuje przewagę powierzchni lasów państwowych, które w granicach gminy zajmują 109 ha. Dominującym powierzchniowo typem siedliskowym lasu jest las wyżynny, świeży (LWśw). Jednostką występującą podrzędnie jest drzewostan lasu łęgowego.

Istniejące kompleksy leśne stanowią szczególną wartość w środowisku naturalnym jako elementy:

- Eliminujące monotonię krajobrazu typowo rolniczego
- Spełniające funkcję wodo-i glebochronne
- Łagodzące ekstremalne stany hydrologiczne

Większymi obszarami leśnymi w Gminie to państwowe kompleksy leśne w rejonie wsi Koniusza, Wierzbno oraz Zielona.

Lasy prywatne to najczęściej małe i rozproszone powierzchnie, nie mające istotnego znaczenia przyrodniczego i produkcyjnego. W większości przypadków są to powierzchnie o charakterze zadrzewień i zakrzewień z dominacją w drzewostanie gatunku *Robinia pseuacaccia*. Powstają one najczęściej w wyniku przebiegającej w sposób naturalny sukcesji wtórnej, w obrębie śródpolnych skarp oraz na stromych i erodowanych odsłonięciach warstw wapiennych. Jakkolwiek mogą one stanowić istotny element różnicujących typowo rolniczy krajobraz gminy, to jednak zbiorowiska te zastępują dominujące wcześniej i bardziej cenne przyrodniczo (od nowo wykształcających się) zbiorowiska kserotermiczne.

Różnorodność gatunkowa świata roślinnego jest tu dość wysoka i zależy od wielu czynników, takich jak budowa geologiczna, rzeźba terenu oraz stopień antropogenicznych zmian dokonanych w środowisku.

Naturalne zbiorowiska roślinności łąkowej występują głównie w dolinie Szreniawy. Najbardziej rozpowszechnione są tu łąki mietlicowe *Carici-Agrostidetum caninae*.

Są to łąki wilgotne, odznaczające się bogactwem gatunkowym i obecnością roślin rzadkich. Na terenie Gminy występują również wtórne zbiorowiska łąkowe, pochodzenia antropogenicznego, utrzymujące się dzięki prowadzonemu przez człowieka wypasaniu i koszeniu. Są to łąki świeże i suche występujące zwykle w brzeżnych partiach dolin oraz wśród pól uprawnych i nad potokami. Na bardziej przez człowieka zmienionych obszarach pól uprawnych występują zbiorowiska chwastów polnych.

Liczne zakrzewienia i zadrzewienia występują wzdłuż cieków wodnych oraz towarzyszą urządzonej zieleni przydomowej występującej w obszarach zabudowanych.

Istotne znaczenie przy omawianiu bioróżnorodności terenów Gminy pochodzenia antropogenicznego mają także zabytkowe założenia parków dworskich (Biórków Wielki, Dalewice, Łyszkowice, Wierzbno) oraz przykościelne grupy starych drzew. Omówione tereny pełniące funkcję przyrodniczą stanowią równocześnie ostoję zwierząt dziko żyjących. Fauna omawianego obszaru jest w dużej mierze typowa dla całego obszaru Wyżyny Miechowskiej i Niecki Nidziańskiej. Podczas omawiania składu gatunkowego fauny niemożliwe jest ograniczenie charakterystyki występujących tu zwierząt do sztucznych dla przyrody granic administracyjnych opisywanego obszaru. Związane jest to z potrzebną zwierzętom otwartą przestrzenią do życia i naturalną skłonnością do ruchów migracyjnych. Prezentowany poniżej skład gatunkowy świata zwierzęcego wykracza więc poza granice gminy Koniusza.

Na terenie Wyżyny Proszowickiej występuje bogactwo fauny. Stwierdzono tu około 50 gatunków ssaków, ponad 170 gatunków ptaków, około 20 gatunków płazów i gadów, około 25-30 gatunków ryb.

Spośród ssaków najczęściej występują tu mysz leśna, zając szarak, kuna leśna, sarna i dzik. Wśród bogatej fauny ptaków występują sójka, świergotnik drzewny, dzwoniec, bocian czarny, trzmielojad, jastrząb gołębiarz, puszczyk, kruk i inne. Wśród gadów jaszczurki reprezentowane są przez typowo nizinną jaszczurkę zwinkę oraz padalca zwyczajnego. Wśród węży wyróżniamy tu żyjącego w wilgotnych zaroślach nad brzegami potoków zaskrońca. Płazy reprezentują tu przede wszystkim niezwykle pospolite żaby: zieloną, trawną, śmieszkę oraz kumaki górskie i nizinne. Występują tu również traszka zwyczajna i grzebieniasta, ropucha zwyczajna i paskówka. Ponadto niezwykle urozmaicony gatunkowo jest tu świat owadów.

Oprócz lasów istotne znaczenie siedliskowe mają zadrzewienia i zakrzewienia śródpolne, zadrzewienia rosnące wzdłuż cieków wodnych i na zboczach dolin oraz wilgotne łąki w dnach dolin potoków. Dużym bogactwem gatunkowym odznaczają się również nieliczne łąki występujące na zboczach dolin. Urozmaicenie szaty roślinnej gminy stanowią również zabytkowe parki oraz grupy drzew towarzyszące zabudowie wsi. Pewne znaczenie siedliskowe maja też nieliczne i małe „oczka wodne". Rozproszenie tych wszystkich niewielkich fragmentów terenu wśród intensywnie użytkowanych gruntów ornych i terenów zabudowanych sprawia że utworzenie w gminie ciągłego systemu obszarów o dominującej funkcji przyrodniczej jest bardzo trudne.

Pewną szansą może być utworzenie w miejscowości Szarbia wielofunkcyjnego zbiornika retencyjnego na potoku Ropocza. Pozwoliłoby to na stworzenie miejsca wypoczynku weekendowego dla mieszkańców Gminy i turystów oraz ożywiło gospodarkę Gminy.

Założenia zielone podlegające ochronie tworzą parki przy dworach w Biórkowie Wielkim, Dalewicach, Łyszkowicach, Piotrkowicach Małych, Wierzbnie oraz nieliczne odcinki dróg w obsadzeniach alejowych (fragmenty za Studium

Uwarunkowań I Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Koniusza).

Gleby

Gmina Koniusza ma charakter rolniczy, charakteryzuje się bardzo dobrymi glebami i czystym powietrzem. Naturalnym bogactwem Gminy są niezanieczyszczone gleby takie jak: gleby brunatne, rędziny, czarnoziemy i mady. Zostały one zakwalifikowane do najwyższej klasy bonitacyjnej ze względu na swój produkcyjny charakter.

Odpowiednie warunki klimatyczne w połączeniu z wysokiej jakości glebami umożliwiają uprawę nawet najbardziej wymagających gatunków roślin.

Gmina Koniusza to gmina typowo rolnicza. Wśród gruntów ornych duży udział mają gleby pierwszej i drugiej klasy bonitacyjnej, co stanowi 90,5% ogólnej powierzchni gruntów ornych i 67,9 % powierzchni użytków zielonych. Gleby średnie i słabe występują na 9,5% powierzchni gruntów ornych i 32,1 % powierzchni użytków zielonych. W grupie gleb średnich i słabych można rozróżnić jeszcze następujące zróżnicowanie klas bonitacyjnych:

IVa 6,61% gruntów ornych, 24,42% użytków zielonych,

IVb-2,38% gruntów ornych,

V-0,5% gruntów ornych, 5,52% użytków zielonych,

VI-0,01% gruntów ornych, 2,16% użytków zielonych

Według danych z 2014 r. w ogólnej powierzchni gminy (8852 ha) użytki rolne stanowią największy udział 8339 ha , tj. ok 94%.

Wykres. Udział poszczególnych rodzajów gruntów w ogólnej powierzchni gminy (w ha)

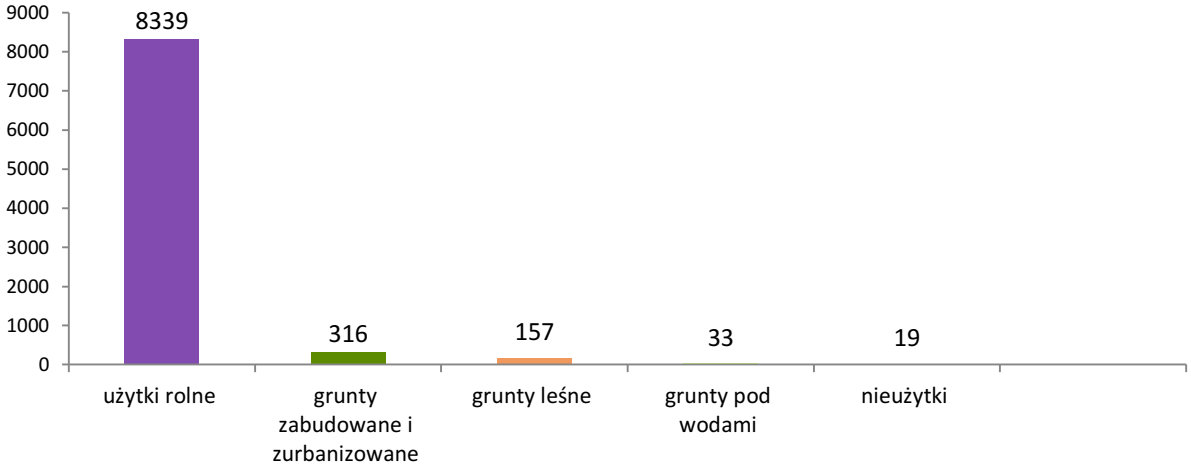

Źródło: ***Opracowanie własne na podstawie danych GUS z 2014 r.***

Wody powierzchniowe

Teren Gminy jest stosunkowo ubogi w wody powierzchniowe. Gmina odwadniana jest przez rzekę Szreniawę i potoki stanowiące dopływy bezpośrednie do rzeki Wisły. Mniej więcej przez część środkową Gminy, w kierunku wschód-zachód, przechodzi dział wodny II-go rzędu. Część północna należy do zlewni Szreniawy a południowa do zlewni Wisły. Wody Szreniawy są zanieczyszczone i nie przydatne dla celów rekreacyjnych i zaopatrzenia ludności. Na terenie gminy liczne są krótkie cieki wód stałych i okresowych. System bocznych dolinek jest dość silnie rozwinięty. Stawy zajmują 1 ha powierzchni i usytuowane są głównie we wsiach: Biórków Wielki i Łyszkowice. Dwa duże źródła stwierdzono we wsiach Polekarcice i Dalewice. Miejsca podmokłe występują głównie w obrębie dolin potoków Ropotek, Ścieklec, oraz przy potokach bezimiennych.

W ujęciu hydrologicznym obszar gminy znajduje się w dorzeczu Wisły. Teren ten jest dość ubogi w wody powierzchniowe, brak tutaj jezior oraz

większych cieków wodnych, a powierzchnia gruntów pod wodami wynosi zaledwie 33 ha, czyli mniej niż 0,004 % powierzchni gminy.

Wspomniany wyżej zbiornik na potoku Ropotek znacząco wpłynąłby nie tylko na stosunki wodne południowej części gminy, ale i mógłby zostać wykorzystany turystycznie.

Klimat

Gmina leży w regionie klimatycznym Wyżyny Krakowsko – Miechowskiej. W regionie tym występuje klimat umiarkowanie ciepły. 210 dni w roku to dni ciepłe sprzyjające wegetacji roślin. Średnia temperatura w roku nie przekracza 5,8oC i należy do poziomu temperatur dość wysokich w Polsce. Średnioroczna ilość opadów wynosi 650-700 mm.

Ochrona środowiska naturalnego

Na terenie Gminy istnieją:

- cztery założenia parkowo-dworskie: w Biórkowie Wielkim, Dalewicach, Łyszkowicach oraz Wierzbnie,
- trzy kościoły z zachowanym wartościowym drzewostanem: w Biórkowie Wielkim, Koniuszy, Niegardowie oraz dwie kaplice z otoczeniem: w Galewicach i Wierzbnie,
- cmentarze, w tym zabytkowy z I Wojny Światowej w Wierzbnie.

Na terenie gminy znajduje się jeden pomnik przyrody prawem chroniony Dąb szypułkowy, Przesławice, działka 443, przy drodze z Koniuszy własności Skarbu Państwa, w gestii nadleśnictwa Miechów.

3.4. Turystyka

Rys Historyczny

Znaleziska archeologiczne z terenu gminy, pozwalają na ustalenie lokalnych centrów działalności ludzkiej od czasów prehistorycznych do wczesnego średniowiecza. Na terenie gminy znajdują się liczne (ponad 50) — w większości niezbadane, ale owiane legendami ślady kopców i kurhanów, z których najstarsze pochodzą sprzed 1400 roku p.n.e., a najmłodsze z III-IV wieku n.e.

Według lokalnej tradycji historia miejscowości Koniusza sięga średniowiecza, a jej powstanie wiąże się z akcją chrystianizacyjną przeprowadzoną na tym terenie w IX wieku, w okresie wpływów państwa wielkopomorskiego. Po przyłączeniu ziem leżących nad Szreniawą do państwa piastowskiego i ukształtowaniu się feudalnej struktury społecznej z warstwą możnych, największe znaczenie w tym regionie uzyskał ród Szreniawitów, wywodzący swoje korzenie ze starszyzny rodowej. Zgodnie z przekazem tradycyjnym, Koniusza Szreniawitów już na przełomie IX i X w. była wielką parafią, która szybko się bogaciła i rozwijała.

Najstarsza wzmianka źródłowa o Koniuszy, pochodzi z 1212 roku, kiedy to "rycerz Paweł z Koniuszy" brał udział w wiecu w Mąkowie z udziałem książąt Leszka Białego i Konrada Mazowieckiego. 10 lat później "rycerz Bogusław z Koniuszy" był uczestnikiem sądu wiecowego zwołanego przez Leszka Białego. W początkowym okresie swego istnienia Koniusza była więc własnością rycerską, dopiero z czasem znalazła się w rękach duchowieństwa - z końca XIV wieku pochodzą coraz liczniejsze wzmianki o poszerzeniu tych dóbr drogą wykupu od poszczególnych właścicieli, także z sąsiednich miejscowości. Od XVI wieku parafia w Koniuszy była prebendą Akademii Krakowskiej, jej właścicielem był Hugo Kołłątaj. Równie starą metrykę posiadają inne miejscowości leżące obecnie w granicach gminy. Większość

z nich znalazła się w pasie starego osadnictwa średniowiecznego w tym regionie.

Jednak początki osadnictwa na terenie gminy są znacznie dawniejsze. Np.: odkrycia w miejscowości Zielona wskazują, że osadnictwo na tych terenach datuje się na przynajmniej kilkanaście wieków przed naszą erą, a odkrycia przeprowadzone w Dalewicach wskazują, że w okresie IV wieku przed naszą erą i w początkach naszej ery istniał tu duży w ważny ośrodek kultury celtyckiej. Istnieje jeszcze wiele stanowisk archeologicznych na tych terenach (kilkadziesiąt w każdej właściwie miejscowości Gminy) wskazujących na atrakcyjność osadniczą ziem gminy Koniusza w dawnych wiekach. W czasach nam bliższych XIII, XIV. XV w naszej ery był to teren z którego pochodziło wielu znanych rycerzy, kasztelanów i urzędników dworskich ostatnich Piastów i pierwszych Jagiellonów. Historia terenów gminy i możliwość jej wykorzystania będzie przedmiotem odrębnego opracowania „Strategii rozwoju turystyki gminy Koniusza".

Istnieją przesłanki, że większość osad gminy Koniusza istniała już za czasów Państwa Wiślan (2 poł. VIII — 2 poł. X wieku). Jedno jest pewne, że gdy Bolesław Chrobry na przełomie X i XI wieku podbijał Wiślan, to w Krakowie, Cieszynie, Wiślicy i Sandomierzu współistniały świątynie chrześcijańskie z obrządkiem łacińskim lub słowiańskim. Gdy w roku 1000 ustanawiał na tronie biskupa krakowskiego, to kroniki wymieniają go jako trzeciego z kolei, gdyż przed nim było przynajmniej dwóch biskupów podległych hierarchii czeskiej i niewykluczone, że spełniali liturgię w obrządku słowiańskim. Istnieje hipoteza, że przynajmniej część mieszkańców tych ziem mogła już w końcu IX wieku przyjąć chrzest z rąk misjonarzy Państwa Wielkomorawskiego. Po upadku tego ostatniego, ziemie dawnego Państwa Wiślan zajęło Królestwo Czeskie i ono podjęło drugą akcję chrystianizacyjną.

Skutecznego podboju ziem zajętych wcześniej przez Czechów, podjął się w latach 998-999 Bolesław Chrobry. Wspomniana liturgia słowiańska i łacińska mogła współegzystować do Wielkiej Schizmy, czyli do czwartej ćwierci XI wieku. Kolejne dziesięciolecia to definitywne wprowadzenie obrządku łacińskiego. Wtedy to powstały na terenie kasztelanii księskiej, wiślickiej i krakowsko-brzeskiej najstarsze kościoły i klasztory, np. Brzesku-Hebdowie, Miechowie, Wiślicy, Prandocinie, Kościelcu, Wysocicach i Wawrzeńczycach. Nie wykluczone, ze istniała tu dobrze zorganizowana administracja plemienna — opola, które w ciągu X i XI wieku przekształciły się w kasztelanie — lokalne ośrodki administracyjno-wojskowe władzy książęcej, a później królewskiej. Ziemie wchodzące w skład gminy Koniusza znalazły się na pograniczu kasztelanii krakowskiej i jej "filii" — kasztelanii brzeskiej (gród na tzw. "Skale" obecnie w Grobli, vis a vis Starego Brzeska). Ponadto już od wczesnego średniowiecza, przez środek gminy biegł trakt z Krakowa, przez Proszowice do Wiślicy i dalej do Sandomierza. Położenie przy szlaku i jednocześnie żyzna ziemia oraz stosunkowo wysokie zaludnienie i poziom organizacji administracyjno-gospodarczej sprzyjał rozkwitowi osad (wiosek) wchodzących obecnie w skład gminy Koniusza. Za panowania Władysława Łokietka i jego syna Kazimierza Wielkiego, praktycznie żadna z osad przenoszona z prawa polskiego (późnoplemiennego uzupełnionego wczesnośredniowiecznymi zachodnioeuropejskimi „nowinkami" prawnymi), na prawo niemieckie, nie była zakładana na tzw. "surowym korzeniu". Świadczy o tym etymologia nazw wiosek, która sięga XI-XIII wieku, a nawet wcześniej: patronimiczne z przyrostkiem: -in, -ec, –ice, -ów, -ew (Karwin, Wronin, Glewiec, Wroniec, Budziejowice, Chorążyce, Dalewice, Gnatowice, Łyszkowice, Muniaczkowice, Piotrkowice, Polekarcice, Przesławice, Rzędowice, Biórków, Czernichów, Niegardów, Wąsów i Glew) i tzw. gospodarczo-służebne wobec dworu książęcego -ary (Konary) lub –ia, -a, -no (Koniusza, Posądza, Siedliska, Szarbia, Zielona i Wierzbno), które wskazują, iż powstały one w okresie plemiennym lub

najpóźniej wczesnofeudalnym, tj. IX-XI wieku. Pokazują to kościelne źródła z I połowy XII wieku! Potwierdzające królewskie i książęce nadania z 2 poł. XI wieku na rzecz biskupów krakowskich i świeżo powstających klasztorów (m.in. tynieckiego, miechowskiego i staniąckiego). Nic dziwnego, że prawie wszystkie z miejscowości dziś istniejące, a położone na terenie gminy, opisywane są przez Jana Długosza w jego dziele Liber Beneficiorum. Długosz znał wszystkie dostępne w kancelarii królewskiej i biskupiej źródła, i podawał udokumentowane stosunki własnościowe poszczególnych wiosek. I tak wzmiankuje, że pierwszy kościół w Koniuszy powstał najpóźniej w IV ćwierci XII wieku (1212 roku już istniał, chociaż pierwsza wzmianka o parafii pochodzi dopiero z roku 1326). Podobnie stary jest kościół w Niegardowie, gdyż został ufundowany w roku 1244 (49), a wzmiankowany (jako parafialny) po raz pierwszy w roku 1326 w Spisie Świętopietrza. Wykaz kościołów w Polsce w roku 1340, parafii biórkowskiej jeszcze nie uwzględnia.

Zaludnienie terenów obecnej gminy Koniusza w roku 1340, jak na warunki proszowickie, było wysokie, gdyż w trzech parafiach (koniuskiej i niegardowskiej) mieszkało łącznie 2565 osób. Dawało to gęstość zaludnienia ok. 38 osób na 1 km2 w parafiiKoniusza, a w parafii Niegardów ok. 22 osób na km2. Dla porównania w parafii Proszowice było to 24 osób na km2; w parafii Nowe Brzesko — 37 osób na km2; w parafii Żembocin — 30 osób na km2 Wrocimowice 14 osób na km2. W skali kraju zaludnienie to i tak było wysokie, gdyż średnia wynosiła ok. 5-6 osób na km2.

Bezleśne, urodzajne, zagospodarowane ziemie i stosunkowo ludne wioski na wschód i północny-wschód od Krakowa, były od zarania państwowości polskiej dla duchowieństwa (kapituły krakowskiej i powstających klasztorów) oraz rycerstwa (dawnych wojów) szczególnie pożądane. Do końca XII wieku

obowiązywało zwyczajowe prawo plemienne: na czele stał książe, szczebel niżej stał wojewoda (palatyn), który w imieniu księcia sprawował władzę wojskowo-sądowo-administracyjną na obszarze plemiennym, niżej stali kasztelanowie (komesi), którzy sprawowali władzę wojskowo-sądowo-administracujną w grodach i przyległym terenie (w przypadku ziemi koniuskiej był to kasztelan krakowski, albo podległy mu — kasztelan brzeski). Obowiązkiem kasztelana było zwoływanie wojska na wyprawę wojenną lub do obrony grodów. Część powołanych służyło konno, jako jazda ciężkozbrojna, a część pieszo, jako lekkozbrojni. By utrzymać stałą gotowość bojową, ciężkozbrojni musieli osiągać odpowiednie dochody. Do czasów Mieszka II, niezwyciężona drużyna książęca (z rodzinami), bezpośrednio utrzymywana była przez władcę (z podziału łupów oraz sprzedaży niewolników i jeńców). W połowie XI wieku, kraj był spustoszony, a skarb książęcy pusty. Ocalali członkowie drużyny piastowskiej byli już weteranami, którym należało zapewnić należne im i ich rodzinom zwyczajowe — „wyposażenie". Kazimierz Odnowiciel — wzorem zachodnioeuropejskim — rozpoczął ich osadzanie w pobliżu najważniejszych grodów, uposażając ich odpowiednimi nadziałami ziemi oraz niezbędnymi przywilejami. Zazwyczaj były to 2-4 wielkie łany (ok. 95 — 220 ha) w jednej wiosce, na której miała obowiązek pracować ludność niewolna — zazwyczaj jeńcy lub skazańcy*). Gospodarstwa te były zalążkiem późniejszych folwarków. Dodatkowym źródłem dochodów obdarowanego, była część zysków z młyna i karczmy. Wśród osadzonych na wsi drużynników należy dopatrywać się przodków klasy szlacheckiej. Oczywiście przedstawiciele możnowładztwa plemiennego mieli już wcześniej znacznie znaczne dobra ziemskie. W tym miejscu należy dodać, że gospodarowano na roli na zasadach trójpolówki, czyli uprawiano jednorazowo 2/3 ziemi.

Służący w wojsku pieszo, byli również ludźmi wolnymi — kmieciami, ale gospodarowali zazwyczaj na kawałku roli o powierzchni ½ łana, zwanym — półłankiem liczącym 4-8 prętów (1 łan kmiecy = 12 prętów = 24 — 26,5 ha). Wiejskie pospólstwo, które nie miało obowiązku służby w wojsku gospodarowało na znacznie mniejszym areale ziemi, na tzw. rolach, które nie miały od 2 do 3 prętów — zagrodnicy. Pozostali praktycznie nie posiadali ziemi lub najwyżej tzw. ogród (od ¼ do ½ pręta), niektórzy posiadali jakieś bydło, które wypasali na wioskowym, wspólnym pastwisku. Najczęściej jednak najmowali się do pracy w gospodarstwie rycerza lub kmiecia. Praktycznie w każdej wiosce był osadzony młynarz, który prawie zawsze pełnił funkcję wioskowego cieśli i karczmarz, którym również przydzielano tzw. rolę (od ¼ do nawet 1 łana). Niekiedy w wioskach można było spotkać rzemieślników: kowali, rzeźników, kijaków, blecharzy itd.

W zamian za ziemię kmiecie i zagrodnicy mieli powinności wobec księcia (daniny w naturze i pieniężne, powaby, podwody itp.), wobec kościoła (dziesięcina, kolęda itp.), kasztelana i folwarku rycerskiego. Niektóre wioski nawet specjalizowały się w pewnych powinnościach, były to tzw. wioski służebne, np.: Piekary, Kuchary, Świniary, Miodary, Szczytniki (tarcze), Słomniki (szłomy-hełmy), Skotniki (skot-bydło), Owczary, Kórniki, Psary, Rudn (-o, -iki) — (barwili tkaniny na czerwono), Bielany (barwili tkaniny na biało), Młynary, Osieczany, Kon(i)ary, Kowary, Kowale, Złotniki, Bedna (-ry, -ki), Bobrowniki, Żdżar (-y, -ki) (karczowali lasy) itd. Ustrój ten, wywodzący się z zwyczajowego prawa plemiennego, uzupełniony nowinkami prawnymi, które niosło chrześcijaństwo i kontakty z Zachodem, nosił nazwę prawa polskiego. Obowiązywało ono w Małopolsce, a zwłaszcza w rejonie Krakowa do 2. połowy XIII wieku, a ostatnie wioski rządzące się według tego prawa spotkać jeszcze można za czasów Kazimierza Wielkiego.

Jak widać chłopi (kmiecie, a także zagrodnicy) mieli dużą swobodę, a zamian za niewielką rentę czynszową lub w naturze oraz dziesięcinę, a także niewielkie powinności wobec księcia, wojewody i kasztelana, mogli swobodnie zbywać swoje produkty rolne.

Od lat dwudziestych — trzydziestych XIV wieku podkrakowska wieś cieszyła jako takim samorządem opartym na wprowadzonym właśnie prawie niemieckim, które regulowało przywileje i obowiązki: pana wsi, właściciela folwarku (szlachcica lub sołtysa), ławy wiejskiej, wolnych kmieci i pozostałych mieszkańców wsi. Niestety, w omawianym rejonie samorząd wiejski nie miał takiego znaczenia i siły, jak w rejonach, gdzie zakładano wioski na tzw. „surowym korzeniu" (rejony podgórskie i górskie oraz puszczańskie), gdzie założyciel wyznaczał zasadźcę, który otrzymywał określone przywileje i 2— 4 tzw. wielkie łany (1 wielki łan = 47,8 — 54,9ha) oraz 1/6 części czynszu od łanów kmiecych, młyna, karczmy, łaźni, stawów i sadzawek z rybami (¼ dni w roku było postnych!) oraz mostów z rogatkami (pobór myta), a wieś (kmiecie i zagrodnicy) — kilkanaście lat tzw. wolnizny. Powołana była samorządowa ława wiejska, która rozstrzygała spory, a na jej czele stał sołtys lub wójt (zazwyczaj zasadźca). Obowiązkiem sołtysa było przybyć na wyprawę wojenną na koniu, lekko opancerzony, z kuszą i furażem oraz dwoma pachołkami. Zazwyczaj założycielami (patronami) nowych wsi byli: król lub książę, możnowładca lub klasztor. Do końca XVI wieku rzadko się zdarzało by założyciele wsi łamali postanowienia przywilejów lub w nie ingerowali.

Na omawianym obszarze przeniesienie wiosek na prawo niemieckie niewiele zmieniało, gdyż sankcjonowały zastane stosunki własnościowe. Ława wiejska była słaba, pozycja folwarku rycerskiego z każdym rokiem mocniejsza. Na

obszarze późniejszego powiatu proszowickiego, można się doliczyć zaledwie kilku folwarków sołtysich! Od końca wieku XIV do 2 połowy XV wieku, stosunki własnościowe w koniuskich wsiach, podobnie jak w sąsiednich wioskach powiatu krakowskiego, proszowickiego i księskiego, były ogromnie zagmatwane. Wiąże się to ściśle z dwoma prorycerskimi (szlacheckimi) przywilejami z 1374 roku (Koszyce) i z 1423 roku (Warka), które de facto ograniczały przywileje samorządów wiejskich, m.in. uprawnień sołtysa i przywilejów wolnych kmieci, ma rzecz pana wsi i jego folwarku, a drugi — zmuszał nielicznych na tych terenach sołtysów, do sprzedaży swoich dobrze zorganizowanych folwarków. Części sołtysów udawało się przejść do stanu szlacheckiego i zatrzymać niektóre ze swoich dóbr, ale najczęściej zmuszani oni byli do opuszczenia wioski. Niektórzy próbowali szczęścia na nowokolonizowanych terenach Podhala, Beskidów czy Rusi. Najczęściej jednak, po latach, odnajduje się ich potomków w stanie chłopskim, a czasami w stanie mieszczańskim.

Krakowskie akta sądowe z lat 1374 — 1500 pełne są skarg, orzeczeń, ugód zawieranych przed tymże sądem oraz wyroków. Dotyczą one zarówno rycerzy i ich spadkobierców, sołtysów, plebanów, kmieci i rzemieślników wiejskich (młynarzy, karczmarzy). Spierano się o spłaty, wiana, niezrealizowane posagi, zastawy, bezprawnie zajęte grunty, zbiory i itd. Przedmiotem sporów były całe wsie, ich części, folwarki, łany kmiece i ich powinności, dziesięciny, prawa patronatu nad parafiami itd. I co ciekawe, dodatkowo prawami do zaległych posagów, postanowień testamentowych, zastawów i długów — handlowano. Zdarzało się, że do jednej wioski z folwarkiem i łanami wolnych kmieci, było kilkunastu pretendentów, którzy okazywali się większymi lub mniejszymi prawami. Nagminnie nie respektowano wyroków sądowych i wzajemnych umów czy testamentów. Należy pamiętać, że rodziny rycerskie (szlacheckie)

rozrastały się, a ziemi należnej im z racji urodzenia nie przybywało! Miasta i mieszczaństwo polskie były słabe, co było skutkiem proziemiańskich i proszlacheckich przywilejów. Terenów do skolonizowania było coraz mniej, chociaż wielu przedstawicieli szlachty, tak jak i dawni sołtysi, emigrowała na pustkowia Podhala, Beskidów i Rusi. Zbiegali tam również małopolscy chłopi. Koniec wieku XIV i cały wiek XV to okres zaniku wielu starych, drobnych rodów rycerskich. Na „placu boju" pozostają najbardziej wpływowi, najsilniejsi ekonomicznie i najbardziej operatywni. Zwłaszcza, że kolejne przywileje faworyzują ich pozycję w państwie. Ze zjawiskiem „nadmiaru" populacji rycerskiej, zwłaszcza w 1 poł. XV wieku mamy do czynienia również w powiecie proszowskim (jak go wówczas nazywano), w tym i na ziemi koniuskiej. Dominowały rody pieczętujące się herbami: Gryf, Szreniawa, Drużyna, Topór, Czewoja i Oksa, a także wieloma herbami, które zanikły w związku z całkowitym zubożeniem ich posiadaczy. Dlatego znane są często czternasto- i piętnastowieczne opisy, nazwy herbów i zawołania, ale nie znani są ich właściciele. Część z nich wyginęła w licznych wojnach prowadzonych przez pierwszych Jagiellonów. Właśnie przedstawiciele tej grupy rycerstwa stanowiła trzon armii walczących pod Grunwaldem i na Bałkanach (m.in. pod Warną w 1444 roku). To biedne rycerstwo liczyło na dochody (żołd i łupy), które pozwoliłoby na poprawę sytuacji materialnej. Najczęściej było inaczej, zadłużone, opuszczone, będące bez gospodarza maleńkie dobra stawały się łupem zamożniejszych sąsiadów lub dalekich krewnych.

W piętnasto- i szesnastowiecznej Europie panowała koniunktura na polskie zboże. Szlachta i w dużym stopniu kmiecie, czerpali korzyści. Szlachta zazdrośnie spoglądała na zamożne gospodarstwa kmiece i urodzajne łany. Jak piszą współcześni kronikarze, w kmiecych chałupach spotkać można było sprzęty i piece, których nie powstydził by się szlachecki dwór, nie gorzej było w

zabudowaniach gospodarskich. Żony i córki kmieci nie ubierały się gorzej od szlachcianek. Synowie chłopscy umieli czytać i pisać i przynajmniej jeden z nich w roku zaczynał studia w Akademii Krakowskiej lub seminarium. Po wsiach były łaźnie, toteż z higieną nie było najgorzej. Kmiecie skutecznie bronili się przed gwałtami szlachty w sądach ziemskich i królewskich. Prawie 1/3 spraw sądowych z 2 połowy XIV i z XV wieku dotyczyła sporów na linii: dwór (folwark) szlachecki — kmiecie. Wyroki były często na korzyść kmieci.

Na przełomie wieków XV i XVI szlachta uzyskała kolejne przywileje, które tym razem sankcjonują, w ramach tzw. „skupień" i „reorganizacji" dawnych folwarków rycerskich i nowoprzejętych — sołtysich, zwykłą grabież najlepszych gruntów kmiecych, a także włączania tzw. „pustych" łanów, które pozostały po zbiegłych kmieciach i zagrodnikach. Po tych „reorganizacjach" powstawały zazwyczaj duże 2 — 5 łanowe (łany duże, tzw. królewskie) samowystarczalne gospodarstwo folwarczne, przy tym wysoce dochodowe (120 do 330 złotych) i wyspecjalizowane w produkcji zboża folwarki szlacheckie oparte na pracy darmowej, które przynosiły znacznie większe dochody niż dotychczasowe czynsze z łanów kmiecych — 2,5 do 3,5 złotego z łana**). W odróżnieniu od folwarków sołtysich, istniejące wcześniej folwarki rycerskie pracowały wyłącznie na własne potrzeby.

Kmiecie i zagrodnicy utracili najlepsze pola i zostali rugowani na najbardziej oddalone lub mniej żyzne grunty. Dodatkowo, przy odmierzaniu „nowych" gruntów dochodziło do wielu oszustw. Przy okazji nowych przywilejów, „pojawiają się" nowe powinności — pańszczyzna (orka, siewy, sianokosy, żniwa i wykopki) i tzw. przymusy, zazwyczaj uciążliwe i czasochłonne (podwody, flisy, tłoki, powaby, stróże itd.). Wcześniej tzw. pańszczyzna istniała, ale było to tylko 2-3 dni w roku tzw. renty odrobkowej końmi lub

wołami — kmiecie i 1-2 dni w roku pieszo — zagrodnicy. Czasami kmiecie obrabiali przez cały rok (od orki do zbiorów) niewielki kawałek pól dworskich (ok. morgi) tzw. jutrzynę. Resztę prac w folwarku rycerskim (sołtysim) wykonywała rodzina, sezonowi pracownicy najemni (np. rataje, hultaje) oraz niewolna czeladź. Ustawa z 1496 roku, zezwalała szlachcie na wprowadzenie przymusowej pańszczyzny: od 1 do 3 dni tygodniowo z łanu tzw. sprzężajem i 1 — 2 dni z zagród — pieszo, dodatkowo zabraniała chłopom i ich dzieciom opuszczać wieś bez zgody właścicieli wsi. Chłopi od tego czasu muszą także mleć zboże w folwarcznym młynie, w dworskiej karczmie pić piwo i gorzałkę, warzone również w miejscowym, dworskim browarze i gorzelni. Mimo tych obciążeń w 1 połowie XVI wieku dochód z jednołanowego gospodarstwa kmiecego, po uprzednim odliczeniu powinności wynosił od 20 do 30 złotych.

Chociaż jeszcze w końcu XVI i na początku XVII wieku chłopi polscy są jeszcze w miarę zamożni, to sytuacja diametralnie zmienia się w 2 połowie XVII wieku. Prawo do studiowania posiadają wyłącznie synowie szlachty i bogatego mieszczaństwa, kariera duchowna i zakonna zostaje zamknięta przed synami i córkami chłopów. Likwidacji ulegają szkoły przykościelne, w której uczyła się również młodzież chłopska (synowie).

Od początku XVII wieku narasta kryzys monetarny w Europie, spada wartość kruszców: złota, a zwłaszcza srebra, które masowo sprowadzają z Ameryki Hiszpanie i Portugalczycy, a także Francuzi. Zmienia się parytet złota do srebra. Zachodnia Europa zaprzestaje bicia złotych monet i zaczyna „psuć" srebrną monetę tak, że zawartość w nich srebra zmniejsza się o 41%. Masowo „ściągano" z Polski, pozostałe w obiegu dobre monety i przetapiano. Odpowiedzią szlachty polskiej na drożyznę i realny spadek dochodów, było zwiększenia areału folwarków i produkcji zboża, a tym samym wzrost obciążeń

pańszczyźnianych do 5-6, a nawet 7 dni w tygodniu. Powoduje to radykalne zmniejszenie się stanu posiadania ziemi przez chłopów, która skrupulatnie przyłączana jest do pobliskich gruntów folwarcznych. Automatycznie ubożeją chłopi. Sytuację pogarszają dodatkowo liczne wojny, rokosze, przemarsze wojsk (własnych i obcych) i związane z nimi grabieże, pożary i epidemie.

Sytuacja chłopów minimalnie się poprawiła w 2. połowie XVIII wieku, ale po trzecim rozbiorze sytuacja wraca do stanu poprzedniego. Nie lepiej było w wieku XIX. Osiemnastowieczne i dziewiętnastowieczne relacje z proszowickich wiosek (potencjalnie bogatych) przedstawiają obraz powszechnej nędzy, głodu, ciemnoty i zabobonów, a także katastrofalnych warunków higienicznych i alkoholizmu (przymus folwarcznej propinacji). Stan zabudowań współgra z tym obrazem społecznym, bez porównania gorszym niż w wieku XV i XVI oraz w 1 połowie XVII, kiedy to znaczna część chłopów polskich standardem życia, nie odbiegała od chłopów zachodnioeuropejskich. Takie samo porównanie dwieście lat później wypadało zdecydowanie niekorzystnie dla wsi polskiej. Na przełomie XVIII i XIX wieku w Zachodniej Europie, poprawia się standard życia, jak i warunki bytowe, rozwija się powszechne szkolnictwo (od końca XVII wieku), np. w sąsiedniej monarchii austriackiej i w Prusach, a tymczasem na ziemiach polskich dominują kurne chaty — lepianki, w których lokatorzy dzielą ciasne pomieszczenia z bydłem, trzodą i drobiem! Analfabetyzm na wsi sięgał w tym okresie, aż 99%! Sytuacja zaczyna się nieco poprawiać dopiero po uwłaszczeniu chłopów w roku 1864, zwłaszcza w latach osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych, kiedy to dwór polski, zdruzgotany klęską powstania styczniowego, wprowadza w życie pozytywistyczne idee typu: “praca u podstaw”. Nie bez znaczenia była działalność pierwszych partii chłopskich. Przedstawiony obraz wsi polskiej nie odbiegał od ówczesnych realiów ziemi koniuskiej.

Jak już wspomniano, wiek XV i XVI były dla Polski i chłopa polskiego „wiekami złotymi”. Wojny toczyły się na kresach Rzeczpospolitej, obciążenia chłopa było jeszcze „do zniesienia”, panuje koniunktura na polskie produkty rolne. Zauważalna jest różnica w traktowaniu chłopów: generalnie najgorsza w dobrach rycerskich (szlacheckich), nieco lepsza w dobrach kościelnych, a najlepsza w dobrach królewskich. W 2 połowie XVI wieku duży wpływ na poziom życia mają postępowe „nowinki” reformacyjne. Reformacja (i szkolnictwo w języku narodowym) dociera również na ziemię koniuską, np. rzeka Ścieklec przepływająca przez gminy: Koniusza, Proszowice i Radziemice nazywana była — „Luteranką”, a Szreniawa — „Luterką” gdyż toczyły swoje nurty przez tereny zamieszkałe przez licznych zwolenników reformacji: luteran, kalwinów i arian. Kontrreformacja i związana z nią nietolerancja, a zwłaszcza powstania kozackie i “potop” szwedzki z połowy XVII wieku, to początek katastrofy Rzeczpospolitej. Miało to wpływ na jej system polityczno-ustrojowy, byt społeczeństwa polskiego, a zwłaszcza na sytuację chłopów. W 2 połowie XVII wieku spadła produkcja rolna i wymiana handlowa, według historyków — nawet o 80%. Kolejne wojny, m.in. z Siedmiogrodzianami, Moskalami, Turkami i Tatarami wymagały coraz większych podatków, lwią część obciążeń ponosił jednak chłop polski. Szlachta często ukrywała swój stan posiadania, a nawet odmawiała płacenia podatków (świadczy o tym porównanie rejestrów poborowych z lat 1564 i 1581 z przeprowadzonymi sto lat później: 1629, 1655 i 1680, 1711, 1720 oraz 1764 roku). Po kilkunastu latach spokoju, na przełomie XVII i XVIII wieku na ziemie polskie, ponownie były areną toczącej się wojny, tym razem północnej. Przez ziemię proszowicką, znów przetaczały się obce wojska: saskie, rosyjskie, szwedzkie i polskie — głównie z przeciwstawnych konfederacji.

Nie minęło pół wieku i znów toczyły się tu działania wojenne, zawiązane z Konfederacją Barską (lata 1768-72). Związane z nią działania wojenne dotkliwie odczuła ziemia proszowicka, odczuwała ona liczne przemarsze wojsk: królewskich, konfederackich i rosyjskich, które zawsze były tzw. dopustem bożym wsi polskiej. W sierpniu 1770 roku na terenie proszowickiego (w tym: w rejonie Koniuszy i Radziemic) walczył z wojskami rosyjskimi (i królewskimi) dwutysięczny oddział konfederatów barskich pod dowództwem Kazimierza Pułaskiego, który kilka dni wcześniej sforsował Wisłę pod Wawrzeńczycami.

Nieszczęsna Konfederacja Barska stała się pretekstem do I rozbioru Polski w 1772 roku. Powodem II rozbioru Polski (z 1793 roku) były z kolei reformy Sejmu Czteroletniego i uchwalona na nim Konstytucja 3 Maja. W wyniku tego, wczesną wiosną 1794 wybucha Insurekcja Kościuszkowska. Jej przebieg ściśle wiązał się z ziemią proszowicką i koniuską. Dyktatorzy powstania wydają w Krakowie dekret nakazujący pobór rekruta z dóbr królewskich i szlacheckich województwa krakowskiego. Właściciele wiosek i zarządcy mieli wyznaczyć w swoich dobrach, po jednym mężczyźnie z tzw. pięciu dymów. Pobór praktycznie przeprowadzono tylko w powiecie proszowickim i częściowo w krakowskim i księskim. Należy przypuszczać, iż z terenu obecnej gminy Koniusza zmobilizowano, co najmniej paruset chłopów.

Oddziały powstańcze maszerowały także przez podkoniuskie wioski. Przez prawie dwa dni obozował w Koniuszy sam Tadeusz Kościuszko. Właśnie z Koniuszy ruszył on ku Racławicom. Miejscowi chłopi latami wspominali racławicką chwałę. Tworzyła się legenda, to właśnie stąd, a ściślej z Rzędowic, wywodził się chłopski bohater — Bartosz Głowacki. Wytyczony przez teren gminy Koniusza Szlak Kościuszkowski, pokrywa się z trasą przemarszu (w kwietniu 1794 roku) wojsk powstańczych z Luborzycy do Racławic.

Po III rozbiorze Polski ziemie gminy Koniusza znalazły się w zaborze austriackim, w tzw. Galicji Zachodniej. Po krótkim epizodzie istnienia Księstwa Warszawskiego (1809-1814) i Królestwa Polskiego (1815-1831), tereny obecnej gminy Koniusza, aż do roku 1914 znalazły się w zaborze rosyjskim. Świadomość represji popowstańczych oraz niezrealizowanie obietnic przez właścicieli majątków, a także działania carskiej propagandy i zachowawcza postawa Kościoła, spowodowały, iż chłopi z Królestwa Polskiego mieli obojętny lub wrogi stosunek do Powstania Styczniowego z lat 1863-1864. Na ziemi koniuskiej nie odnotowano istotniejszych potyczek. Chłopi z zadowoleniem przyjęli od cara "prezent" w postaci uwłaszczenia. Jednak dla większości mieszkańców podproszowickich wsi, nie miało to większego znaczenia, gdyż i tak ponad 60% ziemi nadal pozostawało przy dworze i od niego w wielu dziedzinach była uzależniona. Większość mieszkańców wsi czuła się lojalnymi poddanymi „dobrego cara", „Polok" kojarzył się z dziedzicem, ekonomem, karbowym czy księdzem, od których chłop polski niczego dobrego nie oczekiwał. Powolna, pronarodowa, a tym samym propolska zmiana świadomości chłopów spod proszowickich wsi nastąpiła dopiero kilkadziesiąt lat później. Potwierdziła to rewolucja 1905 roku oraz wojna z bolszewikami w roku 1920, a zwłaszcza II wojna światowa, kiedy to tereny gminy Koniusza były bastionem partyzanckim w walce z hitlerowskim okupantem.

Opracowano na podstawie "HISTORIA I HERALDYKA GMINY KONIUSZA" autorstwa Włodzimierza Chorązkiego

Gmina Koniusza posiada wiele atrakcji turystycznych, niestety ciągle jeszcze mało znanych i wykorzystywanych. Cenne zabytki, związane są głownie z architekturę sakralną i majątkami należącymi przed wojną do znanych rodów ziemiańskich. Nie brak też miejsc związanych z Insurekcją Kościuszkowską, Rzeczpospolitą Partyzancką i czasami powojennymi.

Zabytki odnotowane w katalogu zabytków woj. małopolskiego:

Biórków Wielki

- kościół par. pw. Wniebowzięcia NMP, drewn., 1633, nr rej.: A-445 z 11.10.1977

- dzwonnica, drewn., nr rej.: j.w.

oraz

zespół dworski, XVIII-XX, nr rej.: A-628 z 7.01.1991:

- dwór

- stajnia

- park

Dwór zostanie odbudowany staraniem Fundacji Wczoraj Dziś i Jutro. Powstanie nowatorska i nowoczesna instytucja kultury oferująca mieszkańcom gminy i Małopolski bogaty program kulturalny. Odbudowany dwór, stanowić będzie ważne ogniwo ochrony dziedzictwa kulturowego regionu oraz atrakcyjną ofertę turystyczną, m.in. związaną z powstaniem Jagiellońskiego Szlaku ProKoPaRa i Szlaku Dworów Małopolski. O ważności tego obiektu świadczą specjalnie mu poświęcone fragmenty Wojewódzkiego programu opieki nad zabytkami w Małopolsce na lata 2014-2017 i Programu Strategicznego Urzędu Marszałkowskiego Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego zatwierdzonego w październiku 2015 r. Przez Biórków, w bezpośrednim pobliżu dworu, przebiegać będzie też trasa rowerowa EuroVelo 11 z Nowego Sącza do Proszowic (etap I), ujęta w Małopolskim

Planie Inwestycyjnym na lata 2015-2023 zatwierdzonym w grudniu 2015 r.

W Biórkowie urodzili się m. in. Jacek Woźniakowski, Ryszard Józef Roman Straszewski, Generał Stanisław Tatar.

Dalewice

- kaplica pw. Nawiedzenia i Zwiastowania NMP, drewn., 1652, nr rej.: A-376 z 7.06.1972

- zespół dworski, XVIII-XIX, nr rej.: 415 z 26.09.1973:

- ruina dworu

- park

- aleja topolowa, nr rej.: I-4-28/47 z 10.12.1947

W Dalewicach urodził się Xawery Dunikowski.

Koniusza

- kościół par. pw. św.św. Piotra i Pawła, 2 poł. XV, 2 poł. XVII, nr rej.: A-373 z 6.06.1972

- dzwonnica, XVIII, nr rej.: j.w.

Łyszkowice

- dwór, nr rej.: A-617 z 11.01.1990

Dom Pomocy Społecznej (DPS) im. św. Brata Alberta Chmielowskiego. Początków jego istnienia należy szukać w 1927 r., kiedy to ówczesny właściciel ziemski Woźniakowski mały dworek oraz 100 mórg ziemi ofiarował Szkole Gospodarstwa Domowego dla dziewcząt. Szkoła ta działała, kształcąc przyszłe panie domu aż do wybuchu II wojny światowej. W czasie wojny swoje kwatery

mieli tu m.in. żołnierze SS. Po wojnie w 1950 r. powstał DPS. Obecnie znajduje się w nim ok. 180 pensjonariuszy.

Niegardów

- kościół par. pw. św. Jakuba St., 1578, nr rej.: A-374 z 6.06.1972

- dzwonnica, 1858, drewn., nr rej.: j.w. ufundowana przez hrabinę Elżbietę Wielopolską. W niej dzwon z roku 1607 z herbem Abdank.

Wierzbno

- kaplica pw. św. Barbary, drewn., 1892, nr rej.: A-205 z 10.12.1970

- cmentarz wojenny z I wojny światowej, 1915-16, nr rej.: A-730 z 16.09.1998

- zespół dworski, XIX-XX, nr rej.: A-500/M z 11.09.1989 i z 20.07.2009 :

Architektura nie zabytkowa

- zespół dworski rodziny Potockich w Piotrkowicach Małych z przełomu XIX i XX wieku (obecnie Zespół Szkół Rolniczych), przebudowany połowie XX wieku a otacza go osiemnastowieczne założenie parkowe.

- późnobarokowe figury przydrożne w Wierzbnie (św. Jan Nepomucen i św. Florian).

- w Koniuszy przebywał Tadeusz Kościuszko podążający z Krakowa do Racławic. Tu obozował. Świadkiem tego pobytu jest kamienny stół, który do dnia dzisiejszego stoi w ogrodzie obok plebanii

- w Rzędowicach stoi obelisk upamiętniający bohatera z Racławic Bartosza Głowackiego, który urodził się właśnie w tej małej miejscowości.

- o tragediach, które rozgrywały się tu podczas II wojny światowej przypomina obelisk w Łyszkowicach. Po jednej z partyzanckich akcji, napadzie na pociąg, Niemcy zorganizowali łapankę. Pochwycili 30 mieszkańców Łyszkowic, aby ich rozstrzelać. Dowódca Niemców miał swoiste „poczucie humoru". Postanowił, że z trzydziestki pochwyconych mężczyzn rozstrzela się 27 Polaków, ponieważ działo się to 27 stycznia. Trzech mężczyzn ocalało.

Kopiec w Piotrowicach Małych

Ziemny kopiec poświęcony ofiarom totalitaryzmu, usypany na terenie Zespołu Szkół w Piotrkowicach Małych. Zawiera kamienie z miejsc pamięci narodowej: Chocimia, Kamieńca Podolskiego czy lwowskiego Cmentarza Orląt oraz ziemię z Katynia. Widnieją na nim tablice upamiętniające ofiary II wojny światowej i stalinizmu.

I. Ofiary niemieckiego nazizmu:

bł. ks. dr Józef Pawłowski z Proszowic
Roman Mazurek z Prandocina
Bohdan Śmitkowski z Piotrkowic Wielkich
Rozstrzelani w Łyszkowicach 28.01.1944r.

II. Ofiary radzieckiego komunizmu:
– Kozielsk i Starobielsk:

dr Karol Bałłaban. Syn gen. dr Teodora Bałłabana ze Lwowa
Józef Kopeć z Łaganowa
Stanisław Maj ze Stogniowic
Edward Skucha z Łaganowa
Euzebiusz Wojewódzki z Dalewic

– ofiar NKWD:

gen. Leopold Okulicki. Jako cichociemny lądował w Wierzbnie
Wanda Girtler z Proszowic
Tadeusz Dziedzicki z Klimontowa
Teofil Szańkowski z Wierzbna

III. Ofiary komunizmu PRL:

Stanisław Gas z Jakubowic
Józef Guzik z Chorążyc
Jan Kura z Klimontowa
Jan Twardowski z Błogocic

IV. Zginęli w wojnie z bolszewicką Rosją:

Bronisław Czarnecki z Gminy Koniusza
Bronisław Sagan z Gminy Koniusza
Jan Franciszek Szczęsny z Gminy Koniusza
Józef Psica z Klimontowa

Pomnik gen Okulickiego w Wierzbnie

W miejscowości gdzie nastąpił zrzut 21 maja 1944 r. grupy „Cichociemnych" w skład której wchodził gen. Leopold Okulicki „Niedźwiadek", stanął w 1993 staraniem byłych żołnierzy AK- BCH pomnik, wg projektu mgr inż. architekta żołnierza AK, „Maćka" - Karola Jakubowskiego. Na frontowej ścianie w górnej części osadzona jest Spadochronowa Odznaka Bojowa, a pod nią tablica z szarego granitu, na której znajduje się napis:

Tutaj nocą z 21 na 22 maja 1944 roku
ze zrzutu na placówkę „Kos" w Wierzbnie
lądowała ekipa Cichociemnych „Weller-2"
Gen. bryg. Leopold Okulicki „Kobra"
por. Marian Golasz „Góral-2"
rtrn. Krzysztof Grodzicki „Jabłoń-2"
Ppor. Władysław Marecki „Żabik-2"
Ppor. Zbigniew Waruszyński „Dewajlis-2"
Kpt. Tomasz Wierzejski „Zgoda-2"
By walczyć o wyzwolenie Ojczyzny

1993 Rodacy

W miejscowości Szarbia Fryderyk Marciński zorganizował w jednym z pomieszczeń swojego domu prywatne Muzeum im. Generała Okulickiego.

W Koniuszy, przy starej plebanii w ogrodzie kościelnym, pochodzący z 2 poł. XVIII wieku - **kamienny stół tzw. kościuszkowski.**

Dąb Kościuszki

Tuż przy drodze gminnej relacji Koniusza - Przesławice, na skraju lasu w Przesławicach rośnie potężny dąb szypułkowy (quercus robur) zwany Dębem Kościuszki. Jak wieść gminna niesie w miejscowości Koniusza w czasie przemarszu do Racławic, wojsk powstańczych, zatrzymał się Naczelnik - Tadeusz Kościuszko. Zmęczony drogą, jak również poborem do wojska nowych rekrutów, Naczelnik odpoczywał w jego cieniu. Obecnie jest to pomnik przyrody prawem chroniony.

Przez teren gminy przebiega pięć szlaków, a kilka kolejnych jest w trakcie tworzenia.

Małopolski Szlak Architektury Drewnianej

KRAKÓW I OKOLICE

Szlak Architektury Drewnianej, o długości 1500 km, który obejmuje 237 zespołów architektonicznych od kościołów, cerkwi, kaplic i dzwonnic po spichlerze, wiejskie chałupy i szlacheckie dwory. Wszystkie obiekty na szlaku są oznakowane, a drogę do nich wskazuje ponad 600 drogowskazów.

Na szlaku tym znajduje się XVII wieczny Kościół w Biórkowie Wielkim

Rowerowy Szlak Kościuszkowski

Trasa rowerowa obejmująca kilkanaście miejscowości powiatu w tym Biórków Wielki i Koniuszę. Cała pętla szlaku ma ok. 97 km.

Małopolska droga św. Jakuba

Przez Niegardów prowadzi odtworzony w Polsce fragment **Drogi św. Jakuba** – europejskiej sieci średniowiecznych szlaków pielgrzymich prowadzących do grobu św. Jakuba Apostoła w Santiago de Compostela w północno-zachodniej Hiszpanii. Odcinek Małopolskiej Drogi prowadzi z Sandomierza, przez Kraków do Oświęcimia i jest jedną z odnóg Via Regia. Od lat 70. XX wieku nastąpił ponowny rozkwit idei pielgrzymowania po Europie szlakami św. Jakuba. W latach 80. patronat nad nimi objęła Rada Europy (nadając mu tytuł w 1987 r. Europejskiego Szlaku Kulturowego), a w latach 90. Unia Europejska objęła wsparciem w ramach swojej polityki kulturalnej i programów pomocowych. W 1993 r. drogi św. Jakuba wpisano na listę światowego dziedzictwa UNESCO.

Szlak Dworów Małopolski

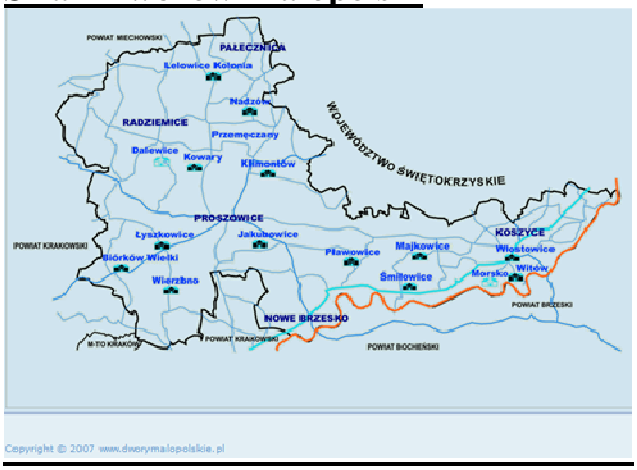

Zarówno Dwór w Biórkowie Wielkim, jak i w Dalewicach, po odbudowie znajdą swoje poczesne miejsce na tym, ciągle jeszcze tworzonym szlaku.

Szlak Rowerowy Młyny Doliny Szreniawy

Na liczącym ponad 190 km szlaku rowerowym (wytyczonym w 2003 r.), przebiegającym również przez Gminę Koniusza, znajduje się m. in. młyn w Piotrkowicach Wielkich.

Jagielloński Szlak ProKoPaRa

Tworzony od 2015 r. wspólnie przez Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Płaskowyżu Proszowickiego "ProKoPaRa" i Fundację Wczoraj Dziś i Jutro. Obejmie miejscowości leżące we wszystkich 4 gminach Stowarzyszenia. Będzie zawierał ścieżki rowerowe i szlaki piesze, szlaki nordic walking, samochodowe, konne. Punkty węzłowe Szlaku związane są z miejscowościami, w których istniały w czasach jagiellońskich budowle obronne lub, w których mieszkali znani ludzie epoki. Początek: (w gminie Koniusza) **Biórków** z potomkami Wilczka z Bircova i kasztelem opisanym przez Długosza (podobny istniał w Gnatowicach), **Koniusza**, **Dalewice** z Gniewoszem z Dalewic, który musiał „odszczekać" (dosłownie) kalumnie jakie rzucał na Jadwigę, następnie **Radziemice** z płaskorzeźbą, na której jest błogosławiona Jadwiga, **Wrocimowice** z Marcinem (chorążym spod Grunwaldu), **Pałecznica** ze Szlakiem Jakubowym, Nadzów/Czuszów z dworem na miejscu średniowiecznego zameczku, **Makocice** z Dziersławem z Makocic, który przetłumaczył (na łacinę) pierwszy w dziejach bestseler "Podróże..." Jana z Mandeville (mieli tę książkę rycerze pod Grunwaldem) i **Proszowice** uroczyście witające jadącego do Krakowa Jagiełłę oraz na wiele innych sposobów związane z epoką. Szlak będzie stale poszerzany o nowe miejscowości i obiekty. A wpisane już w tradycję gminy wydarzenia z nim związane np.: Święto Biórkowa będą zyskiwały nową oprawę i działania.

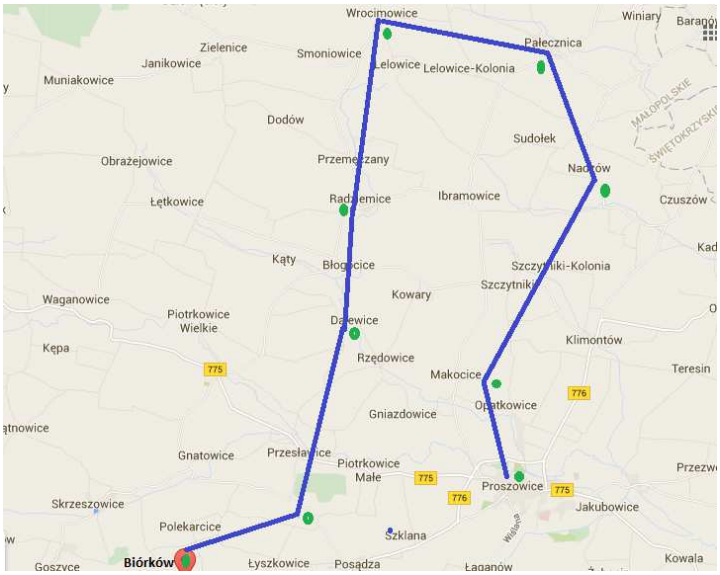

Planowane jest stworzenie w Gminie Koniusza i na terenie LGD ProKoPaRa kolejnych szlaków, m. in. Szlaku prehistorii w związku z licznymi wykopaliskami na tym terenie np.: w Zielonej, Dalewicach czy Pałecznicy.

Na terenie gminy najstarsze znaleziska pochodzą sprzed 6000 lat i więcej. Inne stanowiska archeologiczne wskazują na tzw. kulturę łużycką lub kulturę trzciniecką (ceramika), a także liczne przykłady kultury późnorzymskiej. Znaleziska archeologiczne z terenu gminy, pozwalają na ustalenie lokalnych centrów działalności ludzkiej od czasów prehistorycznych do wczesnego średniowiecza.

EuroVelo 11

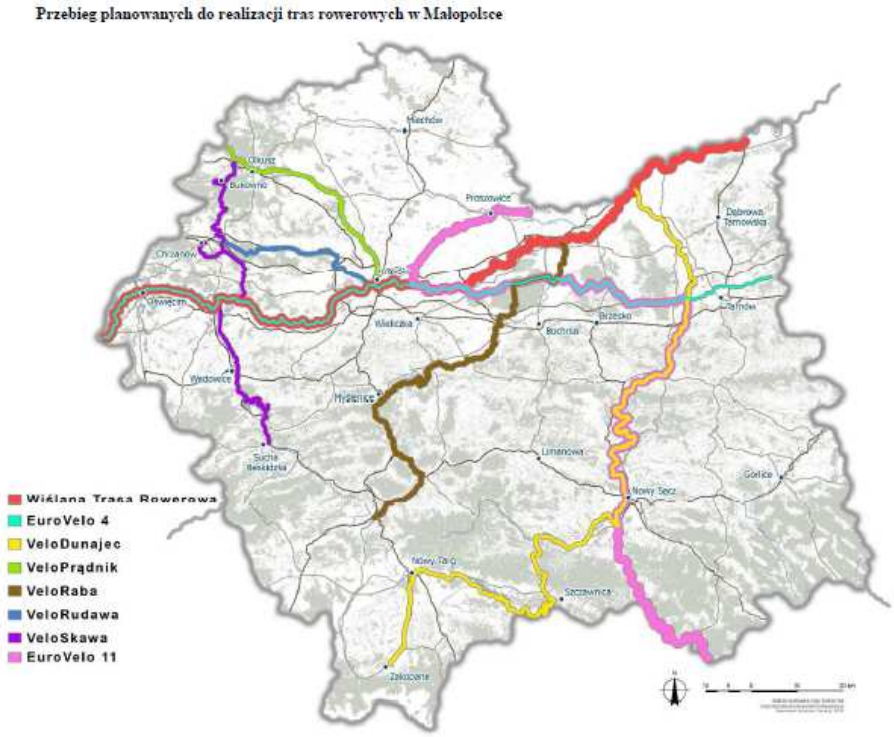

Przez znaczny obszar Gminy Koniusza Przebiegać będzie biegnąca z Grecji (Ateny) do Norwegii trasa rowerowa EuroVelo 11, której 126 km odcinek - od Nowego Sacza przez Północno-Wschodni Kraków, Biórków Wielki i Proszowice (do granicy województwa małopolskiego)- zostanie zrealizowany w pierwszej kolejności w latach 2016-2023 zgodnie z Małopolskim Planem Inwestycyjnym na lata 2015-2023 zatwierdzonym w grudniu 2015 r. Trasa ożywi turystykę i gospodarkę gminy dzięki możliwości rozbudowania bazy agroturystycznej i gastronomicznej oraz sprzedaży produktów miejscowych.

Wiele wskazuje na to, że w dziedzinie turystyki (weekendowej, agroturystyki, rowerowej, pieszej, samochodowej etc.) nastąpi w latach 2016-2023 gwałtowny rozwój związany zarówno ze zmianami w przyzwyczajeniach turystów (turystyka kulturowa, aktywna turystyka), jak i rozwojem oferty skierowanej do

różnego typu odbiorców związanej z atrakcjami gminy oraz szlakami przebiegającymi przez jej teren.

Niestety na terenie gminy nie ma produktu lokalnego, który identyfikowałby jej obszar w zakresie ponadlokalnym. Dlatego tak ważnym jest kompleksowość i synergia działań wszystkich podmiotów w zakresie oferty kulturowej i turystycznej wykorzystująca istniejące już wydarzenia kulturalne i szlaki kulturowe - Festiwal Przemysłów Kultury „Biórkowskie Regionalia", Dożynki, Święta miejscowości (Biórków, Koniusza etc.), Przegląd Tańców Ludowych, Gminny Przegląd Kolęd i Pastorałek – „O Szopkę Bożonarodzeniową", Bieg gen. Nieczuja-Ostrowskiego etc.

Poniżej przedstawiono (na różowo) dokładny przebieg Eurovelo 11 przez tereny powiatu proszowickiego. Wydaje się, że najlepszym sposobem na skorzystanie z możliwości jakie daje bliskość szlaku jest wykorzystanie dla ściągnięcia na teren gminy turystów nim podróżujących, Szlaku Jagiellońskiego. Alternatywne trasy łączące Pałecznicę, Nadzów i Makocice/Proszowice, bądź z pominięciem Proszowic Klimontów i Kościelec zaznaczono niebieskim kolorem, część łączącą Pałecznicę, przez Wrocimowice, Niegardów, Koniuszę z Biórkowem Wielkim zaznaczono na zielono. Warto zauważyć, że część szlaku pokrywa się z Kościuszkowskim i Jakubowym.

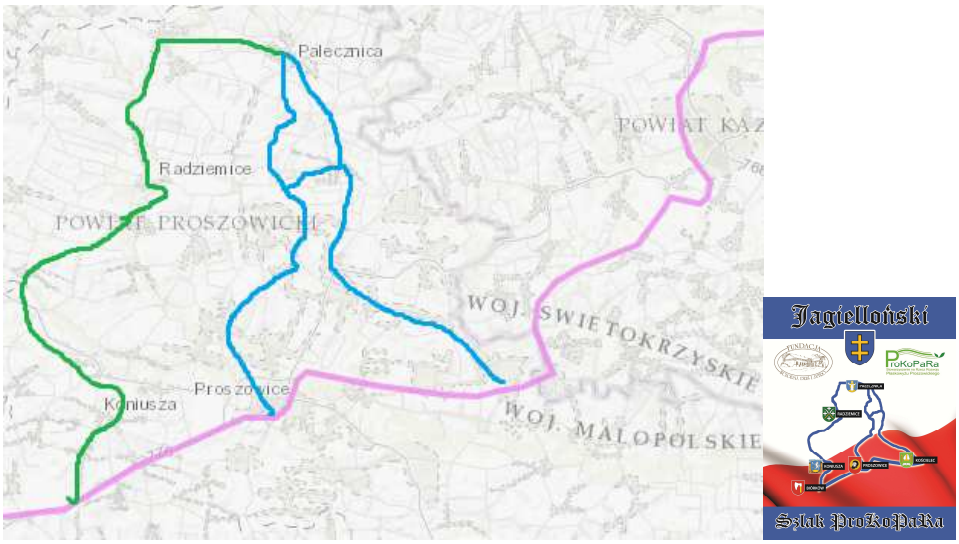

3.5. Zagospodarowanie przestrzenne i infrastruktura

Infrastruktura drogowa i transportowa

Układ drogowy w Gminie Koniusza tworzy ok. 136,6 km dróg publicznych o znaczeniu wojewódzkim, powiatowym i gminnym. Atutem gminy jest jej bliskie położenie i dobre skomunikowanie z Krakowem Przez teren gminy przechodzą drogi wojewódzkie o łącznej długości 14,26 km. Istnieje możliwość, że w najbliższym czasie zostanie wyremontowany i poszerzony odcinek ul. Kocmyrzowskiej w Krakowie na przedłużeniu drogi 776 co ułatwi znacząco dojazd do Gminy od strony Krakowa. Projekt Igołomska-Moczydło obejmuje budowę odcinka S7 po północnej stronie Krakowa o długości ok. 55,5 km. Planowana droga to dwie dwupasowe jezdnie z możliwością dobudowy trzeciego pasa ruchu na każdej z nich. Zaplanowano dziewięć węzłów: Książ, Miechów, Szczepanowice, Widoma, Łuczyce, Raciborowice, Kraków Mistrzejowice, Kraków Grębałów, Kraków Igołomska. W ciągu nowo projektowanej drogi planowane są obwodnice: Książa Wielkiego, Miechowa i Słomnik. Realizacja inwestycji planowana jest na lata 2017-2019. Trasa ta ułatwi dojazd do Gminy od północnego-zachodu.

Drogi wojewódzkie

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość [km]	Charakterystyka
1	Nr 775	Słomniki-Proszowice - Nowe Brzesko - Ispina	7,887 km	Jezdnia o nawierzchni bitumicznej, szerokości 6,0 m, pobocza gruntowe szerokości 1,0 m. Szerokość pasa drogowego waha się w granicach 14,0-15,0 m.
2	Nr 776	Kraków - Proszowice - Kazimierza Wielka - Busko Zdrój	6,373 km	Jezdnia o nawierzchni bitumicznej szerokości 6,0 m i pobocza gruntowe szerokości 1,0 m. Szerokość pasa drogowego wynosi 20,0-25,0 m.
	Razem:		14,260 km	

Drogi powiatowe

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość [km]
1	18158	„Szlak Kościuszkowski” - Luborzyca - Niegardów - Radziemice - Kaczowice	6,660
2	18159	Biórków - Bugaj	4,709
3	18164	Niegardów - Łętkowice - Zielenice	3,733
4	18166	Przesławice - Chorążyce - Błogocice	5,387
5	18179	Igołomia - Wierzbno - Koniusza	12,637
6	18181	Glewiec - Wawrzeńczyce	2,575
7	18183	Kocmyrzów - Karniów - Czernichów	2,986
8	18184	Biórków - Czulice	3,161
	Razem:		41,848

Drogi gminne

Lp.	Nr drogi	Nazwa drogi	Długość [km]
1	158	Nowa Wieś - Rawałowice	0,370
2	218	Piotrkowice - Kresy	0,912

3	226	Niegardów - Kolonia	1,505
4	228	Waganowice - Budziejowice - Piotrkowice Wielkie	2,527
5	233	Piotrkowice Wielkie - Muniaczkowice	1,768
6	258	Redziny - Bykowiec - Kresy Piotrkowsko-Muniaczkowskie	4,638
7	260	Rzędowice - Gniazdowice	0,500
8	262	Rzedowice - Kowary	0,497
9	263	Przesławice - Rzędowice	3,004
10	264	Muniaczkowice - Chorążyce	3,014
11	266	Chorążyce – „Kaptur”	1,563
12	269	Chorążyce - Gniazdowice	0,642
13	272	„Zalipy” - Polekarcice	1,183
14	273	Biórków Wielki – „Zalipy”	1,776
15	274	Pietrzejowice - Biórków Wielki	2,802
16	278	Polekarcice - Koniusza	1,732
17		Koniusza - Wronin - Czernichów	

	279		8,469
18	280	Polekarcice - Posądza	3,360
19	281	Przesławice - Koniusza	1,218
20	282	Koniusza - Piotrkowice Małe	1,033
21	283	Piotrkowice Małe - Posądza	2,801
22	284	Piotrkowice Małe - Podwale	1,402
23	321	Równie - Karwin - Szarbia	4,370
24	336	Siedliska - Rogozie - Kościelne	0,946
25	337	Siedliska - Górka Jaklińska	4,709
26	338	Siedliska -”Kolonia”	1,203
27	339	Górka Jaklińska - Równia	2,198
28	340	Wronin - Karwin - Rudno Górne	5,808
29	341	Średnia	0,667
30	342	Kopaniny - Przedżydowice	1,236
31	343	„Przezdno” - Wronin	0,705

32	344	Wroniec - Wąsów	1,745
33	348	Glewiec - Czernichów	2,295
34	349	Glew - Łesiska	1,673
35	350	Przedżydowice	1,062
36	352	Glew - Kolonia - Luborzyca	0,767
37	353	Łesiska	0,580
38	362	Wierzbno - Szarbia	1,488
39	365	Posądza - Kolonia	2,327
	Razem:		80,495

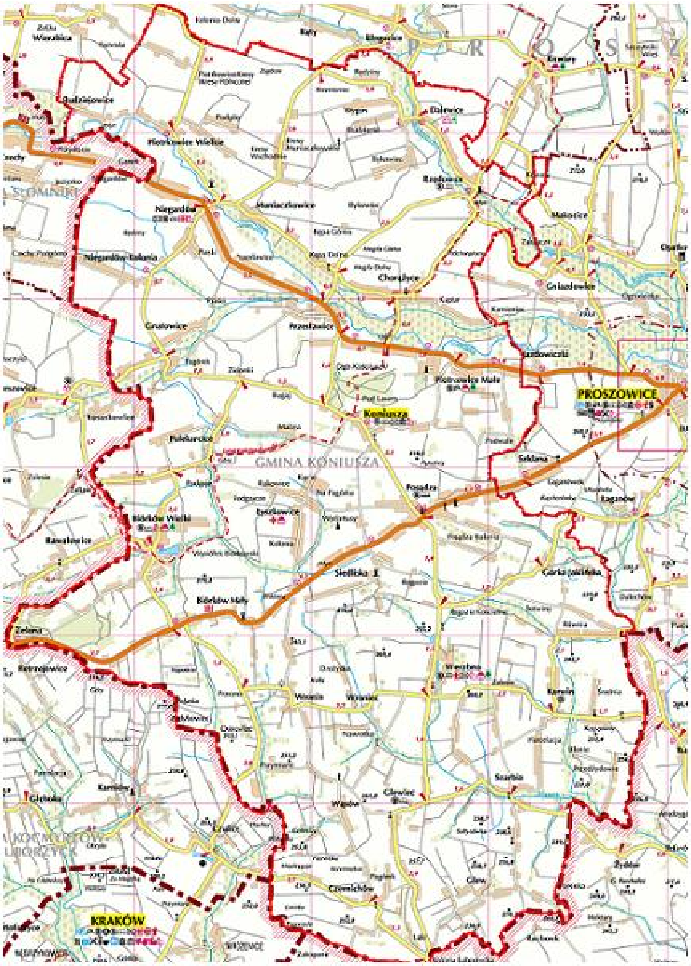

Teren gminy charakteryzuje się dobrą dostępnością do sieci dróg utwardzonych, które obsługują najważniejsze połączenia zewnętrzne i wewnętrzne gminy oraz rejony o największej koncentracji zabudowy. Jednak w dalszym ciągu stan techniczny tych dróg uznawany jest za niezadawalający. Pomimo dużych nakładów finansowych na przebudowę i modernizację sieci drogowej występuje potrzeba ciągłego ich ulepszania, szczególnie pod kątem budowy nawierzchni asfaltowych, budowy ścieżek pieszo - rowerowych, utwardzonych poboczy, poszerzania pasów drogowych.

Dobrze rozwiniętej sieci dróg towarzyszy publiczny transport pasażerski. Na terenie gminy nie ma czynnych linii kolejowych, w związku z czym jedyną dostępną formą transportu jest transport drogowy.

Wg stanu na dzień 31.12.2014 r. na terenie gminy Koniusza brak ścieżek pieszo – rowerowych i rowerowych.

Gospodarka wodno-ściekowa

Gminny system zaopatrzenia w wodę oparty jest na 95,5% stopniu zwodociągowania gminy. Wodociągiem objęte są wszystkie wsie i jednostki osadnicze. Nie podłączone do sieci wodociągowej domostwa korzystają z własnych ujęć wody.

Łączna produkcja wody przez stacje uzdatniania wody w 2014 roku wyniosła ok. 304,9 tys. m³,. Ujęcia posiadają aktualne pozwolenia wodno-prawne na eksploatację ujęć i stacji wodociągowych, a stacje wodociągowe są zmodernizowane. Łączna długość sieci wodociągowej to 221 km, a ilość indywidualnych przyłączy to 2212.

Sieć kanalizacyjna

W gminie są dwie mechaniczne oczyszczalnie ścieków, długość sieci to 52,3 km a z kanalizacji korzysta 20,3% ludności (dane na 31.12.2015 r.) w Gminie Koniusza 1573 bezodpływowe zbiorniki ścieków a z przydomowych oczyszczalni ścieków korzysta 40 gospodarstw.

W stosunku do roku 2009 nastąpiła znaczna poprawa w zakresie gospodarki ściekowej.

Na terenie gminy nie zarejestrowano znaczących źródeł emisji ścieków nieoczyszczonych.

Infrastruktura telekomunikacyjno-informatyczna

System telekomunikacji w gminie jest rozwinięty w stopniu wystarczającym. Wszystkie miejscowości posiadają dostęp do telefonii przewodowej. Ze względu na rosnącą dostępność do sieci telefonii komórkowej następuje stopniowy spadek zainteresowania telefonią stacjonarną. Dostęp do telefonii bezprzewodowej istnieje na terenie całej gminy. Poziom telefonizacji gminy uzależniony jest od popytu, tj. zamożności abonentów.

Dostęp do Internetu – zarówno z zasięgiem sieci kablowych, jak i bezprzewodowych (w tym radiowych, komórkowych) – posiadają wszystkie miejscowości na terenie gminy. Prędkości Internetu oferowane przez operatorów działających na terenie gminy nie przekraczają 15 Mb/s.

Z powyższych danych wynika, że w gminie zapewniony jest dobry dostęp do Internetu, aczkolwiek rozbudowa sieci światłowodowej pokrywającej obszar całej gminy, przyczyniłaby się do zapewnienia mieszkańcom dostępu do szerokopasmowego Internetu.

Na terenie gminy nie występuje sieć ciepłownicza. Zaopatrzenie gminy w ciepło oparte jest na indywidualnych źródłach ciepła i kotłowniach lokalnych. W przeważającej części są to kotłownie opalane gazem i węglem kamiennym.

W gminie podjęte zostały procesy modernizacyjne w zakresie ciepłownictwa, głównie dotyczące budynków użyteczności publicznej.

Pomimo występowania sprzyjających warunków do uprawy roślin energetycznych, na terenie gminy niewiele jest budynków wykorzystujących biomasę, jako surowiec energetyczny.

Sieć gazowa

Gmina Koniusza w całości należy do obszarów o największej procentowej liczbie odbiorców gazu w województwie małopolskim. Dostęp do sieci gazowej ma 53,1 % mieszkańców przy średniej dla powiatu niewiele ponad 17%.

Gospodarka odpadami

Wywóz odpadów prowadzą firmy komercyjne wyłonione w przetargu.

W związku z nowelizacją ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, która zobligowała samorządy lokalne do przejęcia odpowiedzialności za gospodarkę odpadami komunalnymi na swoim terenie, od 1 lipca 2013 roku Gmina Koniusza przejęła od osób fizycznych obowiązki właścicieli nieruchomości w zakresie odbioru i zagospodarowania odpadów komunalnych. W celu prawidłowego stosowania reguł wynikających z ustawy Rada Gminy podjęła uchwałę wprowadzającą w życie Regulamin utrzymania czystości i porządku na terenie Gminy Koniusza.

Ze względu na rolniczo-osadniczy charakter gminy, udział odpadów przemysłowych I i II grupy, czyli tych najbardziej uciążliwych jest znikomy.

3.6. Gospodarka

Podmioty gospodarcze

Na koniec 2014 r. na terenie gminy w sektorze publicznym i prywatnym działało łącznie 528 podmiotów. Ich liczba znacząco wzrosła w porównaniu z rokiem 2010. W analizowanym okresie największy przyrost liczby podmiotów gospodarczych odnotowano wśród mikroprzedsiębiorstw, czyli podmiotów zatrudniających do 9 pracowników.

W sektorze rolniczym jest tylko 16 podmiotów, przemysłowym 58, budowlanym 78. Ilość podmiotów gospodarki narodowej na 10 000 ludności jest znacznie niższa niż w powiecie i wynosi 592 (powiat 758), co oznacza, że tkwią tu jeszcze rezerwy, które będzie można wykorzystać.

Rolnictwo

Najważniejszy dział gospodarki gminy stanowi rolnictwo.

Użytki rolne stanowią użytki rolne stanowią największy udział 8339 ha , tj. ok 94%. ogólnej powierzchni gruntów w gminie. Obszar cechuje się wysokimi predyspozycjami do rozwoju funkcji rolniczej w postaci dobrych gruntów rolnych o wysokiej bonitacji gleb I i II klasy oraz bliskiego rynku zbytu, jakim jest miasto metropolitalne Kraków

Zgodnie z danymi Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 r. na terenie gminy znajdowało się 1557 gospodarstw rolnych, z czego 1515 prowadziło działalność rolniczą. W dalszym ciągu w strukturze własności dominują gospodarstwa indywidualne 1555 o zróżnicowanym obszarze i potencjale rozwojowym.

Analizując gospodarstwa rolne pod względem wielkości można zauważyć, że w 2010 r. największy udział miały gospodarstwa liczące od 1 do 5 ha aż 888 – niemal 58% , zaś najmniejszy gospodarstwa od 15 ha i więcej- było tylko 12 takich gospodarstw indywidualnych (poniżej 1%).

W pracy Zróżnicowanie Przestrzenne Rolnictwa praca zbiorowa pod red prof. dr hab. Benicjusz Głębockiego UAM 2010 odnajdziemy kilka ciekawych faktów dotyczących gminy Koniusza, świadczących o dynamicznym rozwoju rolnictwa na tym obszarze między 2002 a 2010 rokiem. Np.: w tym okresie nastąpił ponad sześciokrotny wzrost ilości kombajnów buraczanych (przy 12% spadku w całym kraju).

Największą powierzchnią uprawy kapusty (powyżej 500 ha) i zarazem największą liczbę gospodarstw uprawiających to warzywo (powyżej 500) odnotowano w gminach: Charsznica (1265 ha; 755 gospodarstw), Igołomia-Wawrzeńczyce (597 ha; 714 gospodarstw) oraz Koniusza (548 ha; 598

gospodarstw), które położone są w województwie małopolskim.

Liczba rozsiewaczy nawozów i wapna w Polsce w 2010 roku wynosiła 575,5 tys. sztuk i była o 7% wyższa niż w 2002 roku. W przeliczeniu na 100 ha UR przypadało przeciętnie w kraju prawie 4 sztuki. Najwyższy poziom wyposażenia w rozsiewacz był w regionach nastawionych w dużym stopniu na produkcję warzywniczą i sadowniczą. Dotyczyło to gmin w takich województwach jak: małopolskie – gm. Koniusza oraz Igołomia-Wawrzeńczyce ok.15 szt. na 100 ha UR, Proszowice 12,5 szt., świętokrzyskie – gm. Skalbmierz, Czarnocin, Boćkowice 10 szt., łódzkie – gm. Czarnożyły 10 szt.w przeliczeniu na 100 ha UR liczba samochodów ciężarowych w gospodarstwach rolnych przedstawiała analogiczny obraz. Zdecydowanie wyróżniały się gminy w których znaczący udział stanowiły gospodarstwa rolne zajmujące się prowadzeniem produkcji sadowniczej lub warzywniczej w otoczeniu dużych aglomeracji miejskich – np. Igołomia-Wawrzeńczyce 16,4 szt./100 ha UR (przy średniej 0,45 szt. dla Polski), Koniusza (małopolskie), Samborze 12,0 szt.

Zdecydowanym liderem w uprawie gruntowej kalafiorów (i to zarówno pod względem powierzchni uprawy, jak i liczby producentów) jest gmina Igołomia-Wawrzeńczyce z województwa małopolskiego w 2010 r. kalafiory uprawiało 586 gospodarstw rolnych, a areał uprawy wynosił 818,4 ha (średni areał plantacji 1,4 ha).

Produkcji kalafiorów na tym terenie sprzyjają żyzne gleby i korzystny mikroklimat Kotliny Sandomierskiej, długie tradycje prowadzenia uprawy warzyw gruntowych, stosowanie nowoczesnych

środków produkcji oraz stałe doskonalenie metod produkcji. Na drugiej pozycji uplasowała się gmina Koniusza, która również położona jest w województwie małopolskim (628,8 ha; 424 producentów; średnia powierzchnia uprawy1,5 ha).

Interesującym polem działania w sferze wykorzystania gruntów i warunków przyrodniczych gminy jest produkcja winorośli. Ocieplanie się klimatu,

południowa wystawa wielu stoków i gleby o właściwym ph pozwalają na produkcję z sukcesem w tym obszarze o czym świadczy przykład

Winnica Koniusza znajduje się w miejscowości Łyszkowice. Winnica rośnie na wysokości 290 m.n.p.m., na stoku o wystawie południowo-zachodniej i nachyleniu od 5 do 15% w kierunku południowym. Ziemia pod winnicą to less o miąższości 0,6 do1,5m na podłożu rumoszu kalcytu.

Winnic powstałą dzięki udziałowi w Programie Małopolskie Winnice 2000 organizowanym przez MARR w latach 2006, 2007". Obszar winnicy, od uprawy pilotażowej nasadzonej w roku 2006, jest corocznie powiększany i aktualnie wynosi około 65 arów. Docelowo 2,5 ha. Nasadzenie to głównie hybrydy odmian białych takich jak: bianca, seyval blanc, johanniter, solaris, muscat oraz czerwonych: rondo, regent, marechal foch, leon millot.

Winnica leży przy Szlaku Kościuszkowskim oraz Szlaku Architektury Drewnianej.

Poziom bezrobocia

Podczas dokonywania diagnozy lokalnego rynku pracy bardzo ważnym aspektem wymagającym wnikliwej analizy jest temat bezrobocia.

W 2014 r. na terenie gminy odnotowano udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na poziomie 6 %.

Liczba osób bezrobotnych zamieszkujących teren gminy w 2014 r. wyniosła 335 osób, z czego 162 osoby to kobiety. Poziom bezrobocia i udział kobiet w grupie bezrobotnych był w gminie niższy niż w powiecie i całym województwie.

Istotną kwestią mającą wpływ na poziom bezrobocia w gminie jest zbyt mała liczba nowych miejsc pracy w nowo powstających firmach na jej terenie.

Powoduje to, iż pomimo wzrostu liczby podmiotów gospodarczych, szczególnie w sektorze prywatnym, nadal jest niewystarczająca liczba podmiotów gospodarczych oferujących miejsca pracy. Przyczyną tego stanu rzeczy jest najprawdopodobniej fakt, iż większość podmiotów gospodarczych działających na obszarze gminy to mikroprzedsiębiorstwa, w tym również jednoosobowe działalności gospodarcze, czyli osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą. Ponadto bliskość Krakowa jako ośrodka z dużą liczbą podmiotów gospodarczych pozwala na łatwiejsze znalezienie pracy poza gminą.

3.7. Sfera społeczna

Pomoc społeczna

Charakterystycznym wyznacznikiem położenia ekonomicznego mieszkańców gminy jest skala pomocy społecznej świadczonej dla jej mieszkańców. Jednostką organizacyjną gminy świadczącą usługi w zakresie pomocy społecznej jest Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Koniuszy. Działa on w oparciu o Ustawę o pomocy społecznej z dnia 12 marca 2004 r. (Dz. U. z 2009 r. nr 175, poz. 1362 z póź. zm.) i zajmuje się w głównej mierze udzielaniem różnego typu pomocy osobom i rodzinom znajdującym się w bardzo trudnej sytuacji społeczno-materialnej.

Wskaźniki dotyczące udzielania środowiskowej pomocy społecznej i świadczeń rodzinnych w ostatnich latach uległy poprawie

Tabela: Wybrane wskaźniki w zakresie pomocy społecznej dla gminy

Wskaźnik	Jednostka miary	2014
Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowej pomocy społecznej	osoba	173
Osoby w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej	osoba	624
Udział osób w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ludności ogółem	%	7
Rodziny otrzymujące zasiłki rodzinne na dzieci	rodzina	349
Dzieci, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny - ogółem	osoba	726
Dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny	osoba	648
Udział dzieci w wieku do lat 17, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny w ogólnej liczbie dzieci w tym wieku	%	36,4

Źródło: ***BDL GUS.***

Głównymi przyczynami trudnej sytuacji życiowej mieszkańców jest: ubóstwo, bezrobocie oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego.

Edukacja

Gminny system oświatowy tworzą 3 szkoły podstawowe i 2 gimnazja (w tym jeden Zespół Szkół)

- Zespół Szkół w Biórkowie Wielkim w którego skład wchodzi:- Szkoła Podstawowa im. Marii Konopnickiej- i Gimnazjum-Biórków Wielki

- Gimnazjum w Posądzy
- Szkoła Podstawowa im. mjr. Stanisława Szymachy w Glewcu
- Szkoła Podstawowa im Tadeusza Kościuszki w Koniuszy
- Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka w Niegardowie
- Szkoła Podstawowa im. Bartosza Głowackiego w Rzędowicach

SZKOŁY NIEPUBLICZNE

- Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Karwinie

PRZEDSZKOLA SAMORZĄDOWE

- Samorządowe Przedszkole w Niegardowie i Oddział w Piotrkowicach Małych
- Samorządowe Przedszkole z Oddziałami Integracyjnymi w Wierzbnie

Do szkół podstawowych uczęszczało w 2014 r. 550 osób (spadek o 44 osoby w stosunku do roku poprzedniego), do gimnazjów 241 (spadek o 12), przedszkoli 193 (wzrost o 8), żłobków 284.

Pozostała infrastruktura społeczna

Na terenie gminy zlokalizowanych jest obiektów w zakresie infrastruktury sportowej, w tym pełnowymiarowa hala sportowa w Koniuszy z dwoma siłowniami. Brak w gminie pełnowymiarowego boiska piłkarskiego. Gmina będzie dążyła by utworzyć takowe w Wierzbnie jako część kompleksu rekreacyjno- sportowego. Brak też miejsca wypoczynku nad wodą. Opisywany już zbiornik w Szarbii o przewidywanej powierzchni 16 km2 uzupełniłby ten brak.

Na terenie gminy prężnie działają 3 kluby sportowe zrzeszające 69 członków.

1. Ludowy Klub Sportowy Wierzbowianka

2. Ludowy Klub Sportowy Pogoń Wronin

3. Ludowy Klub Sportowy TYTAN Polekarcice

Członkami tych klubów są zarówno dzieci i młodzież, ale też osoby w wieku średnim i seniorzy.

Koordynatorem przedsięwzięć z zakresu kultury w gminie jest Gminny Ośrodek Kultury w Koniuszy. Istnieje od 1977 r. i zajmuje się koordynacją przedsięwzięć o charakterze społecznym. Mieści się w specjalnie dla niego wybudowanym na początku lat 90-tych budynku.

W czasie pracy GOK wszyscy zainteresowani mogą korzystać bezpłatnie z kafejki internetowej oraz stołu do ping-ponga. Dyżurujący w tym czasie pracownicy chętnie służą swoją pomocą w drukowaniu i kserowaniu różnego rodzaju dokumentów.

GOK dysponuje odpowiednią bazą lokalową, którą udostępnia wg. potrzeb na obrady Sesji Rady Gminy, zebrania wiejskie, szkolenia rolnicze, spotkania strażackie, poselskie, różnego rodzaju pokazy, badania medyczne oraz na potrzeby szkół czy przedszkoli.

Na stałe GOK udostępnia pomieszczenie Ośrodkowi Doradztwa Rolniczego, gdzie dyżurujący pracownicy służą swoją pomocą i poradami okolicznym rolnikom.

GOK patronuje działalności Kół Gospodyń Wiejskich, Trzech Orkiestr Dętych (z Koniuszy, Niegardowa i Biórkowa Wielkiego), Zespołu śpiewaczy Ludowych „Przesławianki". Organizacje te uświetniają swoją obecnością nie tyko imprezy gminne, ale i też pokazują się na zewnątrz, biorą udział w różnego rodzaju konkursach i przeglądach gdzie zajmują często czołowe miejsca.

Sponsoruje również działalność „Klubu Seniora”, który skupia emerytów i rencistów z terenu całej Gminy.

W ramach współpracy ze szkołami organizuje różnego rodzaju konkursy: recytatorskie, plastyczne czy muzyczne.

GOK pomaga w organizacji wszelkiego rodzaju imprez i uroczystości Gminnych.

Stara się podtrzymywać wiejskie tradycje, dlatego od trzech lat jest organizatorem Dożynek Gminnych i konkursu na tradycyjny wieniec Dożynkowy.

Od wielu lat wspólnie z Kołem Gminnym Związku Kombatantów RP i Byłych Więźniów Politycznych organizuje uroczystości upamiętniające ważne wydarzenia historyczne z czasów II Wojny Światowej, które miały miejsce na terenie naszej Gminy.

Ponadto o życie kulturalne i sportowe dbają rady sołeckie, szkoły, Gminna Biblioteka Publiczna w Koniuszy, Koła Gospodyń Wiejskich, jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych. Działalność kulturalną propagują także lokalni animatorzy kultury, którzy działają w sołectwach Gminy Koniusza, w tym Marcin Szwaja pierwszy "Społeczny Opiekun Zabytków", mieszkaniec Dalewic.

Na terenie gminy, do dyspozycji mieszkańców, dostępna jest Gminna Biblioteka Publiczna w Koniuszy (funkcjonuje od 1950 r.) z filią w Niegardowie. Głównym celem jej działania jest zaspakajanie potrzeb oświatowych, kulturalnych i informacyjnych mieszkańców gminy oraz upowszechnianie czytelnictwa, wiedzy i nauki. W ciągu roku korzysta z niej 812 osób (mniej niż 10% mieszkańców gminy) wypożyczające ok 13,5 książki na osobę (10976 książek). Jej księgozbiór liczy 21451 voluminów. W bibliotece są też 4 ogólnodostępne komputery podłączone do szerokopasmowego Internetu.

W starym młynie w miejscowości Piotrkowice Wielkie mieści się Arena ASG.

Firma Arena ASG organizuje na swoim prywatnym, specjalnie do tego celu przygotowanym terenie spotkania pasjonatów rozgrywek z użyciem replik broni AIR SOFT. Poligon Arena ASG to czteropoziomowy budynek do rozgrywek CQB (stary drewniany młyn specjalnie dostosowany do ASG) oraz otaczający go teren zielony składający się z :

* przepływającej obok młyna rzeki Szreniawy z mostem i kładką,

* terenu w części zalesionego (stare koryto rzeki z przeszkodami oraz wrakami samochodów),

* terenu "Mały Wietnam" gęsto obsadzonego roślinnością na kształt labiryntu z bunkrem ,stanowiskiem ogniowym,

* miejsca na ognisko wraz z materiałem do palenia,

* wypożyczalni replik ASG wraz z oporządzeniem,

* budynku noclegowego z łazienką oraz kuchnią (warunki wojskowe),

* budynku przystosowanego do organizacji rozgrywek gier planszowych, RPG, LARPÓW, gier bitewnych.

W Niegardowie znajduje się ośrodek jeździecki Faruk.

Na terenie Gminy Koniusza znajdują się trzy gospodarstwa agroturystyczne:

1. Gospodarstwo Agroturystyczne "Zielone Wzgórze" Renata i Piotr Zyguła

2. Arena ASG Gospodarstwo Agroturystyczne

3. Gospodarstwo Agroturystyczne Muniaczkowice 26,

Ochrona zdrowia

Na obszarze gminy funkcjonują 4 placówki zdrowia z czego 2 podległe samorządowi:

Mieszkańcy przynależący do w Koniuszy mają zabezpieczoną pomoc lekarską w ramach podstawowej opieki zdrowotnej.

Na terenie gminy prowadzona jest również 1 indywidualna praktyka lekarska, indywidualna specjalistyczna praktyka lekarska w dziedzinie ginekologii i położnictwa oraz prywatny Gabinet Stomatologiczny.

Na terenie gminy jest zlokalizowana jedna apteka (mieści się przy w Koniuszy).

Na terenie gminy znajduje się również Dom Pomocy Społecznej w Łyszkowicach, który jest domem stałego pobytu, przeznaczonym dla 145 osób psychicznie chorych.

Organizacje pozarządowe

Na terenie gminy działa 14 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych

Na obszarze gminy działają następujące organizacje pozarządowe:

1. Stowarzyszenie Rozwoju Wsi - Karwin

Wspieranie wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju: społecznego, kulturalnego i gospodarczego wsi Karwin oraz wsi sąsiadujących w Gminie Koniusza

2. Stowarzyszenie Instytut Rozwoju Odnawialnych Źródeł Energii- Posądza

3. Stowarzyszenie Kilo Wiejskiej Futsal Team- Glewiec

Celem stowarzyszenia jest rozwój kultury fizycznej a przede wszystkim amatorskie uprawianie piłki nożnej oraz jej propagowanie...

4. Stowarzyszenie "Świętego Józefa" Societas Sancti Josephi- Koniusza

Celem Stowarzyszenia jest pogłębianie Formacji Chrześcijańskiej i propagowanie Chrześcijańskiego Celu Życia zgodnie z Nauką Kościoła Katolickiego poprzez włączenie się w Dzieło Nowej Ewangelizacji.

5. Stowarzyszenie Absolwentów Szkoły Rolniczej W Piotrkowicach Małych

1. Promocja działalności szkoły w oparciu o jej tradycje. 2.Wspieranie szkoły w działalności dydaktycznej , wychowawczej i gospodarczej. 3.Integracja absolwentów, uczniów, nauczycieli i sympatyków szkoły.

6. Stowarzyszenie Koło Gospodyń Wiejskich W Piotrkowicach Małych

Działalność na rzecz rozwoju społeczności lokalnej oraz rozwoju obszarów wiejskich, w tym przede wszystkim: 1) Wspieranie działalności kulturalnej, edukacyjnej 2) Prowadzenie kursów, szkoleń, warsztatów.

7. Stowarzyszenie Pomocy Socjalnej Pomocna Dłoń- Łyszkowice

Wyrównywanie szans, integracja społeczna oraz aktywizacja zawodowa osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej, chorych i niepełnosprawnych oraz ich rodzin w zakresie: a) udzielania pomocy i ...

8. Fundacja Wczoraj Dziś I Jutro- Biórków Mały

Celem Fundacji jest opieka nad obiektem zabytkowym stanowiącym zespół dworsko-parkowy znajdującym się w Biórkowie Wielkim gmina Koniusza woj. Małopolskie, oraz nad innymi obiektami zabytkowymi, polegająca w szczególności na:

1) ochronie, konserwacji i renowacji w/w obiektów;

2) wspieraniu działalności naukowej i badawczej związanej z historią w/w obiektów;

3) pogłębianiu i popularyzacji wiedzy o historii obiektu, o miejscowej ludności, jej tradycjach, kulturze, obyczajach;

4) promowaniu ziemi proszowickiej;

5) wspieraniu w rozwoju lokalnych artystów.

Fundacja wspólnie z Gminą Koniusza w parku obok ruin dworu zorganizowała w ciągu ostatnich trzech lat między innymi następujące wydarzenia: 3 edycje Przeglądu Tańców Ludowych (wspólnie z Zespołem Szkół w Biórkowie), Święto Biórkowa (3 edycje), Festiwal Przemysłów Kultury „Biórkowskie Regionalia" (2 edycje). 29 czerwca 2014 w parku odbył się plenerowy koncert fortepianowy. Wystąpił prof. Jerzy Tosik-Warszawiak z Akademii Muzycznej z Krakowa- prawykonanie trzech utworów fortepianowej muzyki islandzkiej- i uczniowie Szkoły z Żębocina oraz Gabriela Gracja Stanisz z utworami Chopina. Pełny zapis koncertu dostępny jest w Internecie. III Małopolskie Grand Prix w boksie (w hali w Koniuszy). Fundacja jest też aktywnym podmiotem działań na obszarze ProKoPaRa. Wiele z nich inicjuje- np.: projekty integrujące obszar „Biblioteka najlepszym miejscem na Twoją aktywność, czyli ProKoPaRowy zawrót głowy" (od lutego 2016) czy powstanie Jagiellońskiego Szlaku ProKoPaRa (grudzień 2015).

9. Fundacja Domu Pomocy Społecznej Dla Dorosłych Im. Adama Chmielowskiego W Łyszkowicach- Łyszkowice

1. Inicjowanie działań na rzecz mieszkańców Państwowego Domu Pomocy Społecznej Dla Dorosłych W Łyszkowicach we wszelkich poczynaniach zmierzających do poprawy ich bazy materialnej

Na obszarze gminy działa również, założona w 2006 r. przez wójtów gmin; Koniusza, Radziemice, Koniusza i Proszowice, **Lokalna Grupa Działania ProKoPaRa**. Gmina Koniusza jest również członkiem Związku Gmin Wiejskich Rzeczpospolitej Polskiej i Stowarzyszenia Gmin Małopolski.

Ankiety

Poniżej wyniki trzech ankiet przeprowadzonych na terenie Gminy Koniusza w latach 2013-2015, których wyniki pozwoliły doprecyzować Cele strategiczne.

Gmina Koniusza ankieta na zlecenie LGD ProKoPaRa 17 września 2015

Jako priorytetowe inwestycje do wykonania na terenie gminy w najbliższych latach wskazano głównie (od największej do najmniejszej liczby głosów):

1. Rozbudowę sieci kanalizacyjnej,

2. Modernizację sieci dróg gminnych,

3. Budowę infrastruktury przy drogach (parkingi, chodniki, oświetlenie, zatoki, wiaty przystankowe),

4. Rozwój rynków zbytu,

5. Rozwój sieci internetowej (w tym Internet Szerokopasmowy),

6. Remonty w szkołach , rozbudowę zaplecza kuchennego w szkołach (stołówki),

7. Promocję i wsparcie korzystania z odnawialnych źródeł energii

8. Uporządkowanie przestrzeni, plany zagospodarowania przestrzennego.

Jako najbardziej potrzebne inwestycje, które zostały dotychczas zrealizowane wymieniono:

- Budowę i modernizację dróg,
- Budowę kanalizacji,

- Budowę chodników.

Mieszkańcy Gminy określili, że często lub bardzo często uczestniczą w wydarzeniach kulturalnych na terenie gminy. Jednocześnie wskazują, że w gminie organizowana jest niedostateczna liczba pikników rodzinnych i festynów.

Jeżeli chodzi o połączenia komunikacyjne, większość mieszkańców gminy wskazała, że są one wystarczające. Jednakże sygnalizują problemy wynikające z braku połączeń komunikacyjnych w niektórych obszarach oraz złej jakości niektórych dróg.

Większość mieszkańców, zgodnie stwierdziła, że wizytówką gminy powinno być rolnictwo i możliwości inwestycyjne.

Jako największe atuty gminy wymieniono (kolejność od największej liczby głosów):

1. Utwardzone drogi w gminie,

2. Place zabaw dla dzieci,

3. Położenie,

4. Zwodociągowanie,

5. Inwestycje w infrastrukturę oświatową,

6. Oczyszczalnię ścieków, rozbudowywaną kanalizację,

Lokalna Strategia Rozwoju dla Lokalnej Grupy Działania „ProKoPaRa”

7. Gazyfikację,

8. Rolnictwo.

Natomiast, jako słabe strony wymieniono (według największej liczby głosów):

1. Brak kanalizacji w części sołectw,

2. Rozdrobnienie gospodarstw,

3. Bezrobocie,

4. Małą aktywność mieszkańców,

5. Część nieutwardzonych dróg lokalnych,

6. Niedostateczne oznakowanie ulic i dróg,

7. Brak oferty zagospodarowania czasu wolnego.

Młodzież

Ankieta Gimnazjum Biórków Wielki zrealizowana w 2014 r. wspólnie przez ZS w Biórkowie i Fundację Wczoraj Dziś i Jutro z Biórkowa Małego, która pozwoliła wiele z działań Gminy, Szkoły i Fundacji dostosować do potrzeb młodzieży.

Potrzeby kulturalne i edukacyjne młodzieży gimnazjalnej w Gminie Koniusza (do ZS w Biórkowie uczęszczają młodzi ludzie z całej gminy) pokazują wyniki ankiety z 3 marca 2014 roku wśród wszystkich obecnych tego dnia w szkole uczniów 1 klas Gimnazjum w Biórkowie. Było to ok 95% uczniów- 43 osoby.

Zaskoczeniem in plus w badaniu ankietowym w 1 klasach gimnazjum była duża ilość wskazań gimnazjalistów przy preferowanych formach aktywności na muzykę, film, informatykę, sport i w trochę tylko mniejszym zakresie taniec nowoczesny, co wskazuje na dość szerokie spektrum zainteresowań młodzieży.

Również kilka wskazań na przedsiębiorczość i aktywność obywatelską pozwala wierzyć, że młode pokolenie jest w stanie wziąć sprawy lokalne i własne życie zawodowe w "swoje ręce". Zaskoczeniem in minus był brak zainteresowania kulturą regionalną i rzemiosłem, zwłaszcza w zestawieniu z ankietą przeprowadzoną podczas Dni Biórkowa i osobistymi rozmowami, podczas których starsi ankietowani wskazywali na wagę tradycji w życiu społeczności. Podobnie zaskakujące i niepokojące było to, że gimnazjaliści z Biórkowa

w ciągu ubiegłych 12 miesięcy w ogóle nie bywali na koncertach muzyki poważnej (1 wskazanie na 43 osoby), w operze (1), muzeum (4), wystawie (2) i warsztatach rzemiosła (0), podczas gdy tego typu aktywność jest czymś naturalnym dla młodzieży w dużych ośrodkach miejskich.

Zaskoczeniem było też, że tylko 5 osób wśród młodzieży gimnazjalnej wymieniło brak pieniędzy, jako przeszkodę w korzystaniu z oferty kulturalnej i edukacyjnej (wśród uczestników Święta Biórkowa 23 na 52 osoby). Może to świadczyć o tym, że rodzice nie szczędzą wydatków na rozwój swoich dzieci, choć im samym trudno wysupłać fundusze na udział w kulturze.

Młodzi ludzie zwracają uwagę na rozwój zarówno intelektualny, jak fizyczny, o czym świadczą wskazania na sport (dziewczyny chcą głównie grać w piłkę ręczną, chłopcy w nożną, ale pojawiały się też dość często inne wskazania) i taniec nowoczesny. Młodzi ludzie maja też świadomość, jak ważną rolę odgrywa informatyka w dzisiejszym świecie i jak ważna jest dla ich sukcesu edukacyjnego i zawodowego. W zdecydowanej większości chcą poszerzać swoje horyzonty i umiejętności kosztem czasu wolnego (choć nie w weekend). Zastanawia zupełny brak zainteresowania dla kultury regionu i rzemiosła. Tematy te wydają się być dla młodzieży "niemodne" i niepotrzebne. Z drugiej strony pomysł na regionalizm, jaki zaproponowała Fundacja podczas Święta Biórkowa okazał się atrakcyjny również dla młodych ludzi. Może tylko wystarczy tradycję „odpowiednio podać” by zainteresować młodzież i uświadomić jej, jak ważna jest wiedza skąd się pochodzi. Dodatkowo z rozmów indywidualnych i obserwacji wynika, że młodzi w większości swój sukces ekonomiczny wiąże z wyjazdem do większego miasta, jednocześnie wielu młodych osiedla się na przedmieściach lub we wsiach przylegających do miast.

Z analizy zastanej sytuacji wynika, że kluczem do poprawy jest z jednej strony dostarczenie dzieciom w pierwszych latach edukacji bodźców i podstaw

edukacji formalnej i kulturowej, które umożliwią jej w dalszych latach równanie poziomu edukacyjnego i ogólnorozwojowego do młodzieży z dużych ośrodków miejskich, z drugiej strony włączenie w proces edukacyjny całych rodzin, co skutkować będzie większym wpływem na warunki i możliwości edukacyjne oraz kulturalne gminy ze strony mieszkańców i zapobiegnie wykluczeniu tego i następnych pokoleń. Ludzie wciągnięci w proces współdecydowania o kierunkach rozwoju edukacji i kultury będą też - upatrując w tym możliwości zwiększenia swojego wpływu na rzeczywistość i własnych kompetencji- ambasadorami przemian.

Dorośli

Ankieta przeprowadzona 15 sierpnia 2013 r podczas I Dni Biórkowa organizowanych wspólnie przez Gminę Koniusza i Fundację Wczoraj Dziś i Jutro z Biórkowa Małego pozwoliła opracować długoletnie plany związane z kulturą zarówno przez Gminę Koniusza, jak i Fundację. Miedzy innymi w jej następstwie stworzono jedyne takie cykliczne wydarzenie w Europie jakim jest odbywający się corocznie (w 2016 będzie trzecia edycja) Festiwal Przemysłów Kultury „Biórkowskie Regionalia”

Wyniki ankiety z 2013 roku wskazują, że dorośli w regionie są bardzo świadomi ważności uczestniczenia w kulturze i bardzo chętnie korzystają z zaproszeń na wydarzenia artystyczne i edukacyjne, szczególnie jeżeli nie wiąże się ze zbyt dużą odległością, jaką należałoby pokonać.

W ankiecie udział wzięły 52 osoby- 29 kobiet i 23 mężczyzn. Brak imprez, jako przyczynę nieuczestniczenia w imprezach kulturalnych, wskazało niemal 80% badanych, co jasno wskazuje na potrzebę uczestnictwa z jednej, a na niedostateczną podaż, z drugiej strony. Duża grupa respondentów (ponad połowa) wskazała też na brak czasu, co może być funkcją braku imprez w najbliższej okolicy, tym bardziej, że następny w kolejności jest daleki dojazd,

przeszkadzający 23 osobom w uczestnictwie w wydarzeniach kulturalnych. Podanie przez 23 osoby braku pieniędzy, jako tego co nie pozwala uczestniczyć w kulturze może być spowodowane zarówno trudną sytuacją materialną, jak i przeświadczeniem, że kultura (zwłaszcza wysoka) „musi kosztować". Wszystkie dotychczas zorganizowane wydarzenia i wszystkie jakie będą realizowane w przyszłości są bezpłatne i ogólnodostępne.

Zainteresowania w dziedzinie kultury.

Pytanie: Jaka dziedzina kultury szczególnie Pana/Panią interesuje? Można wybrać dowolną ilość dziedzin. Muzyka 34, Film 24, Telewizja 15, Taniec 20, Literatura 12, Teatr 14, Fotografia 10, Plastyka 8, Gry komp. 15, Kultura reg. 29, Rzemiosła 16, inne 2 (wybrano Jazda konna i Dla dzieci). Okolice Biórkowa, to antropologicznie teren słowiańszczyzny zachodniej (rdzennej, krakowskiej) z żywą tradycją regionu, rozśpiewanej i roztańczonej. Nie dziwi więc zarówno wybór muzyki jako ważnej dla ponad 90 % ankietowanych, jak i kultury regionalnej (ponad 50%) czy tańca (ponad 1/3 respondentów w tym aż 17 kobiet, co zresztą w sposób doskonały odpowiada innym ankietom, w których o taniec pytano). Jednak trzecie miejsce w tym zestawieniu zajął film (24 odpowiedzi), na czwarte spychając taniec. Mogłoby się wdawać, że tak wysokie miejsce jest spowodowane tym, że respondenci myślą o filmie jako fabule, niezależnie gdzie oglądanej (kino, telewizja, Internet), jednak dwa fakty wskazują na to, że tak nie jest. Po pierwsze zapytano też o telewizję (15 odpowiedzi), po drugie w dalszej części ankiety wyraźnie widać, że respondenci chcą oglądać film w kinie, w otoczeniu innych oglądających, a nawet o nim podyskutować. W dobie atomizujących społeczeństwo mediów elektronicznych, ten- wydawało by się anachronizm- jest wart nie tylko zauważenia, ale i popierania. W tym kontekście teatr i 14 go wskazujących osób jawi się jako coś naturalnego choćby przez fakt stosunkowo dużej ilości w grupie ankietowanej osób z wyższym wykształceniem.

Zapytano też o konkretne formy aktywności kulturalnej, w jakich respondenci chcieliby uczestniczyć.

Kabaret 42, Dyskusyjny klub filmowy 38, Koncerty muzyki rozrywkowej 36, Festiwale i koncerty muzyki poważnej 35, Konkurs fotograficzny 32, Konkurs orkiestr dętych 32, Festiwal rzemiosła 32, Zajęcia muzyczne, plastyczne, taneczne dla dorosłych 31, Plenery plastyczne 30, Teatr przedstawienia 29, Występy zespołów ludowych 29, Balet i taniec 29, Wystawy malarstwa, rzeźby, fotografii 28, Zajęcia muzyczne, plastyczne, taneczne dla dzieci 27, Konkurs plastyczny 27, Konkursy wiedzy o lokalnej historii 27, Niedzielne poranki filmowe dla dzieci 25, Konkurs poetycki 25, Sympozja dotyczące literatury 23, Konkursy śpiewacze 17, Inne 8. Wszystkie działania Fundacji inspirowane są wynikami tej ankiety, szczególnie Festiwal Przemysłów Kultury Biórkowskie Regionalia, na którym znalazły swoje miejsce nie tylko wytwory lokalnego rzemiosła (słabego i zanikającego jak na razie) ale też przedsiębiorstwa z branży kultury i branży twórczej, które są motorem innowacyjności w wymiarze gospodarczym i społecznym wielu innych sektorów (ok 3% PKB Europy). Służy to wykorzystaniu potencjału zawartego w kulturze, jako katalizatora kreatywności i innowacji na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia. Jednym z przykładów jest działalność agroturystyczna, która powoduje wyraźną poprawę aktywizacji gospodarczej regionów dotychczas mało aktywnych pod względem gospodarczym.

Podsumowanie

Przeprowadzona diagnoza sytuacji społeczno-gospodarczej i przestrzennej Gminy Koniusza umożliwiła wyciągnięcie wniosków poprzez sformułowanie mocnych i słabych stron gminy oraz szans i zagrożeń. Dodatkowym źródłem informacji na temat rzeczywistej oceny sytuacji społeczno-ekonomicznej gminy były przeprowadzone badania ankietowe wśród mieszkańców. Stanowiły one zbiór informacji o gminie z punktu widzenia mieszkańców poszczególnych sołectw oraz formę uspołecznienia opracowywanej strategii.

Gmina Koniusza to urokliwa gmina Małopolski, która swoim mieszkańcom zapewnia dobre warunki do życia, a turystom odpoczynek od wielkomiejskiego zgiełku.

Krajobraz gminy to widoki typowo rolnicze, bo rolnictwem przede wszystkim zajmują się jej mieszkańcy. Naturalnym bogactwem tych terenów są żyzne gleby oraz czyste powietrze.

Liczne zabytki w połączeniu z pięknem przyrody i ciekawym ukształtowaniem terenu zachęcają do spacerów, pieszych wędrówek i wycieczek rowerowych. Obszar gminy jest bardzo urozmaicony: pagórkowate tereny, pola, lasy, urokliwa dolina rzeki Szreniawy, a w oddali panorama Tatr przyciągają ludzi spragnionych spokoju i kontaktu z naturą.

Rośnie liczba ludności gminy, co jest ewidentnie spowodowane migracją do gminy młodych ludzi pracujących w miastach, o czym mówi wskaźnik migracji. Oznacza to, że Gmina już jest atrakcyjna jako miejsce osiedlania się. Pośrednio wpłynąć to może w dłuższym horyzoncie czasowym na mniejszą dynamikę starzenia się społeczeństwa gminy, bo przybywają do niej głównie ludzie młodzi, często z małymi dziećmi lub w przypadku dostatecznego rozwoju infrastruktury związanej z wychowaniem i edukacja dzieci, planujący powiększenie rodziny.

Że w kwestii poziomu nauczania szkoły podstawowe w powiecie nie są gorsze od innych w województwie, świadczą wyniki sprawdzianów w klasie szóstej. Ale już średnia gimnazjalna i licealna w powiecie odstaje in minus od średniej województwa. Stąd prawdopodobnie aż 12% dzieci w wieku gimnazjalnym uczęszcza do szkół poza powiatem. I tendencja narasta, zarówno w podstawówkach, jak w gimnazjach. Żeby ją zatrzymać należy tak uatrakcyjnić program kulturalny i edukacyjny w Gminie Koniusza, by i wyrównać różnice między w dostępie do kultury i edukacji między miastem a wsią.

W gminie widoczne są poczynione w latach ubiegłych inwestycje w infrastrukturę drogową, techniczną, sportową, edukacyjna i kulturalną. Jednak wymagania mieszkańców i przybyszów (czy to migrantów, czy turystów) stale rosną i by je zaspokoić inwestycje w infrastrukturę będą niezbędne zarówno w nowym okresie programowania jak i po roku 2020.

Niewykorzystaną szansą na rozwój Gminy jest turystyka we wszystkich jej odmianach. Przy determinacji publicznych, prywatnych i społecznych podmiotów istnieje duże prawdopodobieństwo, że turystyka i przemysły czasu wolnego staną się kołem zamachowym gospodarczego rozwoju Gminy Koniusza.

4. Analiza SWOT

W celu usystematyzowania wyników diagnozy społeczno-gospodarczej i przestrzennej w gminie posłużono się analizą SWOT. Technika ta polega na uporządkowaniu informacji dotyczących czynników strategicznych zewnętrznych i wewnętrznych wpływających na sytuację gminy. Umożliwia ona:

- ustalenie mocnych i słabych stron,
- rozpoznanie szans i zagrożeń,
- identyfikację kluczowych problemów.

Technika ta stosowana jest we wszystkich obszarach planowania strategicznego jako uniwersalne narzędzie analizy strategicznej.

Obejmuje ona wykaz czynników strategicznych w podziale na:

- **mocne strony - S** (*Strengths*): wszystko to co stanowi atut, przewagę, zaletę analizowanego obszaru,
- **słabe strony - W** (*Weaknesses*): wszystko to co stanowi słabość, barierę, wadę analizowanego obszaru,
- **szanse – O (***Opportunities***):** wszystko to co stwarza dla analizowanego obszaru możliwość zaistnienia korzystnej zmiany,
- **zagrożenia - T** (*Threats*): wszystko to co stwarza niebezpieczeństwo zmiany niekorzystnej.

CZYNNIKI	POMOCNE W OSIĄGANIU CELÓW	SZKODLIWE W OSIĄGANIU CELÓW
WEWNĘTRZNE (cechy obszaru)	**MOCNE STRONY**	**SŁABE STRONY**
ZEWNĘTRZNE (cechy otoczenia)	**SZANSE**	**ZAGROŻENIA**

Analiza SWOT gminy została zaprezentowana w poniższej tabeli.

MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
• Dobre warunki do rozwoju	• Rozdrobnione gospodarstwa rolne,

rolnictwa – bardzo dobre gleby, tradycje rolnicze, dobry mikroklimat. Bliskość dużego rynku zbytu • Ludność posiadająca duże umiejętności związane z rolnictwem i inwestująca w gospodarstwa • Tereny czyste ekologicznie charakteryzujące się malowniczym i pagórkowatym ukształtowaniem. • Organizacje pozarządowe – KGW, OSP, Stowarzyszenia (w tym kilka działających od 3 i więcej lat). • Korzystny układ komunikacyjny, położenie w strefie KOM i dobre z nim powiązanie komunikacyjne. • Potencjał ludzki – wykształceni mieszkańcy, rezerwy siły roboczej. • Bogata historia regionu • Liczne stanowiska i ciekawe wykopaliska archeologiczne • Wysoka wartość obiektów zabytkowych, szczególnie sakralnych • Wydarzenia cykliczne, w tym o randze krajowej i międzynarodowej • Istnienie w okolicy kilku ważnych szlaków kulturowych i turystycznych oraz powstawanie nowych, w tym na obszarze Gminy • Rozpoczęta akcja skoordynowanej promocji obszaru oraz udostępniania informacja o inicjatywach rekreacyjno – kulturalnych (aplikacja mobilna	słaba współpraca rolników. • Brak przetwórstwa rolno-spożywczego. • Brak atrakcji turystycznych związanych z biernym wypoczynkiem. • Słaby dostęp do Internetu i usług telekomunikacyjnych. • Słabo rozwinięta infrastruktura sportowa. • Brak większych terenów pod inwestycje. • Słabe wykorzystanie walorów przyrodniczych i dziedzictwa kulturowego na cele turystyczne • Słaba oferta spędzania wolnego czasu dla dzieci i dorosłych, mała ilość animatorów kultury w wiejskich ośrodkach • Zaniedbana infrastruktura społeczna oraz zaniedbane obiekty dziedzictwa kulturowego i zabytki • Słabo rozwinięta promocja produktów tradycyjnych, lokalnych i wyrobów rękodzielniczych • Mała lesistość terenu, cieki wodne nienadające się do turystycznego wykorzystania oraz mała ilość obiektów rekreacyjnych wykorzystywanych w celach turystycznych • Brak lokalnego produktu turystycznego i tradycyjnego opartego na wykorzystaniu zasobów obszaru • Niskie wyniki egzaminów gimnazjalnych wskazujące na konieczność uzupełniania deficytów w zakresie dostępu do kultury i edukacji wśród młodego pokolenia

dla czterech gmin ProKoPaRa w tym odrębnie dla Gminy Koniusza) • Potencjał do rozwoju turystyki pieszo-rowerowej (w szczególności Szlak kościuszkowski, Szlak Jakubowy i powstający Szlak Jagielloński) i weekendowej (np. gospodarstwa agroturystyczne) • Rosnąca liczba podmiotów gospodarczych, głównie mikroprzedsiębiorstw • Niższy poziom bezrobocia długotrwałego w gminie niż w powiecie proszowickim i województwie • Aktywna postawa władz gminy w zakresie działań na rzecz ochrony środowiska i ochrony klimatu • Pełne zwodociągowanie gminy • Zapewniony system gospodarki odpadami • Systematycznie rosnąca liczba mieszkańców • Dodatnie saldo migracji • Korzystna struktura demograficzna - wysoki odsetek ludności w wieku produkcyjnym i przedprodukcyjnym • Zmniejszająca się liczba osób korzystających z pomocy społecznej • Stosunkowo niskie bezrobocie • Dobra infrastruktura sportowa i środowiskowa • Optymalna sieć przedszkoli • Dobra współpraca sołectw z	• Duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych • Słabe zalesienie obszaru • Brak większych zbiorników wodnych • Niski wskaźnik przedsiębiorczości w porównaniu z powiatem proszowickim • Zbyt mała liczba podmiotów gospodarczych oferujących miejsca pracy • Niewystarczająca oferta usług dla ludności (np. elektryk, stolarz, krawcowa) i rzemiosła • Zbyt mała skala promocji gminy • Niezadowalający stan techniczny infrastruktury drogowej • Niski stopień skanalizowania • Niedobór chodników i ścieżek pieszo-rowerowych • Obiekty na terenie gminy wymagające zwiększenia efektywności energetycznej • Ograniczony dostęp do Internetu szerokopasmowego • Ograniczony dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej • Niewystarczająca liczba programów profilaktyki zdrowia • Niewystarczający system komunikacji społecznej i informacji • Niewystarczająca liczba dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz sportowych dla dzieci i młodzieży • Niewystarczające zróżnicowanie oferty spędzenia wolnego czasu dla

władzami gminy • Duża ilość i aktywność podmiotów społecznych NGO	różnych grup wiekowych z wykorzystaniem obiektów sportowych i świetlic wiejskich
SZANSE	**ZAGROŻENIA**
• Lokalizacja gminy w KOM • Rozwój drobnej przedsiębiorczości w oparciu o posiadane walory turystyczne i rekreacyjne • Możliwość stworzenia przywilejów dla nowo inwestujących firm • Identyfikacja i promocja produktu lokalnego • Rozwój usług turystycznych i agroturystycznych • Wytyczenie nowych atrakcyjnych szlaków turystycznych i ich promocja • Rozwój przetwórstwa rolno – spożywczego, w tym ekologicznego • Przyciągnięcie większej liczby turystów, inwestorów i mieszkańców poprzez zwiększenie skali promocji gminy • Opracowanie gminnego programu rozwoju przedsiębiorczości • Pozyskiwanie inwestorów spoza gminy • Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii • Lepsze zagospodarowanie zasobów naturalnych i przestrzeni na cele rekreacyjno-wypoczynkowe oraz usługowo-produkcyjne • Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii np., fotowoltaika, solary, pompy ciepła • Możliwość wykorzystania środków zewnętrznych na inwestycje • Sąsiedztwo Krakowa i poprawa	• Rosnące rozwarstwienie społeczeństwa – pauperyzacja części społeczeństwa. • Niestabilność polityczna • Zmniejszony napływ środków po wyczerpaniu perspektywy 2014-2020 • Negatywne skutki kultury masowej (telenowele, gry komputerowe, Internet, itp.). • Rosnące ceny wyprzedzające wskaźnik wzrostu wynagrodzeń. • Skomplikowane przepisy, biurokracja. Skomplikowane procedury w pozyskiwaniu środków Unijnych oraz niespójne i zmieniające się przepisy prawne • Konkurencja ze strony innych producentów, w tym zagranicznych. • Niskie dochody z pracy w rolnictwie o małym i średnim areale oraz o niewyspecjalizowanej produkcji • Niskie zainteresowanie turystyczne obszarem • Niewystarczająca ilość środków finansowych na rozwój zasobów ludzkich oraz organizacje kultury • Niestabilność cen i niska opłacalność produkcji rolnej • Hamowanie rozwoju rolnictwa ze strony ludności napływowej • Duże zadłużenie gminy spowodowane licznymi

skomunikowania z nim dzięki inwestycjom drogowym (Kocmyrzowska, droga krajowa S7) • Rozwój technologii energooszczędnych oraz ich coraz większa dostępność (np. energooszczędne źródła światła) • Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa oraz rosnące zapotrzebowanie ze strony użytkowników energii na działania proefektywnościowe • Możliwość podnoszenia kwalifikacji w ramach szkoleń realizowanych ze środków unijnych • Zachowanie i kultywowanie tradycji, obrzędów i zwyczajów lokalnych • Wypromowanie produktów lokalnych • Lepsza promocja gminy i organizacji pozarządowych • Większe wykorzystanie obiektów sportowych • Możliwość pozyskania wsparcia finansowego na działania społeczne od lokalnych przedsiębiorców i mieszkańców • Możliwość wykorzystania dotacji unijnych na sferę społeczną • Moda na osiedlanie się na terenach wiejskich • Lepsze wykorzystanie świetlic wiejskich	inwestycjami • Wysokie koszty inwestycji infrastrukturalnych, w tym instalacji opartych o odnawialne źródła energii i działania termomodernizacyjne • Wysokie koszty funkcjonowania oświaty w gminie • Wysokie koszty utrzymania obiektów sportowych • Wzrost przestępczości • Starzejące się społeczeństwo • Emigracja zarobkowa, głównie osób młodych • Zubożenie społeczeństwa • System pomocy społecznej utrwalający bezrobocie • Niewystarczające formy wsparcia osobom szczególnie potrzebującym • Zwiększająca się liczba rodzin z problemami opiekuńczo-wychowawczymi • Wzrost patologii społecznej wynikającej z bezrobocia • Niewystarczające środki finansowe na dotowanie bieżącej działalności sportowej • Brak zainteresowania młodzieży sportem • Niska dostępność lekarzy specjalistów

5. Wizja i Misja rozwoju Gminy

Zdiagnozowanie stanu rozwoju pozwoliło wyznaczyć misję dla Gminy Koniusza, która brzmi:

Rozwinięta, perspektywiczna i zrównoważona - gospodarczo, społecznie, kulturowo i ekologicznie - bogata Gmina Koniusza.

Gmina przyjęła założenie rozwoju jako nowoczesna gmina rolniczo-osadnicza, wykazująca dużą dbałość o rozwój przedsiębiorczości oraz dalszy wzrost standardów , pracy, odpoczynku i zamieszkania. Zamierzeniem było zapewnienie mieszkańcom warunków życia zgodnie ze standardami europejskimi w zakresie infrastruktury, bezpieczeństwa, ochrony zdrowia, oświaty i kultury. Gmina uwzględniła także dbałość o lokalne tradycje oraz zabytki dziedzictwa kulturowego.

W nawiązaniu do przyjętej misji, określono również wizję. Wizja w ujęciu strategicznym powinna posiadać długofalową perspektywę oraz stanowić podstawę do zmiany podejścia w rozwiązywaniu problemów i zaspakajaniu potrzeb bieżących na rzecz starania się o przyszły, sukcesywny wzrost poziomu życia jej mieszkańców. Przyjęto następującą wizję:

Gmina Koniusza stanie się miejscem, w którym warto mieszkać, pracować, wypoczywać i realizować własne, indywidualne cele w zgodzie z charakterem obszaru.

Wyzwanie stojące przed władzami samorządowymi to ukształtowanie wizerunku gminy przyjaznej mieszkańcom, atrakcyjnej dla działalności gospodarczej, zamieszkania i spędzania czasu wolnego oraz turystyki i rekreacji. Założono, iż pozwoli to na większą integrację mieszkańców z miejscem zamieszkania i budowę społeczeństwa obywatelskiego.

Bazując na ankietach wynikach diagnozy i analizy SWOT, stwierdzono najważniejsze problemy i zagrożenia dla gminy:

- niepełne wykorzystanie możliwości rozwoju rolnictwa oraz rozwoju pozarolniczych źródeł utrzymania rolników,
- rozdrobnienie gospodarstw
- niewielkie zainteresowanie inwestorów tworzeniem nowych podmiotów gospodarczych,
- niewykorzystany potencjał turystyczny środowiska przyrodniczego i dziedzictwa kulturowego,
- bezrobocie
- brak miejsc służących zaspokajaniu potrzeb kulturalnych mieszkańców lub niedostateczne wykorzystanie istniejących,
- brak wykorzystania istniejących na terenie gminy zabytków i miejsc pamięci dla zaktywizowania turystycznego gminy, szczególnie w zakresie turystyki weekendowej i zwiedzania wyżyny miechowskiej i oraz płaskowyżu proszowickiego przez turystów pieszych, rowerowych i zmotoryzowanych,
- coraz lepszy stan techniczny dróg gminnych i powiatowych, jednak wymagający dalszej rozbudowy i unowocześniania,
- niepełne skanalizowanie gminy,
- problem gospodarki odpadami na terenie gminy.

Określone zostały również cele strategiczne, do osiągnięcia których gmina powinna dążyć poprzez realizację celów operacyjnych przy współpracy wszystkich partnerów pracujących nad wyznaczeniem wizji, misji i priorytetów rozwojowych gminy. W strategii wyznaczono następujące cele strategiczne na lata 2015-2023:

- Cel 1. Wydajne i wysokodochodowe rolnictwo.
- Cel 2. Dobrze rozwinięta przedsiębiorczość, handel, usługi.
- Cel 3. Atrakcyjne miejsce do uprawiania turystyki i rekreacji.
- Cel 4. Obszar atrakcyjny do osiedlania się.
- Cel 5. Powszechny dostęp do infrastruktury społecznej.
- Cel 6. Infrastruktura techniczna na najwyższym możliwym poziomie, sprzyjająca ekologii.

Wyznaczając cele, uwzględniono nie tylko uwarunkowania przyrodnicze, kulturowe i gospodarczo-społeczne gminy, ale przede wszystkim zidentyfikowane potrzeby mieszkańców. Sprecyzowane cele zgodne są z koncepcją zagospodarowania przestrzennego gminy oraz Strategią Rozwoju Województwa i Strategią Rozwoju Powiatu oraz pozostałymi dokumentami planistycznymi i strategicznymi unijnymi, krajowymi i wojewódzkimi.

6. Kierunki rozwoju

6.1. Obszary problemowe

Wnioski wyciągnięte z przeprowadzonej diagnozy i badań ankietowych oraz wyniki prac realizowanych podczas spotkań sołeckich i z organizacjami pozarządowymi umożliwiły określenie słabych stron i zagrożeń gminy i tym samym na zdiagnozowanie obszarów problemowych. Szczegółowego podziału problemów dokonano w podziale na cztery sfery:

- 1: Gospodarka lokalna, komunikacja i środowisko przyrodnicze,
- 2: Zagospodarowanie przestrzenne i infrastruktura,
- 3: Kapitał ludzki i społeczny,
- 4. Dziedzictwo, turystyka i oferta czasu wolnego.

Niżej opisane problemy, w wielu wypadkach spowodowane przenikaniem się niedostatków powyższych sfer problemowych stanowią istotną przeszkodę w procesie rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, nie tylko przyczyniając się do jego spowolnienia, lecz również przynosząc niesatysfakcjonujące rezultaty. Przyczyny ich powstawania należy szukać w rozbieżnościach pomiędzy stanem obecnym, a stanem przez gminę pożądanym. Odpowiednio skoordynowane działania, będące odpowiedzią na zdiagnozowane problemy umożliwią w perspektywie najbliższych 10 lat zmniejszyć znacząco dystans jaki ciągle jeszcze dzieli gminę Koniusza i obszary państw unijnych o porównywalnym potencjale.

6.1.1. Problem główny

NIEWYSTARCZAJĄCY POZIOM ROZWOJU SPOŁECZNO-GOSPODARCZEGO GMINY KONIUSZA

6.1.2. Problemy szczegółowe

Sfera: Gospodarka lokalna, komunikacja i środowisko przyrodnicze,

Problem 1:

Niski poziom przedsiębiorczości

- 1.1. Niewystarczające wykorzystanie potencjału gospodarczego związanego z rolnictwem
- 1.2. Brak grup producenckich, których- spowodowany synergią działań- zwiększony potencjał pozwolił by skutecznie konkurować na rynku lokalnym, krajowym i międzynarodowym
- 1.3. Brak zidentyfikowanego produktu lokalnego (zarówno żywnościowego, jak i kulturowego) i jego promocji
- 1.4. Mało atrakcyjna oferta turystyczna gminy związana m. in. z niedostatecznie rozwiniętym sektorem usług gastronomiczno-hotelarskich oraz nikłym zagospodarowaniem turystycznym gminy i jej zasobów kulturowych
- 1.5. Zbyt mała skala promocji gminy
- 1.6. Wysoki poziom bezrobocia (uwzględniając bezrobocie ukryte wynikający w szczególności z małej liczby przedsiębiorstw oferujących miejsca pracy

Sfera: Zagospodarowanie przestrzenne i infrastruktura

Problem 2:

Nadal wymagająca poprawy infrastruktura techniczna

- 2.1. Niezadowalający stan techniczny infrastruktury drogowej
- 2.2. Niedobór chodników i ścieżek pieszo-rowerowych
- 2.3. Miejscowy brak i nieefektywne oświetlenie dróg
- 2.4. Wymagająca poprawy gospodarka ściekowa
- 2.5 Ograniczony dostęp do Internetu szerokopasmowego
- 2.6. Brak infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej
- 2.7. Rezerwy w wykorzystaniu efektywności energetycznej obiektów na terenie gminy i wykorzystania odnawialnych źródeł energii

Sfera: Kapitał ludzki i społeczny

Problem 3:

Poziom jakości życia mieszkańców wymagający dalszej poprawy

- 3.1. Duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej
- 3.2. Niedostosowana do potrzeb niektórych miejscowości infrastruktura społeczna: edukacyjna, sportowa i środowiskowa (świetlice wiejskie) Wysoki stopień biurokracji pomocy społecznej
- 3.3. Zbyt mała liczba dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz sportowych dla dzieci i młodzieży

- 3.4. Niewystarczające zróżnicowanie oferty spędzenia wolnego czasu dla różnych grup wiekowych z wykorzystaniem obiektów sportowych i świetlic wiejskich
- 3.5. Niewystarczający system komunikacji społecznej i informacji
- 3.6. Ograniczony dostęp do specjalistycznej opieki zdrowotnej
- 3.7. Niewystarczająca liczba programów profilaktyki zdrowia

Sfera: Dziedzictwo, turystyka i oferta czasu wolnego

Problem 4:

Brak wykorzystania atrakcji turystycznych i potencjału kulturowego do aktywizacji społecznej, gospodarczej i kulturalnej mieszkańców- szczególnie młodzieży

- 4.1. Trudności w adaptacji na cele turystyczne i kulturalne zabytków regionu i zbyt mała ich promocja
- 4.2. Brak pensjonatów, gospodarstw agroturystycznych, wiosek tematycznych
- 4.3. Niewielka liczba szlaków turystycznych i niedostateczne wykorzystanie istniejących
- 4.4. Niedostosowana do potrzeb niektórych miejscowości infrastruktura społeczna: domy kultury, muzea, świetlice
- 4.5. Brak oryginalnej oferty spędzania wolnego czasu dla młodzieży oraz dorosłych: konkursy, rajdy, gry terenowe, lekcje regionalizmu
- 4.6. Brak skierowanej do młodzieży oferty spędzania wolnego czasu opartej o rozpoznane zasoby kulturowe: szlaki tematyczne regionalne i ponadregionalne

6.2. Cele rozwoju gminy

Określone zostały również cele strategiczne, do osiągnięcia których gmina powinna dążyć poprzez realizację celów operacyjnych przy współpracy wszystkich partnerów pracujących nad wyznaczeniem wizji, misji i priorytetów rozwojowych gminy. W strategii wyznaczono następujące cele strategiczne na lata 2015-2023:

- Cel 1. Wydajne i wysokodochodowe rolnictwo.
- Cel 2. Dobrze rozwinięta przedsiębiorczość, handel, usługi.
- Cel 3. Atrakcyjne miejsce do uprawiania turystyki i rekreacji.
- Cel 4. Obszar atrakcyjny do osiedlania się.
- Cel 5. Powszechny dostęp do infrastruktury społecznej.
- Cel 6. Infrastruktura techniczna na najwyższym możliwym poziomie, sprzyjająca ekologii.

Realizacja tych celów strategicznych możliwa jest poprzez wypracowanie konkretnych celów operacyjnych/zadań.

Z kolei zadania będą wymagały odpowiednich działań. Ich katalog jest katalogiem otwartym, a konkretne działania będą ustalane w rocznych i wieloletnich planach. Będą one zawsze wypadkową możliwości finansowych gminy, dostępnych dotacji i potrzeb, które wraz z upływem czasu mogą ulegać zmianom.

6.2.1. Cel główny

Zrównoważony rozwój społeczno- gospodarczy Gminy Koniusza w celu realizacji Wizji i Misji.

6.2.2. Cele szczegółowe

Sfera: Gospodarka lokalna, komunikacja i środowisko przyrodnicze,

Cel 1:

Wydajne i wysokodochodowe rolnictwo.

Zadania

- 1.1. Wspieranie tworzenia grup producenckich
- 1.2. Wspomaganie rozwoju gospodarstw specjalistycznych i ekologicznych
- 1.3. Rozwój agroturystyki
- 1.4. Zwiększenie skali promocji lokalnych produktów rolniczych
- 1.5. Wewnętrzne działania promocyjne i edukacyjne w ramach jednostek urzędu
- 1.6. Wspieranie przetwórstwa rolno-spożywczego
- 1.7. Wspieranie powiększania areału przez małe gospodarstwa
- 1.8. Wspieranie modernizacji gospodarstw
- 1.9. Promowanie rozwoju gospodarczego na obszarach wiejskich.

Nowe uregulowania podatkowe pozwolą na rozwój aktywności rolników w sferze gospodarczej i sprzedaż płodów oraz przetworów. Zadaniem Gminy Koniusza będzie pomoc w rozpoczynaniu tego typu działalności, udostępnianie miejsc do jej prowadzenia oraz ew. szkolenia.

W ramach obowiązujących od 2016 r. regulacji prawnych dotyczących sprzedaży bezpośredniej rolnicy oraz członkowie ich rodzin będą mogli sprzedawać nie tylko płody rolne, **ale także przetworzone produkty rolne** bez konieczności zakładania działalności gospodarczej.

Rolnik zobowiązany jest jednak zgłosić prowadzenie sprzedaży bezpośredniej do odpowiednich urzędów. W urzędzie skarbowym konieczne jest złożenie oświadczenia o objęciu przychodów ze sprzedaży ryczałtem od przychodów ewidencjonowanych. Zgłosić rozpoczęcie sprzedaży bezpośredniej należy również u powiatowego inspektora sanitarnego, bowiem w ramach sprzedaży przetworzonych płodów rolnych koniecznym będzie spełnienie niektórych wymogów sanitarnych.

Sprzedaży bezpośrednia można prowadzić tylko i wyłącznie na terenie gospodarstwa rolnego czyli w miejscach, w których produkty te zostały wytworzone oraz na **targowiskach**– we wszelkich miejscach przeznaczonych do prowadzenia handlu, **z wyjątkiem budynków lub ich części**.

Rolnicy prowadzący sprzedaż bezpośrednią zobowiązani są do prowadzenia odrębnie za każdy rok podatkowy ewidencji sprzedaży produktów (wystarczy zeszyt do codziennego zapisywania sprzedanych towarów i utargu).

Rolnicy osiągający przychody do 150 tysięcy euro z prowadzenia sprzedaży bezpośredniej zobowiązani są do opłacania 2 proc. ryczałtu od przychodów ewidencjonowanych.

Gmina będzie mogła też np.: Wspomagać rozwój rolnictwa poprzez upowszechnianie ekologicznych i specjalistycznych metod produkcji

Sfera: Gospodarka lokalna, komunikacja i środowisko przyrodnicze,

Cel 2:

Dobrze rozwinięta przedsiębiorczość, handel, usługi.

Zadania

- 2.1. Zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców, w tym w zakresie zakładania pozarolniczej działalności gospodarczej oraz rozwoju działalności rolniczej
- 2.2. Pełne wykorzystanie potencjału gospodarczego produktów żywnościowych
- 2.3. Rozwój oferty turystycznej i rekreacyjnej, w tym agroturystyki
- 2.4. Zwiększenie skali promocji gminny i jej zasobów
- 2.5. Identyfikacja i promocja produktów i symboli lokalnych
- 2.6. Wspieranie różnicowania działalności rolniczej poprzez popularyzację marek lokalnych, rozwój agroturystyki, wsparcie przetwórstwa rolno-spożywczego, zwłaszcza ekologicznej żywności
- 2.7. Większe zaangażowanie samorządu lokalnego w tworzenie warunków do podejmowania samodzielnej działalności gospodarczej, w tym poprzez tworzenie inkubatorów przedsiębiorczości oraz przestrzeni targowej
- 2.8. Budowa i promocja wizerunku gminy, w tym lokalnych terenów inwestycyjnych, zasobów turystyczno-rekreacyjnych
- 2.9. Stworzenie systemu zachęt dla przedsiębiorców i inwestorów

Wyzwaniem chwili obecnej jest wspieranie pozarolniczej działalności na terenach wiejskich. Może być ona oparta o rozwój turystyki i rekreacji (również tych związanych ze Szlakami), czy też usług związanych np.: z rzemiosłem.

Sfera: Zagospodarowanie przestrzenne i infrastruktura

Sfera: Turystyka i oferta czasu wolnego

Cel 3:

Atrakcyjne miejsce do uprawiania turystyki i rekreacji.

Zadania

- 3.1. Rozwój infrastruktury ścieżek pieszo- rowerowych, Szlaków turystycznych
- 3.2. Rozwój turystki kulturowej
- 3.3. Wspieranie podmiotów prywatnych inwestujących w sferze turystyki
- 3.4. Wspieranie podmiotów społecznych zajmujących się sferą kultury i turystyki
- 3.5. Rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej o brakujące obiekty sportowe i rekreacyjne np.: zbiornik w Szarbii
- 3.6. Opracowanie planów rozwoju turystyki w tym Strategii rozwoju turystyki
- 3.7. Współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie budowy infrastruktury turystycznej
- 3.8. Inwentaryzacja i monitoring zasobów przyrodniczych gminy
- 3.9.Zagospodarowanie turystyczno-rekreacyjne terenów atrakcyjnych przyrodniczo i kulturowo

Oś 6 RPO Województwa Małopolskiego zakłada inwestycje w zagospodarowanie rekreacyjne i turystyczne otoczenia zbiorników wodnych, zachowanie i ochrona bioróżnorodności, rozwój lokalnych tras turystycznych oraz tras rowerowych. Wszystkie te zadania mają szansę na przełożenie na konkretne działania w Gminie Koniusza dzięki rozwojowi istniejących Szlaków turystycznych i tworzeniu nowych oraz budowie zbiornika w Szarbii.

Sfera: Kapitał ludzki i społeczny

Cel 4:

Obszar atrakcyjny do osiedlania się.

Zadania

- 4.1. Poprawa stanu infrastruktury technicznej
- 4.2 Rozwój infrastruktury drogowej, w tym całej dodatkowej infrastruktury (parkingi,chodniki,oświetlenie, zatoki, wiaty- patrz ankieta)
- 4.3. Rozwój gospodarki ściekowej
- 4.4. Stworzenie warunków do rozwoju infrastruktury teleinformatycznej, w tym rozwój Internetu szerokopasmowego
- 4.5. Rozbudowa i poprawa stanu infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej
- 4.6. Poprawa efektywności energetycznej obiektów na terenie gminy i wykorzystanie potencjału odnawialnych źródeł energii
- 4.7. Opracowanie planów dla konkretnych inwestycji
- 4.8. Odtwarzanie, chronienie i wzmacnianie ekosystemów zależnych od rolnictwa i leśnictwa.
- 4.9. Realizacja programów zapewniających alternatywne formy spędzania wolnego czasu i edukacji permanentnej

Tereny inwestycyjne w gminie mającej aż tak dobre ziemie stanowią problem, tym ważniejsze staje się ich właściwe i planowe wykorzystanie z zachowaniem dbałości o ekologię. Ekologii też, ale i atrakcyjności obszaru, sprzyjają odnawialne źródła energii stosowane tam, gdzie emisja szkodliwych związków może być największa. Atrakcyjności osiedleńczej sprzyjają też programy angażujące wszystkich mieszkańców w kulturę, edukację, regionalizm i sport (w tym dla osób dorosłych i seniorów)

Sfera: Zagospodarowanie przestrzenne i infrastruktura

Sfera: Dziedzictwo, turystyka i oferta czasu wolnego

Cel 5:

Powszechny dostęp do infrastruktury społecznej.

Zadania

- 5.1. Podniesienie poziomu usług socjalnych i społecznych
- 5.2. Stworzenie warunków sprzyjających rozwojowi infrastruktury pomocowej na terenie gminy
- 5.3. Rozwój i poprawa istniejącej infrastruktury społecznej, w tym edukacyjnej (szkolnej i przedszkolnej), sportowej (boiska) i środowiskowej (świetlice wiejskie)
- 5.4. Wzbogacenie i dostosowanie oferty spędzenia wolnego czasu dla różnych grup wiekowych z wykorzystaniem obiektów sportowych i świetlic wiejskich
- 5.5. Poszerzenie oferty dodatkowych zajęć edukacyjnych oraz sportowych dla dzieci i młodzieży w tym edukację ekologiczną jako inwestycji w przyszłość obszaru
- 5.6. Poprawa systemu komunikacji społecznej i informacji
- 5.7. Stworzenie warunków sprzyjających zwiększeniu dostępu do lekarzy specjalistów
- 5.8. Zwiększenie liczby organizowanych kampanii zdrowotnych i profilaktycznych
- 5.9. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury szkolnej i sportowej, w tym budowa obiektu w Wierzbnie

Infrastruktura kultury i edukacji umożliwi realizację wielu działań z dziedziny ogólnie pojętej kultury i edukacji umożliwiając włączenie społeczne szczególnie środowisk zagrożonych

Aktywizacja społeczna, rozwój usług społecznych o nią opartych pozwoli odwrócić niekorzystne tendencje w tym zakresie widoczne szczególnie na obszarach wiejskich.

Nie mniej ważne są działania w sferze edukacji zapewniające zniwelowanie różnic w dostępie do kultury i edukacji miedzy terenami wiejskimi a miejskimi.

Edukacja ekologiczna stanowi priorytet dla Gminy Koniusza, z uwagi na myślenie perspektywiczne o wykształceniu w młodym pokoleniu, które w dużej mierze zostanie po osiągnięciu dorosłości na obszarze tak atrakcyjnym osiedleńczo i będzie dalej promować styl zachowania i myślenia o ekologii pozwalający zachować środowisko w stanie niezmienionym. Temu też służą wszystkie inicjatywy gminy związane z rozbudową kanalizacji i przyzagrodowych oczyszczalni ścieków.

Zdrowie to też- oprócz czystego powietrza i ekologicznej żywności- ruch. Dlatego tak ważnym jest inwestowanie w infrastrukturę sportową. Największą, choć oczywiście tylko jedną z wielu inwestycji będzie budowa kompleksu sportowego w Wierzbnie z pełnowymiarowym boiskiem piłkarskim i pozostał infrastrukturą pozwalającą zarówno mieszkańcom gminy, jak i turystom w pełnym zakresie uprawiać gry zespołowe i trenować sporty indywidualne.

Sfera: Zagospodarowanie przestrzenne i infrastruktura

Cel 6:

Infrastruktura techniczna na najwyższym możliwym poziomie, sprzyjająca ekologii.

Zadania

- 6.1. Budowa systemu monitorowania i zarządzania energią w obiektach gminnych
- 6.2. Budowa i remont dróg gminnych, budowa chodników
- 6.3. Zapewnienie osiągnięcia parametrów dyrektywy ściekowej poprzez rozbudowę i modernizację oczyszczalni ścieków
- 6.4. Instalacja kolektorów słonecznych i ogniw fotowoltaicznych w budynkach publicznych i prywatnych (OZE)
- 6.5. Budowa oczyszczalni przyzagrodowych
- 6.6. Wymiana i uzupełnienie oświetlenia ulicznego na energooszczędne
- 6.7. Termomodernizacja budynków
- 6.8. Wymiana źródeł światła z tradycyjnych na energooszczędne w budynkach mieszkalnych i usługowych
- 6.9. Wykorzystanie do nawadniania pól i celów przemysłowych w gospodarstwie wody opadowej zbieranej w indywidualnych bądź stanowiących inwestycję kilku sąsiadów zbiornikach.

W ramach zadania 6.2. planuje się jako pierwsze działanie: “Modernizacja drogi gminnej nr 269 Czernichów-Wąsów oraz budowa drogi nr 57 w Czernichowie w Gminie Koniusza”

7. Planowane przedsięwzięcia

Szczegółowe zadania inwestycyjne służące realizacji celów niniejszej strategii zostaną określone w wieloletnim planie finansowym lub innych wieloletnich dokumentach planistycznych corocznie aktualizowanych.

Realizacja tych celów możliwa będzie poprzez wypracowanie konkretnych zadań operacyjnych i działań jakie za nimi pójdą. Katalog zadań jest katalogiem, który zostanie powiększony tylko w wypadku otwarcia zupełnie nowych ścieżek rozwoju gminy np.: związanych z produkcją. Natomiast katalog działań jest katalogiem otwartym, poszerzanym rokrocznie o nowe działania realizujące cele strategiczne i zadania operacyjne.

Zarówno powyższa ich lista, jak również ta będąca wynikiem identyfikacji kolejnych działań poddawane będą corocznej ewaluacji w celu określenia stopnia realizacji ustaleń zawartych w niniejszym dokumencie i monitorowania jako kolejnych elementów realizacji ustaleń strategii.

Planując realizację działań, zarówno o charakterze inwestycyjnym, jak i społecznym, należy wziąć pod uwagę realne możliwości ich wdrożenia, bez szkody dla stabilności i dyscypliny finansowej gminy.

Pomocne w tym będzie określenie potencjalnych źródeł finansowania.

W okresie wdrażania strategii można wykorzystać środki pochodzące z następujących źródeł:

- Środki własne, w tym m. in.:
  - środki samorządowe (gminne, powiatowe, wojewódzkie),
  - środki prywatne innych podmiotów, np. organizacji pozarządowych,

- Środki zewnętrzne, takie jak
  - dotacje i pożyczki krajowe, np. z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,

- fundusze strukturalne Unii Europejskiej,
- środki spoza Unii Europejskiej np.: z Funduszy Norweskich
- kredyty i pożyczki bankowe,

- Środki mieszane- instrumenty finansowe, w tym m.in.:
  - partnerstwo publiczno-prywatne,
  - kombinacja pożyczki z dotacją.
  - emisja obligacji, w tym obligacji przychodowych

W ramach współfinansowania projektów ze środków Unii Europejskiej w okresie programowania 2014-2020 w ramach polityki spójności środki finansowe zostaną przeznaczone na następujące obszary:

- ✓ rozwój i badania naukowe oraz ich komercjalizacja,
- ✓ innowacje,
- ✓ kluczowe połączenia drogowe,
- ✓ rozwój przedsiębiorczości,
- ✓ zielona energia,
- ✓ transport przyjazny środowisku (kolej, transport publiczny),
- ✓ rozwój społeczeństwa informacyjnego i cyfryzację kraju (szerokopasmowy dostęp do Internetu, e-usługi administracji),
- ✓ włączenie społeczne, edukację i aktywizację zawodową.

Szczególne znacznie odgrywać będą środki finansowe przewidziane w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego, który w obecnej perspektywie jest programem finansowanym z EFRR i z EFS.

Poniżej dedykowane obszarom wiejskim działania w ramach poszczególnych osi

oś 1 bony na innowacje

oś 2 elektroniczna administracja w: ochronie zdrowia, edukacji, informacji przestrzennej

oś 3 strefy aktywności gospodarczej wsparcie dla MŚP: bony na doradztwo, wsparcie dotacyjne oraz IF dla wdrażania prac B+R

oś 4 rozwój odnawialnych źródeł energii termomodernizacja budynków użyteczności publicznej, poprawa jakości powietrza

oś 5 infrastruktura wodno-kanalizacyjna, gospodarka odpadami – budowa punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych, rozwój retencji wody:

oś 6 zagospodarowanie rekreacyjne i turystyczne otoczenia zbiorników wodnych, zachowanie i ochrona bioróżnorodności, rozwój lokalnych tras turystycznych oraz tras rowerowych

oś 7 rozwój dróg regionalnych i subregionalnych

oś 8 aktywizacja zawodowa, wsparcie na zakładanie działalności gospodarczej (dotacje, IF), adaptacja do zmian, wsparcie na rzecz łączenia życia zawodowego z prywatnym

oś 9 aktywizacja społeczna i zawodowa osób zagrożonych ubóstwem lub wykluczeniem społecznym, rozwój usług społecznych, opiekuńczych oraz interwencji kryzysowej

oś 10 rozwój wychowania przedszkolnego, wsparcie zdolnych uczniów, rozwój kluczowych kompetencji niezbędnych na rynku pracy, rozwój kształcenia zawodowego (CKZ)

oś 11 odnowa obszarów wiejskich (dotacje, IF)

Ponadto źródłem finansowania projektów mogą być środki zaplanowane w związku z realizacją m.in. Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Znaczące środki dla gmin wiejskich będą także dostępne z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2014- 2020, który jest podstawowym instrumentem finansowym do przeprowadzania zmian strukturalnych i inwestycyjnych na terenach wiejskich. Plany związane z rozwojem w obszarze edukacji, sportu i turystyki mogą być finansowane również z innych, w tym pozabudżetowych środków, szczególnie jeżeli chodzi o współpracę stowarzyszeń i fundacji z władzami samorządowymi. Przykładem mogą tu być środki z Europejskiego Obszaru Gospodarczego, funduszy celowych różnych państw, czy środków prywatnych fundacji i funduszy. Źródłem finansowania mogą też być niskooprocentowane kredyty i inne instrumenty finansowe szczególnie po zmniejszeniu środków UE po roku 2023.

8. Spójność kierunków rozwoju gminy z dokumentami programowymi i planistycznymi

8.1. Dokumenty różnych poziomów powiązane ze strategią

Strategia rozwoju gminy zaplanowana została zgodnie z wytycznymi programowania rozwoju na lata 2014-2023. Strategia zachowuje spójność celów rozwojowych w odniesieniu do dokumentów europejskich, w tym głównie *Strategii Europa 2020* oraz dokumentów krajowych i regionalnych. Zachowuje też powiązania między dokumentami poszczególnych szczebli programowania rozwoju.

W planowaniu rozwoju gminy Koniusza uwzględniono nowe elementy charakteryzujące proces rozwoju regionalnego m.in.:

- celowe wydatkowanie funduszy na określone zintegrowane projekty,
- podnoszenie konkurencyjności lokalnej gospodarki oraz mikro, małych i średnich przedsiębiorstw,
- koncentracja środków na określonych celach,
- wspieranie rozwoju opartego na lokalnych potencjałach i zasobach,
- włączenie zróżnicowanych form finansowania zadań strategicznych.

Strategia jest dokumentem spójnym z zasadami planowania oraz komplementarnym z innymi dokumentami strategicznymi.

Strategia zachowuje podejście zintegrowane do rozwoju danego obszaru, przestrzeni, miejsca i koncentrację na wspieraniu działań, zmierzających do wzmocnienia i wykorzystania wewnętrznych potencjałów rozwoju.

Celem strategicznym ujętym w strategii jest: zrównoważony rozwój społeczno-gospodarczy gminy Koniusza. Jego osiągnięcie będzie możliwe poprzez realizację czterech celów szczegółowych.

Przyjęte kierunki i cele rozwojowe są zgodne z celami określonymi w dokumentach strategicznych obowiązujących na następujących poziomach:

- wspólnotowym,
- krajowym,
- regionalnym,
- powiatowym,
- gminnym.

Konieczność tworzenia gminnych dokumentów planistycznych o charakterze strategicznym nie wynika wprost z przepisów prawa. Znowelizowana w 2013 r. ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, tworząca podstawy prawne do przygotowania przez ówczesne Ministerstwo Rozwoju Regionalnego zasad wdrażania programów Unii Europejskiej na lata 2014-2020, wśród dokumentów strategicznych opracowywanych przez j.s.t. wymienia jedynie strategie rozwoju województw oraz strategie ponadregionalne. Katalog ten pozostawia jednak otwarty, a wśród podmiotów odpowiedzialnych za prowadzenie polityki rozwoju wymienia samorząd gminny.

Ugruntowana praktyka prowadzenia polityki rozwoju na szczeblu gminnym realizowana jest najczęściej w postaci tworzenia gminnych strategii rozwoju. Zasady lokalnej polityki rozwoju powinny jednak uwzględniać wytyczne w zakresie prowadzenia polityki rozwoju na wyższych szczeblach. Poczynając od dokumentów na szczeblu Unii Europejskiej, w szczególności uwzględniając zasady Europejskiej Polityki Spójności, poprzez strategiczne dokumenty krajowe, przygotowywane przede wszystkim przez administrację rządową i wojewódzkiej i subregionalnej strategii rozwoju, opracowywanych przez samorząd województwa, a kończąc na strategiach lokalnych.

Nadrzędne dokumenty strategiczne

Fundamentalne wytyczne dotyczące polityki rozwoju płyną z nadrzędnych dokumentów europejskich, określających zasady Europejskiej Polityki Spójności. Ważna jest też sama filozofia redystrybucji środków europejskich, która w ostatnich latach uległa przeorientowaniu z funkcji wyrównawczej na wzmacnianie konkurencyjności obszarów silnych i lepsze wykorzystanie istniejących potencjałów rozwojowych.

Nadrzędne dokumenty strategiczne europejskie

Strategia Europa 2020 jest długookresowym programem Unii Europejskiej na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia.

Strategia Europa 2020 oparta została na trzech priorytetach:

1. Rozwoju gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach,

2. Promocji gospodarki oszczędzającej zasoby, zielonej i konkurencyjnej,

3. Sprzyjaniu gospodarce o wysokim zatrudnieniu, sprzyjającej spójności społecznej i terytorialnej.

W celu realizacji priorytetów zdefiniowano siedem inicjatyw przewodnich stanowiących instrumenty realizacji celów Strategii Europa 2020. Niniejszy dokument jest zgodny z następującymi inicjatywami:

- Europa efektywnie korzystająca z zasobów – to działania na rzecz uniezależnienia wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów oraz transformacji w kierunku gospodarki niskoemisyjnej w większym stopniu wykorzystującej potencjał, jaki dają odnawialne źródła energii
- Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia – to działania na rzecz modernizacji rynków pracy i wzmocnienia pozycji obywateli

poprzez rozwój kwalifikacji przez całe życie w celu zwiększenia współczynnika aktywności zawodowej i lepszego dopasowania podaży do popytu na rynku pracy

- Europejski program walki z ubóstwem – to działania na rzecz zapewnienia spójności społecznej i terytorialnej, tak aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym

Agenda Terytorialna Unii Europejskiej 2020 jest dokumentem, który ma się przyczynić do trwałego wzrostu gospodarczego oraz tworzenia miejsc pracy, jak również do społecznie i ekologicznie zrównoważonego rozwoju poprzez wzmocnienie spójności terytorialnej Europy. Celem jej jest wzmocnienie globalnej konkurencyjności i zrównoważenie wszystkich regionów Europy poprzez zidentyfikowanie i zmobilizowanie ich terytorialnych potencjałów. Służyć temu ma wspieranie policentrycznego rozwoju terytorialnego UE, szczególnie w nowych krajach członkowskich UE.

Fundamentem Agendy Terytorialnej UE są trzy główne cele, z którymi zgodność wykazuje niniejszy dokumenty:

- Rozwój zrównoważonego i policentrycznego systemu miast oraz nowych partnerstw pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi (np.: KOM)
- Zapewnienie równego dostępu do infrastruktury i wiedzy (wyrównanie różnic między obszarami miejskimi a wiejskimi)
- Zrównoważony rozwój, rozsądne zarządzanie oraz ochrona środowiska naturalnego i dziedzictwa kulturowego.

Nadrzędne dokumenty strategiczne szczebla krajowego

Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030 Trzecia fala nowoczesności Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030 jest dokumentem określającym główne trendy, wyzwania i scenariusze rozwoju społeczno-gospodarczego kraju oraz kierunki przestrzennego zagospodarowania kraju, z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju.

Wizja zapisana w strategii zakłada, że w roku 2030 polska gospodarka stanie się gospodarką konkurencyjną i innowacyjną. W osiągnięciu takiego stanu ma pomóc realizacja jedenastu celów strategicznych określonych w dokumencie.

Niniejszy dokument wykazuje szczególną spójność z następującymi celami Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju:

- Cel 6 Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”
- Cel 7 Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska
- Cel 8 Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych

Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030 jest najważniejszym krajowym dokumentem strategicznym dotyczącym zagospodarowania przestrzennego kraju. Wizja zapisana w dokumencie zakłada, że Polska w 2030 roku będzie krajem o ugruntowanych warunkach trwałego i zrównoważonego rozwoju, dobrze zagospodarowanym, sprawnie zarządzanym i bezpiecznym. Celem strategicznym polityki przestrzennego zagospodarowania

kraju jest efektywne wykorzystanie przestrzeni kraju i jej terytorialnie zróżnicowanych potencjałów rozwojowych dla osiągania ogólnych celów rozwojowych – konkurencyjności, zwiększenia zatrudnienia, sprawności funkcjonowania państwa oraz spójności w wymiarze społecznym, gospodarczym i terytorialnym w długim okresie. Jednym z celów operacyjnych, które pozwalają urzeczywistnić realizację wizji KPZK jest Cel 2 Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich, co jest w zgodzie z filozofią Strategii Rozwoju Koniusza.

Głównym dokumentem szczebla krajowego, wskazującym strategiczne zadania państwa w horyzoncie czasowym spójnym z dokumentami europejskimi, tym samym oddającym priorytety rozdziału funduszy europejskich na lata 2014-2020 jest średniookresowa **Strategia Rozwoju Kraju 2020. Aktywne społeczeństwo, konkurencyjna gospodarka, sprawne państwo (SRK)**. Dokument ten, przyjęty 25 września 2012 r. wpisuje się w nowy system strategicznego zarządzania rozwojem kraju poprzez uwzględnienie wytycznych odnośnie głównych kierunków rozwoju, płynących z długookresowej strategii rozwoju kraju **Polska 2030. Trzecia fala nowoczesności.** Podstawowe priorytety SRK, koncentrujące główne działania i wyznaczające kierunki interwencji, mające na celu przyspieszenie procesów rozwojowych to (1) sprawne i efektywne państwo, (2) konkurencyjna gospodarka, (3) spójność społeczna i terytorialna. W kontekście programowania polityki rozwoju na szczeblach niższych ważne jest, że SRK stanowi odniesienie dla dokumentów przygotowywanych na potrzeby programowania środków Unii Europejskiej na lata 2014-2020 – umowy partnerstwa i programów operacyjnych.

Strategie Zintegrowane

Dopełnieniem i swoistym narzędziem realizacji priorytetów określonych przez SRK jest 9 strategii zintegrowanych, których zadaniem jest rozwinięcie działań SRK i uszczegółowienie reform w niej określonych. Z punktu widzenia lokalnej polityki rozwoju kluczowe miejsce zajmuje dokument **Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020. Regiony, Miasta, Obszary wiejskie.** Zgodnie z przedstawionym w nim, nowym paradygmatem rozwoju regionalnego, w proces planowania strategicznego należy włączyć wytyczne:

- wykorzystywanie zasobów endogenicznych regionów (uniezależnianie się od transferów zewnętrznych),
- tworzenie polityk wieloletnich i zdecentralizowanych w przeciwieństwie do dotychczasowych dotacji jednorazowo przeznaczanych na działania krótkoterminowe,
- finansowanie inwestycji wyselekcjonowanych (jako tych działań, które w największym stopniu przyczyniają się do rozwoju społeczno-gospodarczego regionu i powodują jego dyfuzję),
- wieloszczeblowe zarządzanie polityką regionalną – zaangażowanie wielu partnerów przez władze regionalne,
- zróżnicowane podejście do różnych typów regionów – wykorzystywanie specjalizacji regionalnych i subregionalnych oraz reagowanie na specyficzne bariery rozwojowe.

Wytyczne te zostały sformułowane przede wszystkim w celu wzmocnienia procesu programowania polityki rozwoju na szczeblu wojewódzkim. Jednak myśl zawarta w powyższych uwagach może stanowić ważną wskazówkę podczas programowania polityki rozwoju na szczeblu powiatowym i gminnym. Ponadto zgodnie z rekomendacjami KSRR, w procesie zarządzania strategiami rozwoju postuluje się tworzenie i utrwalanie szerokich partnerstw między

instytucjami publicznymi i społeczeństwa obywatelskiego tak, by zapewnić skuteczny i wielopoziomowy system zarządzania polityką rozwoju.

Celem strategicznym KSRR jest efektywne wykorzystanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów rozwojowych kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym.

Niniejszy dokumenty wpisuje się w następujące cele strategiczne i operacyjne:

- Cel 1 Wspomaganie wzrostu konkurencyjności regionów – 1.3. Budowa podstaw konkurencyjności województw
- Cel 2 Budowanie spójności terytorialnej i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych – 2.2. Wspieranie obszarów wiejskich o najniższym poziomie dostępu mieszkańców do dóbr i usług warunkujących możliwości rozwojowe, 2.3. Restrukturyzacja i rewitalizacja miast i innych obszarów tracących dotychczasowe funkcje społeczno-gospodarcze

Zgodnie z celem 2 i ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji Gmina Koniusza zleciła opracowanie diagnozy potrzeb w zakresie rewitalizacji. Stanowi ona załącznik do niniejszej Strategii.

Spośród pozostałych strategii zintegrowanych szczególnie ważne dla lokalnej polityki rozwoju jest uwzględnienie wytycznych płynących z tych strategii, które w istotnym stopniu dotyczą obszarów związanych z zakresem zadań własnych JST. Wśród najważniejszych strategii, z punktu widzenia możliwości rozwojowych i aspiracji wspólnoty samorządowej Koniuszy, należy wymienić następujące dokumenty:

Strategia Innowacyjności i Efektywności Gospodarki. „Dynamiczna Polska 2020” – dokument przygotowany przez Ministerstwo Gospodarki i uchwalony 15 stycznia 2013 r. – szczególnie w zakresie działań zmierzających do realizacji

takich celów jak: dostosowanie otoczenia regulacyjnego i finansowego do potrzeb innowacyjnej gospodarki, stymulowania innowacyjności poprzez wzrost efektywności wiedzy i pracy oraz wspieranie napływu innowacyjnych i odpowiedzialnych inwestycji;

Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego 2020 – dokument przygotowany przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego i uchwalony 26 marca 2013 r. – szczególnie w działań zmierzających do wzmocnienia partycypacji obywatelskiej w procesie kreowania lokalnej polityki rozwoju, wzmacniania wzajemnego zaufania obywateli oraz zaufania obywateli do instytucji i organów państwa), a także wzmacniania gotowości mieszkańców do działania na rzecz społeczności lokalnej. Ważnym komponentem jest wspieranie edukacji.

Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2020 – dokument przygotowany przez Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej i uchwalony 18 czerwca 2013 r. – szczególnie w zakresie działań na rzecz wzrostu poziomu zatrudnienia mieszkańców, wydłużenia aktywności zawodowej osób starszych, przeciwdziałaniu procesom wykluczenia społecznego oraz kreowania polityki edukacyjnej zmierzającej do podniesienia poziomu kompetencji i kwalifikacji obywateli.

Strategia Rozwoju Kraju 2020 Aktywne społeczeństwo Konkurencyjna gospodarka Sprawne państwo ma charakter średniookresowy. Jej głównym celem jest wzmocnienie i wykorzystanie gospodarczych, społecznych i instytucjonalnych potencjałów zapewniających szybszy i zrównoważony rozwój kraju oraz poprawę jakości życia ludności.

Strategia rozwoju Koniuszy wpisuje się w dwa obszary strategiczne i odpowiadające im następujące cele strategii:

- Obszar strategiczny II. Konkurencyjna gospodarka – Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki, Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego, Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko

- Obszar strategiczny III. Spójność społeczna i terytorialna – Cel III.1. Integracja społeczna, Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych, Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych

Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego

Najważniejszym dokumentem określającym zasady polityki rozwoju na szczeblu regionalnym jest **Strategia Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 (SRWM)**. Zapisy dokumentu postulują koncentrację środków na precyzyjnie zdefiniowanych priorytetach, operacjonalizację i parametryzację działań strategicznych, przejrzysty podział zadań i odpowiedzialności za poszczególne obszary polityki rozwoju, prowadzący jednak do mobilizacji zasobów wielu aktorów społecznych.

Struktura SRWM obejmuje 7 głównych obszarów polityki rozwoju województwa, a także kierunki i sposoby działania w tych obszarach. Dla każdego z obszarów interwencji sformułowano cel strategiczny, stanowiący opis pożądanego kierunku zmian w perspektywie do 2020 roku. Każdy z celów strategicznych w ramach obszarów realizowany jest poprzez wyodrębnione kierunki polityki rozwoju, złożone z katalogu działań priorytetowych. W odniesieniu do poszczególnych kierunków polityki sformułowana została strategia postępowania, określająca pożądany stan docelowy, a także określająca czynniki sprzyjające i ograniczające możliwość osiągnięcia zmiany będącej pochodną realizacji celu strategicznego. Na poniższym schemacie zobrazowano strukturę dokumentu:

Rekomendacje dotyczące programowania lokalnej polityki rozwoju można odnaleźć w SRWM w ramach obszaru: Rozwój miast i terenów wiejskich. Wśród kierunków polityki rozwoju w tym obszarze zwrócono uwagę na

potrzebę integracji przestrzennej na poziomie lokalnym i zapewnienie powiązań lokalnych w obrębie obszarów wiejskich, dla których centrami są małe i średnie miasta, docelowo zapewniające jednolity standard dostępności podstawowych usług i dóbr publicznych. Umocnienie pozycji małych i średnich ośrodków miejskich jako lokalnych centrów gospodarczych i ośrodków usług publicznych, wskazywane jest jako warunek rozwoju okalających je terenów wiejskich. Projektowane działania opierają się na założeniu, że ważnymi elementami decydującymi o atrakcyjności małych miast są zasoby społeczne i kulturowe oraz przestrzeń publiczna.

Wśród kluczowych działań w ramach wspomnianego kierunku przewidziano poprawę dostępności podstawowych usług publicznych w zakresie lokalnej infrastruktury społecznej, o charakterze: edukacyjnym, kulturalnym, rekreacyjnym i sportowym oraz zdrowotnym.

Kolejnym kierunkiem polityki jest rozwój gospodarczy małych i średnich miast oraz terenów wiejskich. Celem działań określonym w ramach tego kierunku jest przede wszystkim przeciwdziałanie narastającym wewnątrzregionalnym zróżnicowaniom o charakterze gospodarczym. Projektowane przez Zarząd Województwa Małopolskiego działania uwzględniają poniższe założenia:

- w ramach polityki rozwoju miast nie należy ograniczać się do wzmacniania infrastruktury społecznej i technicznej, lecz wysoki nacisk położyć także na tworzenie ofert zachęcających do lokowania nowych przedsięwzięć, wykorzystanie potencjału istniejących przedsiębiorstw oraz wzmacnianie relacji kapitałowych;
- zapleczem dla wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich są małe i średnie miasta;
- aktywizacja terenów wiejskich warunkowana jest wdrożeniem bardziej efektywnych mechanizmów wsparcia funkcjonowania zarówno rolnictwa, jak i działalności okołorolniczej i pozarolniczej;

- aby zwiększyć partycypację obywatelską w programowaniu polityki rozwoju lokalnego należy określić trwałe ramy współpracy władz lokalnych i regionalnych.

W ramach kluczowych działań odnoszących się do poprawy kondycji gospodarczej małych i średnich miast główny nacisk położony został na rozwój oferty inwestycyjnej jednostek, połączony ze wspieraniem działań lokalnych instytucji rynku pracy na rzecz zwiększenia zatrudnienia i przeciwdziałania bezrobociu. Natomiast wśród priorytetów dla obszarów wiejskich wyróżniono wsparcie obszarów rolniczych poprzez wdrożenie instrumentów wsparcia dla rolnictwa ekologicznego oraz marketingu wysokiej jakości produktów lokalnych i regionalnych. Takie działanie wpisuje się w oczekiwanie wzmożonego wykorzystania miejscowych przewag konkurencyjnych. Innym priorytetem aktywizacji obszarów wiejskich jest wspieranie działalności pozarolniczej, szczególnie na terenach atrakcyjnych rezydencjonalnie i turystycznie.

Ostatnim kierunkiem polityki rozwoju w obszarze miast i terenów wiejskich jest funkcjonalne zarządzanie przestrzenią na poziomie lokalnym. Zwraca się tutaj uwagę na podejmowanie działań z uwzględnieniem powiązań funkcjonalnych pomiędzy ośrodkami, ochrony tożsamości lokalnej, a także dbałości o otoczenie. Wśród kierunków interwencji wymienia się rewitalizację obszarów zdegradowanych, ochronę krajobrazu i ładu przestrzennego na obszarach wiejskich, planowanie przestrzenne prowadzone z uwzględnieniem realizacji koncepcji osadnictwa zwartego, w oparciu o miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Ponadto w SRWM w ramach obszaru: „Krakowski Obszar Metropolitalny i inne subregiony" wyróżniono subregion Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego (do którego należy Gmina Koniusza), jako funkcjonalny obszar integracji przestrzennej o znaczeniu regionalnym, charakteryzujący się dominacją ośrodka centralnego (Kraków), będącego bazą dla procesów gospodarczych,

kulturowych, społecznych i przestrzennych o skali ponadregionalnej. Rozwój Krakowskiego Obszaru Metropolitalnego w SRWM określono jako jeden z kierunków polityki rozwoju Małopolski. Za główną oś rozwoju dla KOM przyjęto silną pozycję gospodarczą subregionu, atrakcyjne warunki dla rozwoju osadnictwa wokół Krakowa, lokowanie nowoczesnych centrów naukowo-gospodarczych (korzystających z potencjału naukowego Krakowa), rozwój przemysłów czasu wolnego wykorzystujących oryginalne walory przyrodniczo-kulturowe.

W kontekście budowania Strategii Rozwoju Gminy Koniusza na lata 2015-2023 szczególne znaczenie przypisać należy tym kierunkom rozwoju, które uwzględniając atrakcyjne położenie i wysoką zewnętrzną dostępność komunikacyjną, prowadzić będą do szybszego rozwoju gospodarczego całego subregionu. Szczególnie ważny w tym kontekście będzie rozwój oferty osadniczej oraz oferty przemysłów czasu wolnego, w oparciu o turystykę kulturową, aktywną, rekreacyjną i specjalistyczną.

Subregionalny Program Rozwoju 2014-2020

Elementem wdrażania Strategii Rozwoju Województwa Małopolskiego na lata 2011-2020 jest przyjęcie indywidualnej ścieżki rozwoju dla pięciu subregionów wchodzących w skład województwa, w ramach tworzonego **Subregionalnego Programu Rozwoju na lata 2014-2020 przyjęty w sierpniu 2015 r.** Jednym z kluczowych obszarów jest Krakowski Obszar Metropolitalny, zajmujący powierzchnię sześciu powiatów: miechowskiego, proszowickiego, bocheńskiego, krakowskiego ziemskiego, wielickiego, myślenickiego oraz miasta Krakowa.

Powyższy dokument jako Kluczowe wyzwania rozwojowe dla KOM wymienia

- wzrost dostępności komunikacyjnej powiatów względem Krakowa;
- rozwój powiatów dzięki dostarczaniu usług dla Krakowa;
- wzrost atrakcyjności inwestycyjnej;
- wzrost atrakcyjności turystycznej (m.in. poprzez rozwój infrastruktury turystyczno-rekreacyjnej oraz produktów turystycznych).

Regionalna Strategia Innowacji Województwa Małopolskiego 2014-2020- (szczególnie w zakresie dziedziny kluczowej „Przemysły kreatywne i czasu wolnego")

Małopolski Plan Inwestycyjny na lata 2015-2023 przyjęty we wrześniu 2015 r zawiera kluczowe ze względu na szanse rozwojowe Gminy Koniusza elementy związane z następującymi obszarami:

W ramach obszaru DZIEDZICTWO KULTUROWE I PRZEMYSŁY CZASU WOLNEGO: W ramach projektu „m-MSIT" planuje się stworzenie nowoczesnej platformy cyfrowej, która m.in. ułatwi dostęp do informacji z dziedziny turystyki, zaplanowanie podróży i samodzielne zwiedzanie regionu, przewiduje się poszerzenie i ułatwienie dostępu do cyfrowych zasobów polskiego dziedzictwa kulturowego za pośrednictwem Internetu oraz renowację obiektów na trasie Szlaku Architektury Drewnianej

W ramach obszaru OCHRONA ŚRODOWISKA: dzięki realizacji zadań inwestycyjnych w ramach obszaru utworzona zostanie regionalna sieć tras rowerowych o długości ok. 700 km (w tym trasa EuroVelo 11) .

Również w pozostałych obszarach, np.: Edukacja, Cyfrowa Małopolska, Polityka Społeczne przewidziano wiele projektów, w które zaangażowane będą władze Gminy lub organizacje mające siedzibę na jej obszarze.

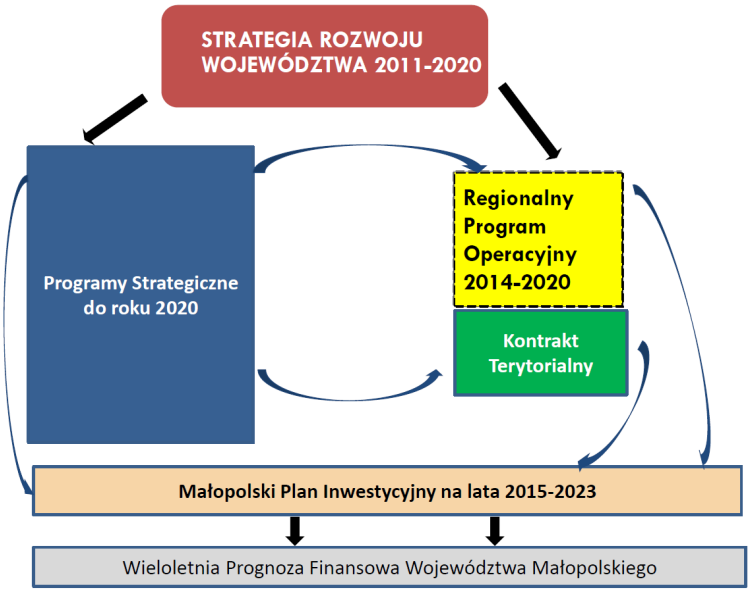

PLAN ZARZĄDZANIA STRATEGIĄ ROZWOJU WOJEWÓDZTWA MAŁOPOLSKIEGO 2011-2020, Małopolska 2020 Nieograniczone Możliwości Kraków, sierpień 2015

Plan wymienia kilka dokumentów programowych, przyjętych przez Zarząd lub Sejmik Województwa Małopolskiego.

Najważniejsze - w kontekście realizacji celów Strategii Rozwoju Gminy Koniusza 2015-2023 są:

Program Strategiczny Dziedzictwo i Przemysły Czasu Wolnego

Priorytet 1. Wzmocnienie źródeł tożsamości poprzez ochronę zasobów dziedzictwa, jego rewaloryzację, kształtowanie krajobrazu kulturowego, rewitalizację przestrzeni oraz odczytywanie i interpretację znaczeń kulturowych.

- tworzenie i promowanie dobrych praktyk konserwatorskich połączonych z zagospodarowaniem odnowionych obiektów poprzez nadanie im nowych funkcji; studia przypadków projektów łączących odpowiedzialność wobec zabytku z efektywnym modelem biznesowym.

Możliwe obszary działania to między innymi:

6) Domostwa _ Zachowanie zabytkowych obiektów mieszkalnych cennych kamienic, pałaców, dworów, domów, chałup, willi, wymagających przeprowadzenia generalnego remontu (pałace

– 35% zasobu, dwory 40% zasobu). W Wojewódzkim programie opieki nad zabytkami w Małopolsce

na lata 2014- 2017 na liście zabytkowych obiektów, których istnienie jest szczególnie zagrożone, jest 8 pałaców (w Kościelnikach, Krzeszowicach, Książu Wielkim, Pławowicach, Piekarach, Porębie Żegoty, Siarach i Ściborzycach) i 5 dworów (**w Biórkowie Wielkim**, Czechach, Klimontowie, Nadzowie i Raciechowicach). Potrzebne jest wypracowanie systemu zachęt i finansowego wsparcia dla właścicieli zabytkowych obiektów mieszkalnych, którzy podejmować będą prace remontowe swoich własności;

Dwór w Biórkowie Wielkim będzie nie tylko zrewitalizowanym zabytkiem, ale też centrum przemian społecznych i inkubatorem inicjatyw ekonomicznych. Wyrównanie różnic w dostępie do sztuki między obszarami wiejskimi a miejskimi będące efektem organizowania rocznie minimum 30 (ponad 100 dni w roku) wydarzeń artystycznych z wielu dziedzin oraz włączenie w obieg kultury mieszkańców regionu poprzez aktywne uczestnictwo w działaniach kulturalnych i edukacyjnych umożliwi wyrównanie szans mieszkańców wobec innych regionów UE. Dodatkowo napływ uczestników wydarzeń kulturalnych z Polski i zagranicy zaowocuje niewątpliwie rozwojem lokalnej przedsiębiorczości związanej nie tylko z turystyką i usługami, ale też wytwórczej związanej choćby z Festiwalem Przemysłów Kultury „Biórkowskie Regionalia". Dwór będzie też centrum informacji turystycznej dla całego powiatu i początkiem Jagiellońskiego Szlaku ProKoPaRa.

Wieloletni program współpracy UMWM z organizacjami pozarządowymi na lata 2013-2017 i będące w przygotowaniu **Małopolski Program Wspierania Rodziny i Systemu Pieczy Zastępczej na lata 2014- 2020** i **Małopolski Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na lata 2014-2020.**

RPO MAŁOPOLSKA oprócz wielu innych poddziałań zawiera istotne dla Strategii-

Poddziałanie 2.1.2 CYFROWE ZASOBY REGIONALNE/ B – cyfrowe udostępnianie regionalnych zasobów kultury i dziedzictwa regionalnego oraz zasobów wspierających rozwój turystyki.

Poddziałanie 6.1.2 ORGANIZACJA WYDARZEŃ KULTURALNYCH

Poddziałanie 6.1.3 ROZWÓJ INSTYTUCJI KULTURY ORAZ UDOSTĘPNIANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO

Poddziałanie 6.1.4 LOKALNE TRASY TURYSTYCZNE – SPR

W ramach poddziałania 6.1.4 planuje się realizację przedsięwzięć z zakresu budowy, rozbudowy i promocji szlaków turystycznych i rekreacyjnych w subregionach (w tym tras rowerowych, biegowych, narciarskich tras biegowych itp.). Dodatkowo możliwe będzie wsparcie infrastruktury towarzyszącej, jako niedominujący element szerszego projektu z zakresu tras turystycznych (m.in. miejsca postojowe wyposażone w wiaty zapewniające ochronę przed słońcem i deszczem, stojaki dla rowerów, ławki, stoły, kosze na śmieci, tablice informacyjne z mapą, infokioski, urządzenia rekreacyjnogimnastyczne, parkingi).

Poddziałanie 6.1.5 REGIONALNA SIEĆ TRAS ROWEROWYCH

Działanie 11.2 ODNOWA OBSZARÓW WIEJSKICH

1. przebudowa, rozbudowa, modernizacja i adaptacja obiektów infrastrukturalnych z

przeznaczeniem na cele społeczne, obejmujące:

· placówki oferujące wsparcie dzienne dla dzieci i młodzieży (np. żłobki, przedszkola i inne formy wychowania przedszkolnego, szkoły, świetlice, w tym środowiskowe);

· obiekty rekreacyjne (np. ścieżki zdrowia, place zabaw, boiska);

· obiekty infrastruktury kulturalnej (maksymalna kwota kosztów kwalifikowanych

projektu w zakresie kultury nie może przekroczyć 2 mln EUR);

· obiekty, w których świadczone są usługi służące aktywizacji społecznej i

zawodowej mieszkańców;

· obiekty wielofunkcyjne, w których łączone są różne funkcje społeczne;

Działanie 11.3 FUNDUSZ REWITALIZACJI I ODNOWY MAŁOPOLSKI

W ramach działania powołany zostanie fundusz, który przy pomocy instrumentów finansowych wspierać będzie projekty odpowiadające zakresowi tematycznemu działań 11.1 oraz 11.2. Zwrotna forma finansowania umożliwi z jednej strony pomoc w zakresie trwałych inwestycji w miastach i na obszarach wiejskich, a z drugiej – ze względu na zwrotny charakter – pozwoli na wielokrotne wykorzystywanie środków RPO.

Działanie ma charakter uzupełniający i wzmacniający wobec interwencji prowadzonej w formie dotacyjnej.

Uzupełnieniem może być:

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO 2014 – 2020

OŚ PRIORYTETOWA VIII: OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ROZWÓJ ZASOBÓW KULTURY

8.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego i rozwój zasobów kultury

Typy projektów

Prace konserwatorskie, restauratorskie oraz roboty budowlane przy obiektach i na obszarach zabytkowych i zespołach tych obiektów oraz w ich otoczeniu

Rozbudowa, przebudowa i remont niezabytkowej infrastruktury na cele działalności kulturalnej, edukacji artystycznej, archiwów

Zakup trwałego wyposażenia do prowadzenia działalności kulturalnej, w tym edukacji artystycznej oraz realizacji prac konserwatorskich

Ochrona i zachowanie zabytkowych ogrodów i parków

Wsparcie będą mogły uzyskać również partnerstwa projektowe zawiązane przez uprawnionych beneficjentów

Zgodność z dokumentami na poziomie lokalnym

Strategia Rozwoju Powiatu Proszowickiego na lata 2011-2020

W dokumencie zwraca się uwagę na ważne z punktu widzenia Strategii Rozwoju Gminy Koniusza elementy.

Koncentracja działań polegająca na zwiększeniu podaży kapitału i pracy w każdym sektorze działalności gospodarczej w średnim i długim okresie planistycznym powinna zaowocować zahamowaniem migracji wykształconych młodych ludzi.

Podstawową zasadą jest zagwarantowanie wysokiej jakości działań instytucji publicznych, tak aby w centrum wszelkich działań administracji stanął obywatel, zyskując pełnię możliwości realizacji swoich praw i aspiracji zarówno w sferze indywidualnej jak i gospodarczej.

Ze względu na proces starzenia się powiatu proszowickiego uwagę społeczeństwa należy skierować na rozwój placówek opieki paliatywnej

o charakterze dziennym oraz całodobowym, hospicjum oraz pozostałych podobnych instytucji.

Działania gospodarcze wymagają koncentracji na czterech głównych filarach:

- infrastrukturze

- edukacji i nauce

- regulacjach gospodarczych

- rozwiązaniach instytucjonalnych oraz organizacyjnych z obszaru rynku pracy.

Efektywna polityka powinna przyczynić się do rozwoju obszarów peryferyjnych. Niezbędnym jej elementem jest poprawa dostępności transportowej i komunikacyjnej.

Na wszystkich szczeblach wskazane jest zwiększenie mobilności nauczycieli i promowanie modelu rozpowszechniania dobrych praktyk.

Ważnym zadaniem jest likwidacja wykluczenia cyfrowego, szczególnie dotyczącego obszarów wiejskich.

Lokalna Strategia Rozwoju dla Lokalnej Grupy Działania „ProKoPaRa" na lata 2015-2023.

Dokument zawiera ważne z punktu widzenia Strategii Rozwoju Gminy Koniusza elementy dotyczące wspomagania rolnictwa i przetwórstwa na obszarze LGD oraz wielopłaszczyznowej współpracy czterech gmin Stowarzyszenia ProKoPaRa np.: w zakresie wspólnych projektów związanych z turystyką (Szlaki turystyczne), czy edukacją (współpraca Centrów Kultury i Bibliotek).

Gminna Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Koniusza na lata 2014-2020.

Której Misją jest:

- współpraca z osobami potrzebującymi,
- umocnienie w pełnieniu ról społecznych
- eliminacja zagrożeń szansą na prawidłowe funkcjonowanie w środowisku
- zapobieganie zjawiskom przemocy w środowisku
- współpraca z ofiarami przemocy domowej

9. Wdrażanie, monitorowanie i kontrola

Planowanie strategiczne jest procesem ciągłym. Dla zagwarantowania, że postanowienia przyjęte w strategii będą konsekwentnie realizowane, zapewnione zostaną warunki organizacyjne i instytucjonalne do ich wdrażania i weryfikacji. Samorząd Gminy Koniusza pełni rolę koordynatora i organizatora prac nad realizacją Strategii rozwoju Gminy Koniusza.

Organem nadzorującym realizację strategii jest Rada Gminy. Wójt gminy jako organ wykonawczy odpowiedzialny za wykonanie ujętych w niej założeń, będzie przedkładał Radzie Gminy raz na 2 lata sprawozdania z realizacji celu nadrzędnego i celów szczegółowych. Poza funkcją nadzorczą, wyłączną kompetencją Rady Gminy będzie uchwalanie zmian w zapisach strategii.

Strategia powinna być realizowana przez gminę we współpracy z innymi partnerami samorządowymi, gospodarczymi i społecznymi lub poprzez inspirowanie i wspieranie realizacji przedsięwzięć innych jednostek. W głównej mierze strategia będzie wdrażana przez pracowników Urzędu Gminy w Koniuszy i jednostek organizacyjnych gminy.

Za monitoring i przygotowanie sprawozdań z realizacji strategii odpowiedzialny będzie Zespół ds. monitorowania strategii, którego skład zostanie ustalony przez Wójta po konsultacji z Radą Gminy.

Dla realizacji zapisów strategii w sposób możliwie efektywny konieczne jest stworzenie systemu monitoringu i nadzoru nad realizacją jego ustaleń. Monitoring będzie polegał na gromadzeniu i opracowywaniu informacji w sposób ciągły danych zbieranych od wszystkich realizatorów projektów w ramach strategii, co będzie służyło porównaniu zgodności realizowanych projektów z założeniami strategii.

System taki może być wykorzystywany do modyfikacji Strategii wraz ze zmianami wewnątrz gminy i w jej otoczeniu zewnętrznym, by wykorzystać szanse i przeciwdziałać zagrożeniom, co wpływa na zwiększenie dynamiki działania gminy, szczególnie w sytuacjach ekstremalnych.

Dane zebrane i opracowane w procesie monitoringu posłużą do ewaluacji strategii.

Główne cele zastosowania ewaluacji:

- oszacowanie możliwości i ograniczeń,
- usprawnienie zarządzania,
- wskazanie kierunków rozwoju i priorytetów działań
- zwiększenie absorbcji środków z różnych źródeł finansowania projektów
- stałe wzmacnianie efektów realizacji strategii dzięki synergii działań
- poprawianie błędów,
- wsparcie alokacji zasobów finansowych,
- ulepszenie procesu decyzyjnego.

W szczególności zadaniem ewaluacji jest dostarczenie odpowiednim odbiorcom dokładnych ocen stanu wdrożenia strategii w zakresie:

- działania strategii,
- wydajności i trwałości w stosunku do założonych celów,
- wpływu na problemy, do których odnosi się strategia,
- wyciągniętych wniosków w celu poprawy wdrożenia strategii i projektowania nowych dokumentów o charakterze strategicznym,
- identyfikacji dobrych praktyk o potencjalnym szerszym zastosowaniu.

Ewaluacja strategii będzie dokonywana w trakcie prac nad corocznym sprawozdaniem z wdrażania (niezależnie od przygotowywanych w cyklu dwuletnim sprawozdań wójta na temat realizacji Strategii). Wnioski z ewaluacji i rekomendacje na przyszłość będą stanowić jeden z elementów aktualizacji strategii.

Biorąc pod uwagę wszystkie aspekty planowanych, wielowymiarowych działań przewidywane są następujące rodzaje ewaluacji pozwalające zachować kontrolę nad procesem od momentu planowania poszczególnych działań, do momentu uzyskania (bądź nie) spodziewanych efektów. Ewaluacja będzie stosowana zarówno do każdego z realizowanych konkretnych działań i projektów z nimi związanych, jak i do oceny realizacji Strategii jako całości

Ewaluacja ex-ante badająca wewnętrzną poprawność (ang. internal validity) przygotowywanego w ramach zadania projektu pozwoli uniknąć błędów na etapie planowania i pozwoli ocenić, czy spodziewane efekty (ekonomiczne, społeczne etc.) usprawiedliwiają wdrożenie projektu do realizacji i jego poprawność konstrukcyjną (ang. construct validity), co pozwoli dobrać odpowiednio wskaźniki, szczególnie w kontekście realizowanych celów.

Wspomniana wyżej ewaluacja on- going (ewaluacja bieżąca/uzupełniająca), umożliwiająca korygowanie interwencji w trakcie jej trwania poprzez wsparcie

procesu zarządzania. Można ją stosować w każdym momencie realizacji zadań/projektów jak i całej Strategii. Będzie stosowana w razie potrzeb, jednak na pewno nastąpi po pierwszych czterech latach stosowania Strategii Rozwoju Gminy Koniusza (w funkcji ewaluacji mit-term), by wprowadzić na jej podstawie niezbędne korekty umożliwiające płynne przejście z okresu programowania 2014-2020 do kolejnego i działań zmierzających do opracowania nowej strategii z perspektywą 2030 roku.

Do powyższego celu zostanie wykorzystana również ewaluacja końcowa ex-ante, która pozwoli ocenić realizację całej Strategii, jak i działań w zakresie poszczególnych celów, by wykorzystać szczególnie korzystne wartościowe i sprawdzone sposoby postępowania i doświadczenia oraz ograniczyć do minimum wpływ czynników negatywnych na proces dalszego harmonijnego rozwoju Gminy Koniusza.

Szczegółowe narzędzia ewaluacyjne będą każdorazowo dobierane do konkretnych działań i celów ewaluacji oraz usytuowania jej względem badanego procesu i czasu jego trwania.

Gmina Koniusza i jej podległe jednostki zrealizowała w latach 1999-2015 kilkadziesiąt projektów związanych z wszystkimi obszarami działalności samorządowej i funkcjonowaniem organizacji pozarządowych, dzięki czemu dysponuje odpowiednią grupą doświadczonych pracowników oraz sprawdzonymi narzędziami wdrażania i ewaluacji projektów.

Głównym celem jaki przyświecał władzom (wójt, Rada Gminy) przy tworzeniu długofalowej Strategii Rozwoju było utrzymanie wysokiej dynamiki rozwoju Gminy i wykorzystanie wszystkich szans na jego zintensyfikowanie i wzbogacenie o nowe elementy związane ze zmianami cywilizacyjnymi.

Załącznik do Strategii Rozwoju Gminy Koniusza

Diagnoza potrzeb Gminy Koniusza w zakresie Rewitalizacji w związku z przygotowaniami do konsultacji społecznych i opracowania Gminnego Programu Rewitalizacji na lata 2016-2023 zgodnie z ustawą z dnia 9 października 2015 r. o rewitalizacji.

Wstęp

Ważne jest, by Gminny Program Rewitalizacji dotykał wszystkich problemów na obszarze gminy i ujmował działania w sposób kompleksowy, to znaczy aby najpierw diagnozował wszystkie problemy i zagrożenia, a następnie definiował kompletny katalog działań, które będą przeciwdziałały sytuacji kryzysowej. Ważne, aby w programie ująć działania realizowane zarówno ze środków unijnych (EFRR, EFS, FS), jak i publicznych oraz prywatnych. Tylko suma działań i środków pozwoli w sposób kompleksowy rozwiązać wszystkie problemy.

Dla prowadzenia rewitalizacji wymagane są:

a. pełna diagnoza obejmująca kwestie społeczne oraz gospodarcze, przestrzenno-funkcjonalne i środowiskowe obszaru wskazanego do wypracowania Gminnego Programu Rewitalizacji;

b. uwzględnienie rewitalizacji jako ważnego elementu spójnej i kompleksowej wizji rozwoju gminy;

c. ustalenie hierarchii potrzeb w zakresie działań rewitalizacyjnych;

d. zsynchronizowanie działań w sferze społecznej, gospodarczej, przestrzenno-funkcjonalnej, środowiskowej;

e. ewaluacja skuteczności rewitalizacji i interwencja w sytuacjach kryzysowych;

f. partycypacja stanowiąca fundament działań na każdym etapie procesu rewitalizacji: diagnozowania, programowania, wdrażania, monitorowania i oceniania. Musi mieć realny charakter, włączając wszystkich zainteresowanych zgodnie z zasadą community development.

Efektem działań powinno być wyposażenie obszarów zidentyfikowanych w programach rewitalizacji w nowe funkcje, lub przywrócenie poprzednich, w wyniku zaplanowanych i skoordynowanych działa interwencyjnych i naprawczych.

Koncepcja rewitalizacji zakłada: zachowanie walorów przyrodniczych i historycznych danego obszaru, podkreślenie jego unikatowości oraz spełnienie potrzeb danej społeczności przy jej aktywnym udziale.

Zarządzanie procesem rewitalizacją w gminie musi być czytelne co do reguł i standardów.

Diagnoza

Pierwszym i najważniejszym elementem służącym wypracowaniu i wdrożeniu GPR jest diagnoza potrzeb gminy w zakresie rewitalizacji jako dokument wskazujący kierunki interwencji w celu przeprowadzenia zintegrowanych działań na rzecz lokalnej społeczności w odpowiednich obszarach problemowych poprzez: wspieranie wielofunkcyjności wsi, troskę o zachowanie ładu przestrzennego, wspieranie gospodarki poprzez umożliwianie nieskrępowanej nadmiernymi wymaganiami działalności gospodarczej rolników i innych podmiotów, ochrona i odpowiednie kształtowanie środowiska przyrodniczego, interwencje w wypadku problemów społecznych oraz współdziałanie z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami mającymi na celu wspieranie w/w działań.

I. Obszary problemowe Gminy Koniusza

1. Bardzo niski wskaźnik podmiotów gospodarczych na 10 000 mieszkańców (139 pozycja w województwie) w tym wyjątkowo mała skala działalności pozarolniczej, usługowej i branżach związanych z turystyką i przemysłami czasu wolnego (brak gospodarstw agroturystycznych, rzemiosła, wiosek i gospodarstw tematycznych, słabe wykorzystanie potencjału szlaków kulturowych).
2. Starzejące się społeczeństwo (patrz strona 15 Strategii Rozwoju Gminy Koniusza na lata 2015-2023) i ujemny w ostatnich latach przyrost naturalny
3. Braki w zakresie infrastruktury związanej z kultura fizyczną i sportem, szczególnie w południowej części gminy
4. Brak terenów służących wypoczynkowi biernemu i czynnemu (ścieżki rowerowe, akweny wodne, trasy biegowe, ogólnie dostępne tereny zielone)
5. Zdegradowane zabytki i ich otoczenie, w tym otoczenie miejsc kultu o walorach historycznych i turystycznych.
6. Wg biuletynu "Zabezpieczenie opieki zdrowotnej na terenie województwa małopolskiego", Małopolski Urząd Wojewódzki w Krakowie, wskaźnik otyłości wśród dzieci i młodzieży - odsetek dzieci i młodzieży w wieku 0 - 18 lat będących pod opieką lekarza podstawowej opieki zdrowotnej w zakładach publicznych, niepublicznych oraz praktykach lekarskich z powodu schorzeń wywołanych otyłością, w przeliczeniu na 1000 osób w wieku 0 - 18 lat dla powiatu proszowickiego, jest bardzo wysoki i wynosi 22,47, co jest trzecim najgorszym wynikiem w Małopolsce. Oznacza to, że zadania w dziedzinie rewitalizacji będą realizowane w regionie wyjątkowo zagrożonym jeżeli chodzi o nadwagę i otyłość wśród dzieci.

7. Braki w zakresie infrastruktury społecznej i służącej kulturze oraz związana z tym atomizacja społeczeństwa i brak charakterystycznych kiedyś dla obszarów wiejskich więzi społecznych.

8. Typowe dla terenów na których były zlikwidowane po 1989 r pegieery, pauperyzacja społeczeństwa, dziedziczenie biedy, niższe szanse rozwojowe.

9. Największa liczba gospodarstw rolnych o małej powierzchni ok 58% z 1555 gospodarstw (888) ma powierzchnię od 1 do 5 ha, nie pozwalającą na zapewnienie pewności utrzymania właścicielom z samej tylko działalności rolniczej.

10. Związane ze struktura społeczną wsi bezrobocie ukryte (potencjalni pracownicy przedsiębiorstw w branżach pozarolniczych mieszkają i pracują „przy rodzinie" nie wnosząc nic do rozwoju gospodarstw, które bez ich pracy działały by z taką samą efektywnością).

II. Kierunki interwencji

1. Wielofunkcyjność wsi oznacza rozwój funkcji rolniczo-żywicielskich oraz wszelkich form działalności usługowej i przemysłowej, zwłaszcza takich, które nie zagrażają środowisku przyrodniczemu. Obecny poziom nauki i techniki umożliwia produkcję przemysłową w małej i średniej skali na obszarach wiejskich. Wiele usług, w tym związanych głównie z rekreacją, turystyką, lecznictwem uzdrowiskowym, można świadczyć poza obszarami dużych miast. Gminy powinny podejmować różnorodne działania, wspierające przedsiębiorczość i wielofunkcyjny rozwój poprzez:

   a) inicjatywy na rzecz pobudzenia lokalnej przedsiębiorczości
   b) promowanie lokalnej działalności gospodarczej,

c) ożywienie gospodarki poprzez decentralizację możliwie wielu działów produkcji i usług,
d) poprawę jakości produkowanej żywności,
e) ekonomiczne i moralne dowartościowanie rodzinnych gospodarstw chłopskich,
f) dywersyfikację źródeł dochodu rodzin rolniczych i mieszkańców wsi,
g) ochronę dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego,
h) powszechny dostęp do fachowego doradztwa i instytucji oświatowych,
i) rozwój turystyki i poprawę infrastruktury technicznej.

2. Zachowanie ładu przestrzennego

a) Ład przestrzenny kojarzony jest często z walorami estetycznymi. Według Z. Dembowskiej to „uzyskiwana w sposób sztuczny przez działanie człowieka, organizacja przestrzeni, charakteryzująca się równowagą poszczególnych składników. Ta równowaga wyraża się przez rozmieszczenie różnych funkcji w przestrzeni w sposób uporządkowany, celowy i estetyczny, tzn. zapewniający dogodne użytkowanie przestrzeni przez jej gestorów, nie powodujący powstawania konfliktów ekologicznych ani kolizji między poszczególnymi funkcjami, a także tworzący nowe piękno" (Z. Dembowska, 1989, Planowanie przestrzenne. Zarys zagadnień Politechnika Białostocka, Białystok, s. 24.). Ład przestrzenny cechuje funkcjonalność, logika i jasność struktur środowiskowych oraz ich zharmonizowanie z przyrodą.

b) W Ustawie o samorządzie terytorialnym, do zadań własnych gminy zaliczono między innymi sprawy: ładu przestrzennego, gospodarki terenami i ochrony środowiska. Władze gminne zobowiązano do prowadzenia polityki przestrzennej na swoim terenie, co zapisane jest

również w Ustawie o zagospodarowaniu przestrzennym. Do obowiązków i kompetencji gmin należy przygotowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Są one podstawą działań jednostek szczebla podstawowego, określają zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczenia terenów na konkretne cele oraz regulują zasady ich zagospodarowania.

c) Kompleksowe porządkowanie i przebudowa miejscowości w gminach pośrednio związanych z planami rewitalizacyjnymi dla wzmocnienia oddziaływania zmian w obszarach podstawowych np.: infrastruktura dróg i ścieżek rowerowych, dbanie o jakość środowiska przyrodniczego etc.

3. Wspieranie gospodarki

   a) Wspieranie pozarolniczych form działalności gospodarczej

   b) Wspieranie działalności wytwórczej gospodarstw rolnych w zakresie produktów lokalnych, regionalnych, rzemiosła, warsztatów i kursów oraz innych.

   c) Działania naprawcze prowadzące do polepszenia jakości życia mieszkańców, w tym zwiększenia ich szans na zatrudnienie

4. Ochrona i odpowiednie kształtowanie środowiska przyrodniczego

   a) Troska o zachowanie w niezmienionej formie zabytków przyrody

   b) Działania na rzecz ekologii i ochrony środowiska

   c) Tworzenie nowych miejsc, w których środowisko będzie podstawą do prowadzonej w zgodzie z ekologią działań w sferze gospodarczej i społecznej

5. Rozwiązywanie problemów społecznych

a) Wspieranie obszarów problemowych zagrożonych ubóstwem i wykluczeniem

b) Działania na rzecz aktywności seniorów

c) Aktywizacja i rozwoju społeczności lokalnych

d) Wsparcie edukacyjne, w szczególności dla dzieci, młodzieży, osób starszych (np. treningi kompetencji i umiejętności psychospołecznych, warsztaty, kursy); animacja działań o charakterze integracyjnym i środowiskowym;

e) zindywidualizowane i kompleksowe programy mające na celu ułatwienie powrotu/wejścia na rynek pracy (np. doradztwo zawodowe, wsparcie psychologiczne, szkolenia, wolontariat, staż);

f) rozwój usług społecznych i zdrowotnych, w tym umożliwiających powrót na rynek pracy społeczności marginalizowanych (np. rozwój usług opieki nad dziećmi, programy profilaktyki zdrowotnej, programy przeciwdziałania przemocy);

6. Współdziałanie z lokalnymi liderami i organizacjami pozarządowymi

a) Wykorzystanie potencjału Kół gospodyń wiejskich, OSP, Fundacji i Stowarzyszeń lokalnych poprzez zaangażowanie ich na każdym z etapów tworzenia programów rewitalizacyjnych

b) Współdziałanie z organizacjami pozarządowymi przy realizacji programów finansowanych ze źródeł rządowych i unijnych służących rozwojowi społecznemu i zapobieganiu patologiom oraz wykluczeniu

c) Pomoc lokalnym przedsiębiorcom w tworzeniu nowych miejsc pracy, szczególnie w działalności pozarolniczej

III Obszary interwencji na terenie Gminy Koniusza

Wyróżniono trzy główne obszary działań rewitalizacyjnych- w tym jeden złożony z trzech miejscowości Wierzbno, Szarbia, Karwin posiadający wyjątkowo duży potencjał rozwojowy- i jeden potencjalny, do wykorzystania w latach przyszłych.

Dla trzech głównych przeprowadzono pełną analizę potencjału rozwojowego.

1. **Wierzbno, Szarbia, Karwin**

Obszar złożony z trzech wymienionych miejscowości może stać się dźwignią dla rozwoju gospodarczego i społecznego całej gminy, a szczególnie jej części południowej. Każda z miejscowości wnosi do wspólnego potencjału elementy, które przy zastosowaniu synergii działań rewitalizacyjnych doprowadzą do ujawnienia wszystkich możliwości rozwojowych wszystkich trzech sołectw.

Wierzbno

Pierwsze wzmianki o Wierznie pochodzą z 1279 r., a w latach 1783-92 wiadomo, że znajdował się tam dwór. Nazwa wsi Wierzbno pochodzi od wierzb, które licznie rosły w okolicy, i zmieniała się w czasie (w 1279 r. notowano nazwę Wyrbno, w 1404 - Wirzbno, w 1470 - Wyrzbno, w 1564 - Wierzbne). Wieś od średniowiecza należała do drobnych rodów rycerskich. Wśród jej właścicieli wymieniani są m.in.: Piotr Masłowski, Jan i Stanisław z Wierzbna (Jan Długosz w Liber Beneficiorum, 1470-80), Franciszek Ożarowski herbu Rawa (1629), Katarzyna Śmietanka herbu Bończa (od 1674), Ignacy Radomyski herbu Rawa (1783-92). Ostatni właściciel Teofil Szańkowski został aresztowany przez NKWD i wywieziony do Zagłębia Donieckiego, gdzie zmarł w 1945 r. Jego majątek przejął skarb państwa, ziemię rozparcelowano, a w budynku dworu zamieszkali pracownicy PGR-u, który powstał na ziemiach dworskich.

W latach 1973–1976 miejscowość była siedzibą gminy Wierzbno

- kaplica pw. św. Barbary, drewn., 1892, nr rej.: A-205 z 10.12.1970

Pierwotnie pełniła funkcję kaplicy dworskiej.

- cmentarz wojenny z I wojny światowej, 1915-16, nr rej.: A-730 z 16.09.1998

- zespół dworski, XIX-XX, nr rej.: A-500/M z 11.09.1989 i z 20.07.2009 :

- późnobarokowe figury przydrożne w Wierzbnie (św. Jan Nepomucen (1778 r.) i św. Florian).

Dworek w Wierzbnie w obecnym kształcie został wybudowany w 1921 r. według projektu Ignacego Wentzla na miejscu dworu zniszczonego podczas wojny. Obecny właściciel prawdopodobnie wykorzysta potencjał zabytku do zastosowań komercyjnych, które będą zgodne z planem rewitalizacji.

W Wierzbnie znajduje się jeden z nielicznych kompleksów leśnych na terenie Gminy Koniusza znajdujący się w zasobach państwowych.

W Wierzbnie usytuowany jest pomnik upamiętniający zrzut 21 maja 44 roku oddziału Cichociemnych, którymi dowodził gen. Leopold Okulicki.

Plany:

Wierzbno zostanie wyposażone w wielofunkcyjny obiekt sportowy służący mieszkańcom gminy składający się z pełnowymiarowego boiska piłkarskiego i niezbędnej infrastruktury. Powstanie on na terenach po zlikwidowanym PGR obok bloków mieszkalnych. Jednak dla obecnych w tym terenie problemów ważniejsze będzie zaktywizowanie społeczeństwa wokół powstającej infrastruktury. Zaangażowanie- szczególnie młodzieży- umożliwić może np.: powołanie przy wielofunkcyjnym obiekcie sportowym Międzynarodowe Centrum Sportów Niezwykłych i Zapomnianych jakiego powołanie do życia rozważa Gmina w wypadku realizacji programu rewitalizacji dla tego terenu. Mogło by ono przyczynić się do uaktywnienia całej okolicy, stworzenia nowych miejsc pracy w usługach (obsługa obiektów, żywienie, agroturystyka, pamiątkarstwo, rzemiosło etc.), nawiązania kontaktów międzynarodowych.

Szarbia

SZARBIA (Sarbye —XV w., Szarbie, Sarbie).

Nazwa wsi wskazuje, że w okresie wczesnośredniowiecznym mogła być zasiedlona przez jeńców serbskich z terenu Łużyc. Sarb = Serb, Sarbie = Serbie, czyli wieś Serbów. Zwycięskie wojny na terenie Łużyc toczył Bolesław Chrobry na początku XI wieku. Od wczesnego średniowiecza wieś była własnością rycerską. Od XIII wieku wieś należy do parafii p.w. Narodzenia NMP w Igołomii;

Kaplica MB Królowej Polski w Szarbii.

Również od wczesnego średniowiecza do połowy XV wieku wieś znajdowała się pod jurysdykcją kasztelana brzeskiego, a od końca XV wieku do 1795 roku Szarbia należały do powiatu proszowickiego. Kazimierz Jagiellończyk w 1449 roku potwierdza prawo magdeburskie (średzkie) dla Szarbii.

W wieku XV we wsi było 4 folwarki oraz 5 zagrodników z rolą, z których dziesięcinę wartości 17 grzywien oddawano plebanowi w Igołomii. Dziesięcinę z 2 łanów kmiecych oddawano do klasztoru w Brzesku (Hebdowie). W tym czasie poszczególne części Szarbii należały do drobnej szlachty

W latach 1783-1792 Szarbia wraz Glewem stanowiła jeden majątek, którego właścicielem był Andrzej Ślaski. Łącznie obie wsie liczyły 40 domów (dwór z folwarkiem, karczma, 3 gospodarstwa kmiece, 26 zagród zagrodników, 4 zagrody chałupników z tzw. ogrodem, 4 chaty komorników z tzw. ogrodem, 1 komornik bez ogrodu), we wsi był także jeden rzemieślnik. Wsie te łącznie liczyły 201 osób (w tym 2-4 Żydów, będących arendarzami w karczmie). Sama Szarbia liczyła 146 mieszkańców.

W roku 1827 wieś liczyła 22 gospodarstwa (domy) i 168 mieszkańców. W roku 1873 folwark w Szarbii oddzielono od dóbr igołomskich. Włości te obejmowały przede wszystkim folwark Szarbia, który składał się z 1 budynek murowany i 18 drewnianych. W roku 1884 obejmował on 453 morgi gruntów ornych i ogrodów, 54 morgi łąk, 2 morgi pastwisk, 2 morgi lasu, 7 mórg tzw. odpadków i 8 mórg nieużytków oraz placów. Ostatnim właścicielem dworku i majątku (w latach trzydziestych XX wieku) liczącego 217 ha był Cezary Rudzki.

Od 1 połowy XIX wieku do połowy XX wieku Szarbia należała do gminy Wierzbno.

W Szarbii znajduje się jedyne na terenie Gminy Koniusza muzeum im. Gen. Leopolda Okulickiego w prywatnym domu Kazimierza Marcińskiego. Jego ojciec był jednym z przyjmujących Generała Okulickiego bezpośrednio po zrzucie w Wierzbnie.

Plany

Szarbia wzbogaci się o zbiornik wodny, który oprócz funkcji zapobiegawczej przeciw zalaniu Igołomii może i powinien pełnić funkcję sportowo- rekreacyjną, czemu będzie sprzyjać bardzo długa linia brzegowa przy stosunkowo małej powierzchni (16 km2) i istnienie wokół planowanego zbiornika terenów należących do Gminy Koniusza, co pozwoli planowo kształtować otoczenie i zachować walory przyrodnicze terenu okalającego powstałe jezioro.

Karwin

Według zapisów ze słownika Historyczno-Geograficznego Województwa Krakowskiego w średniowieczu w 1223 roku nazwa Karwina brzmiała Charvino, w 1363 roku Charvin, w 1401 Charwym, w 1419 Clarbin, w 1426 Charbynow, w 1446 Carwyno, w 1470 - 80 Carwin, w 1529 Garwyn. Z czasem miejscowość stała się własnością klasztoru tynieckiego i pozostała w jego

posiadaniu niemal do końca XVIII wieku.; następnie przeszła na rzecz skarbu i w 1867 r. nadana została generałowi Bellegard'owi. Przed pierwszą wojną światową dwór w Karwinie był własnością dziedzica Penota. Po I wojnie światowej dziedzic ów zginął zastrzelony podczas polowania na własnej ziemi. Wydarzenie to upamiętnia krzyż postawiony w miejscu tego wypadku przez jego rodzinę, który stoi do dnia dzisiejszego. Około 1920 roku dwór został rozparcelowany. W miejscu gdzie były zabudowania dworskie swoją siedzibę otrzymał w 1925 roku Ferdynand Kuraś znany poeta pochodzenia chłopskiego.

Na terenie stanowiska archeologicznego w Karwinie odkryto pozostałości zabudowy osiedla z młodszej epoki kamienia, wśród której natrafiono na liczne pozostałości wyrobów ówczesnej ludności: naczynia gliniane i ich fragmenty, narzędzia wykonane z kamienia, krzemienia i kości zwierzęcych. Na obrzeżach osiedla znaleziono również grobowiec z dwoma szkieletami - najprawdopodobniej szczątkami neolitycznych mieszkańców osady w Karwinie. Wykopaliska w Karwinie prowadzone są wiele lat i prowadzone będą być może również w latach następnych. Teren wykopalisk można odwiedzać w trakcie ich trwania, a po ich zakończeniu znaleziska z tych i innych badań archeologicznych oglądać można przez cały rok (po wcześniejszym zgłoszeniu telefonicznym) w Pracowni Archeologicznej w Igołomi. Wykopaliska prowadzone są przez Instytut Archeologii i Etnologii PAN pod kierownictwem Pana dr Krzysztofa Tunię z Pracowni Archeologicznej w Igołomi. Znaleziska z Karwina pochodzą z lat ok. 3.000 - 2.500 przed Chrystusem (przed nasza erą), czyli mają (licząc od chwili obecnej) 5.000 - 4.500 lat. Są najstarszymi znaleziskami odkrytymi na terenie całej Gminy Koniusza.

Publiczna Szkoła Powszechna powstała w Karwinie w 1915r. z inicjatywy Władz Państwowych. W 1923 dzięki staraniom kierownika Jana Chołdy uzyskano z Inspektoratu Szkolnego w Miechowie plan na budowę szkoły oraz pewną ilość pieniędzy. Budowa szkoły trwała od 1923 do 1927 roku mieszkańcy

Karwina bardzo chętnie pomagali przy budowie, gdyż budynek ten miał prawdopodobnie powstać w Szarbi a nie w Karwinie. W 1955 dobudowano budynek gospodarczy. W 1971 przeprowadzono remont szkoły wymieniono piorunochrony, poprawiono elewacje szkoły i budynku gospodarczego oraz wybudowano śmietnik. Reforma w 1999r. przekształciła ją w szkołę Podstawową 6 klasową, Gimnazjum natomiast powstało w Posądzy.

W Karwinie- Kolonii Średniej znajduje się murowana kaplica p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej, a w Karwinie- Kolonia Równia, drewniana kaplica p.w. Matki Bożej Królowej Polski.

Podsumowanie planowanych działań w sferze rewitalizacji dla zespołu trzech miejscowości: Wierzbno, Szarbia i Karwin.

Z racji bliskości położenia i posiadania w zasobach w/w miejscowości ważnych i mogących zostać połączonymi w jedna całość elementów powstał plan utworzenia mogącego stanowić atrakcję turystyczną i mogącego przyczynić się do rozwiązania wielu aktualnych i przyszłych problemów w sferze gospodarczej, społecznej i przyrodniczej tej części Gminy Koniusza. Zaprojektowany on został z troską o zachowanie ładu przestrzennego, wielofunkcyjności zaproponowanych rozwiązań, nowatorskich działań w sferze społecznej i z dbałością o środowisko przyrodnicze.

Jeżeli uda się stworzyć zakładany w projekcie synergiczny związek oddalonych od siebie o kilka kilometrów atrakcji nada to nowy kierunek rozwoju Gminie Koniusza.

Działania i powstające w ich wyniku nowe miejsca i sposoby korzystania z istniejącej infrastruktury związane będą z:

historią- Centrum Sportów Niezwykłych i Zapomnianych, dwór, kaplica i pomnik w Wierzbnie, muzeum w Szarbi (któremu można znaleźć nową, godną siedzibę i poszerzyć o dział zajmujący się ruchem oporu w Gminie Koniusza

np.: izba pamięci Batalionu Skała) i planowane w budynku po „wygaszonej" Szkole w Karwinie Muzeum poety F. Kurasia oraz Muzeum archeologii Gminy Koniusza stanowiące jeden z ważnych punktów powstającego Szlaku Prehistorii ProKoPaRa. Działania te mogą doprowadzić do zwiększenia ruchu turystycznego, a co za tym idzie powstania nowych miejsc pracy przy jego obsłudze we wszystkich obszarach usług związanych z turystyka i turystyką kulturową (agroturystyka i zdrowa żywność, rzemiosło, oprowadzanie, informacja turystyczna, grupy rekonstrukcyjne, wypożyczalnie pojazdów, transport zbiorowy etc.)

wykorzystaniem walorów przyrodniczych i miejsc do aktywnego wypoczynku na potrzeby turystyki i rozwiązywania potrzeb społecznych- powstający kompleks sportowy w Wierzbnie będący miejscem aktywności fizycznej w wielu, czasem nieoczekiwanych (Niezwykłych i Zapomnianych) przejawach, las w Wierzbnie mogący być miejscem budowy ścieżek pieszych, biegowych i nordic walking, zbiornik w Szarbii, miejsce aktywności związanej ze sportami wodnymi (w tym Niezwykłymi i Zapomnianymi) oraz aktywnym wypoczynkiem nad wodą, ścieżki rowerowe i piesze łączące wszystkie wymienione miejscowości, powstały w budynku byłej Szkoły w Karwinie ośrodek dziennej aktywności/opieki dla seniorów, z którego można ich będzie przewozić przy pomocy elektrycznego pojazdu lub samodzielnie na rowerach do Wierzbna, Szarbii czy Glewca (miasteczko rowerowe) łącząc opiekę z aktywnym wypoczynkiem i usprawnianiem fizycznym. Projekt w tym aspekcie (związanym z polityką senioralną), będzie nowatorskim w skali Polski i Europy rozwiązaniem testującym nowe sposoby pracy z ludźmi starszymi w terenach wiejskich i pozwoli w ramach dobrych praktyk przekazywać je innym. Pozostałe odpowiadają też na potrzeby związane z integracją społeczną ale przede wszystkim w aspekcie młodzieży. Projekt skupia się na aktywowaniu młodzieży w sferze społecznej i aktywności fizycznej, co może posłużyć

wyrównaniu szans miedzy terenami wiejskimi a miejskimi oraz zapobiegać otyłości i bierności młodego pokolenia. Zwiększy to jej szanse na rynku pracy zarówno przy obsłudze wymienionych obiektów, jak i usług do jakich można wykorzystać małe gospodarstwa wiejskie (usługi hotelowe /agroturystyka/, gastronomiczne, transportowe, warsztaty regionalne etc.) jak i handlu czy usługach, także poza miejscem zamieszkania.

Wykorzystany też zostanie potencjał miejscowości sąsiadujących z wyżej wymienionymi np.: Glewca, Posądzy, Proszowic. Ułatwione również będzie przyciąganie odwiedzających ze znacznie częściej dotychczas przez turystów odwiedzanych miejscowości położonych na południe od Szarbii i Karwina (Igołomia, Wawrzęcice, Wieliczka etc.) oraz z nieodległego Krakowa.

2. Biórków Wielki

Biórków z racji bogatej tradycji, położenia, potencjału, istniejących zabytków, aktywności organizacji pozarządowych i mieszkańców stanowi ważny element rozwoju całego obszaru. Z punktu widzenia rewitalizacji jako odbudowy ładu przestrzennego i społecznego ma jeszcze jeden czynnik, wyróżniający go na tle innych miejscowości powiatu- zachowany od czasów średniowiecza układ urbanistyczny, którego odbudowa w połączeniu z położeniem na trasie EuroVelo 11 i unowocześnionym układem komunikacyjnym uczynić może z niego modelową i budzącą podziw „bramę" nie tylko do północnej części Gminy Koniusza, ale tez całego obszaru LGD ProKoPaRa, który posiada duży potencjał w zakresie gospodarki związanej z turystyką wypoczynkową, aktywną turystyką (np.: rowerową), czy turystyką kulturową i przemysłów czasu wolnego.

BIÓRKÓW WIELKI (ok. 360 mieszk. i 108 gospodarstw)- (Bircow- 1343, Byrkow, Byrow, Byorkow, Bierkow, Birków, Birków Wielki, Bierków).

Pochodzenie nazwy wsi jest zapewne patronimiczne: od nazwy osobowej Birek lub Birko, wywodzącej się być może od bierać, birać (chwytać, zabierać).

Wieś powstała we wczesnym średniowieczu (gdzieś na przełomie XII i XIII wieku), ale pierwsza wzmianka o niej pochodzi z roku 1374. Prawdopodobnie w latach 1313-1317 król Władysław Łokietek przeniósł wieś z tradycyjnego prawa polskiego (wywodzącego się z ustroju plemiennego) na prawo niemieckie. Stało się to po buncie Alberta w 1312 r., kiedy to Władysław Łokietek, odbierał włości stronnikom buntu i przekazywał swoim zaufanym rycerzom, gdyż w latach: 1343, 1348, 1358 wymieniany jest w źródłach rycerz Wilczko z Birkowa z żoną Małgorzatą, podstoli sandomierski (1340-48), a następnie ksztelan sandomierski (1348-73). Jan Kolczek herbu Topór od 1362 roku podczaszy sandomierski, a później jego syn Spytko Kolczek (1389-1410). Wiadomo, że w roku 1412 przy drodze do Proszowic była karczma.

Jako właściciel Biórkowa wymieniany jest w latach 1440-48 Jan Birkowski herbu Topór. W II połowie XV wieku (w latach 1470-80) Jan Długosz w Liber Beneficiorum wymienia jako właściciela Biórkowa (Wielkiego) Mikołaja Birkowskiego herbu Topór mieszkający w kasztelu/małym zamku określanym przez Długosza jako curia militaris (budowla obronna).

Parafia rzymsko-katolicka Biórkowie Wielkim powstała najpóźniej w roku 1374, gdyż po raz pierwszy w tym właśnie roku wymieniono ją w spisie świętopietrza (12 skojców) i nosi wezwanie Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny. Źródła z 1385 wymieniają istniejący tu drewniany kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. W 1633 w miejscu zniszczonej świątyni zbudowano zachowany do dziś kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny. W tym okresie założono przy kościele szkółkę parafialną dla dzieci wiejskich. W 1782 roku założono we wsi cmentarz parafialny. Kościół znajduje się na Małopolskim Szlaku Architektury Drewnianej.

W 1894 niejaki Roszkowski kupił od ówczesnego właściciela Alfreda Mileskiego w imieniu Ignacego Jana Paderewskiego liczący ok. 500 hektarów majątek Biórkowski. Zachwalał on Paderewskiemu położenie majątku w Proszowickiem, regionie "o najlepszej glebie w Królestwie, gdzie płacą za włókę po 4000 rb. i więcej", oraz fakt, że Biórków jest "podobno dobrze zagospodarowany". Jedyną wadą Biórkowa było "położenie majątku po tej [tj. rosyjskiej] stronie kordonu". Decyzja ta okazała się wkrótce całkowicie błędna i nie przemyślana. Wyszło na jaw, że majątek kupiono przy złej koniunkturze, a dotknięty klęską pożaru i myszy nie mógł dać dochodu nawet z uprawy buraków cukrowych, pszenicy i jęczmienia. Biórków przynosił deficyt, więc Paderewski, obawiając się dalszych strat, polecił sprzedać Biórków jak najszybciej, rozparcelowawszy go uprzednio. Okrojoną już znacznie część z dworem kupił w 1899 roku Marcjan Woźniakowski. Był on ożeniony z Marią Rodakowską, córką świetnego polskiego malarza Henryka Rodakowskiego. 23 kwietnia 1920 roku urodził się Jacek Woźniakowski (1920-2012) historyk sztuki, pisarz, publicysta, współzałożyciel Wydawnictwa Znak. Prezydent Krakowa w latach 1990-91, ojciec posłanki do Parlamentu Europejskiego Róży Thun.

Dwór

Dwór w Biórkowie powstał na przełomie XVIII i XIX wieku w miejscu poprzedniego dworu, a istnieje pewne prawdopodobieństwo, że i ta budowla była postawiona na miejscu zamku lub kasztelu datowanego na wieki średnie. Ta obronna budowla istniała jeszcze w drugiej połowie XV w o czym zaświadcza w „Liber Beneficorum” Jan Długosz nadając jej miano "curia militaris", jakim określał obiekty o znaczeniu wojskowym. Jego istnienie potwierdzają naukowcy. Długosz jako właściciela tych dóbr wymienia Mikołaja Birkowskiego herbu Topór. Jego przodkiem był prawdopodobnie Wilczko z Birkowa, na poły legendarna postać rycerza, który za wierną służbę księciu

Łokietkowi podczas buntu wójta Alberta z 1312 roku, otrzymał te ziemie i na ten okres datowana jest też lokacja miejscowości na prawie magdeburskim. W XVI wieku miejscowość należała do rodziny Stadnickich, później Szombergów, Czartoryskich, Puszetów. Prawdopodobnie Ci ostatni pobudowali- możliwe że kilka lat przed końcem XVIII wieku- pierwotny dwór w nowym kształcie (po którym zachowały się piwnice pod częścią zachodnią), ponieważ rejestr z XVIII wieku potwierdza istnienie dworu. Nowy powiększony dwór wzniósł właściciel majątku od połowy XIX wieku, poseł na sejm galicyjski Alfred Milieski prawdopodobnie po 1857 roku. Najnowsze badania Fundacji Wczoraj Dziś i Jutro wskazują, że architektem przebudowy był jeden z najznamienitszych polskich architektów, Filip Roman Pokutyński, autor tak znamienitych budynków jak Gmach Polskiej Akademii Umiejętności (Towarzystwa Przyjaciół Nauk), ul. Sławkowska 17 (1857-1866), pałac miejski (pałac Ogińskich i Potulickich, następnie Resursa Kupiecka) ul. Piłsudskiego Józefa Marszałka 4, czy Hotel Kleina (obecnie Hotel Monopol), ul. św. Gertrudy 6- wykazujący najwięcej podobieństw do dworu w Biórkowie między innymi w budowie nadproży okien i elewacji- i wielu innych budowli w stylach historycznych, zwłaszcza neorenesansowym. W roku 1857 Alfred Milieski rozpoczął budowę pałacu w Piekarach wg. projektu Filipa Romana Pokutyńskiego. Logicznym więc było, że skoro równolegle powstawały dwa budynki należące do Alfreda Milieskiego, projektował je ten sam architekt, będący wtedy u szczytu sławy i zdolności twórczych. Nawet metoda pozostała taka sama, bo zarówno w Piekarach, jak i w Biórkowie wykorzystano częściowo fundamenty i mury poprzednich założeń, co może wskazywać, że budowę w Biórkowie, podobnie jak w Piekarach nadzorował brat Filipa Romana Pokutyńskiego, Władysław Pokutyński, znany budowniczy. W latach 1894-1899 właścicielem dworu i majątku był Ignacy Paderewski. Od niego dwór wraz z założeniem parkowym kupił Marcjan Woźniakowski. Jego żoną była Maria Rodakowska- córka słynnego polskiego malarza Henryka Rodakowskiego.

W latach 20 XX wieku dobudowano do dworu murowano- drewniane, dwukondygnacyjne skrzydło zachodnie. Dwór był własnością Woźniakowskich do 1945 roku. W 1920 urodził się w nim Jacek Woźniakowski, pierwszy po 1989 roku Prezydent Krakowa. Po wojnie dwór z okrojonym do 2 ha majątkiem stanowiącym park był do 1972 r. siedzibą Gromadzkiej Rady, (w 1972 r. przeprowadzono remont generalny), od 1973 r. był w nim Ośrodek Zdrowia, w latach 1993-1994 r. wykorzystywany był częściowo do prowadzenia zajęć Szkoły Podstawowej, w latach 1995-1997 r. mieścił się w nim Oddział Przedszkolny. Od 1997 roku systematycznie niszczał, przedstawiając obecnie sobą ruinę i tylko ocalały częściowo i zabezpieczony prowizorycznie przez Fundację Wczoraj, Dziś i Jutro dwuarkadowy portyk zaświadcza o niegdysiejszej świetności budowli. Drugim ważnym elementem jest park w stylu angielskim, obecnie miejscami zniszczony (po wichurze z 2005 roku), nad którym opiekę sprawuje Fundacja.

Dwór i park w Biórkowie będący obecnie własnością Fundacji Wczoraj Dziś i Jutro będzie po podniesieniu z ruiny centrum kultury o znaczeniu zarówno lokalnym jak i ponadregionalnym, centrum informacji turystycznej dla całego obszaru ProKoPaRa, zlokalizowany w nim będzie MOR (Miejsce Obsługi Rowerzystów) dla trasy EuroVelo 11, która przebiegała będzie obok wzgórza, na którym posadowiony jest dwór.

Ważnym z punktu widzenia prawidłowego procesu rewitalizacji jest istnienie partnerów prywatnych i społecznych dla realizacji celów rewitalizacji na danym terenie. W Biórkowie obok Ochotniczej Strazy Pożarnej jest to, istniejąca od początku 2013 roku, Fundacja Wczoraj Dziś i Jutro.

Fundacja Wczoraj Dziś i Jutro została powołana do życia w celu ratowania dworu w Biórkowie Wielkim i uczynienia z niego miejsca wydarzeń kulturalnych i edukacyjnych dla powiatu proszowickiego i ościennych powiatów Województw Małopolskiego i Świętokrzyskiego oraz centrum gromadzenia

i opracowywania materialnych i niematerialnych pamiątek regionu. Już dziś w parku obok dworu odbywają się z inicjatywy Fundacji liczne wydarzenia o randze gminnej, powiatowej a nawet ogólnopolskiej- „Przegląd Tańców Ludowych" (w 2016 VIII edycja), Święto Biórkowa (w 2016 IV edycja), Festiwal Przemysłów Kultury „Biórkowskie Regionalia" (w 2016 odbędzie się III edycja). 29 czerwca 2014 w parku odbył się plenerowy koncert fortepianowy. Wystąpił prof. Jerzy Tosik-Warszawiak z Akademii Muzycznej z Krakowa- prawykonanie trzech utworów fortepianowej muzyki islandzkiej- i uczniowie Szkoły z Żębocina oraz Gabriela Gracja Stanisz z utworami Chopina. Pełny zapis koncertu dostępny jest w Internecie. Fundacja jest też aktywnym podmiotem działań na obszarze ProKoPaRa. Wiele z nich inicjuje- np.: projekty integrujące obszar „Biblioteka najlepszym miejscem na Twoją aktywność, czyli ProKoPaRowy zawrót głowy" (od lutego 2016 finansowany przez MKiDN) czy powstanie Jagiellońskiego Szlaku ProKoPaRa (grudzień 2015).

Fundacja przewiduje stworzenie obok dworu na miejscu czworaków sali widowiskowo- koncertowej na potrzeby dużych wydarzeń artystycznych.

Program rewitalizacji

Program rewitalizacji Biórkowa Wielkiego oparty jest w dużej mierze o odtworzenie wokół odbudowanego dworu centrum miejscowości z pełną infrastrukturą. Jego podstawą jest stworzenie mieszkańcom Biórkowa Wielkiego, Małego i okolicznych miejscowości możliwości wypoczynku, w tym aktywnego wypoczynku związanego z trasami pieszymi, rowerowymi i infrastrukturą typu ławki i oświetlenie oraz uczestniczenia w wydarzeniach sportowych i kulturalnych. Powstanie też infrastruktura umożliwiającą przyjęcie zwiększonego ruchu turystycznego (parkingi, tablice, oznakowanie dróg).

Odbudowa więzi społecznych i stworzenie miejsc aktywności kulturalnej i sportowej są ważne dla mieszkańców Biórkowa jak to wynika z ankiet

umieszczonych w Strategii Rozwoju Gminy Koniusza (str. 74 i dalej). Powstała w wyniku rewitalizacji w sferze społecznej, infrastrukturalnej i ładu przestrzennego zwiększona energia społeczna może przełożyć się na wzrost atrakcyjności osiedleńczej i turystycznej całej Gminy Koniusza, a nawet obszaru ProKoPaRa oraz rozwój gospodarczy związany z powstaniem nowych miejsc pracy w otoczeniu turystyki i przemysłów czasu wolnego.

W dziedzinie ładu przestrzennego już uczyniono wiele doprowadzając do położenia nowej nawierzchni wraz z chodnikiem na drodze łączącej drogę wojewódzką 776 i centrum Biórkowa Wielkiego. Droga ta biegnie od zachodniej strony wzgórza na którym posadowiony jest dwór w stronę Kościoła i odtwarza zarys pierwotnych umocnień ziemnych z czasów średniowiecza. Od strony północnej i wschodniej wzgórze chronione było fosami w miejscu których obecnie występują stawy rybne. Od strony południowej droga odtwarza wał ziemno-drewniany z bardzo dużym, rozległym przedpolem między tą bardzo długą linią obrony od najłatwiejszej do sforsowania strony, a linią chroniącą bezpośrednio zamek/kasztel, której zarysy też można dostrzec. Mało jest w Polsce miejscowości, w których ten średniowieczny układ pozostał właściwie niezmieniony (w miejscu okołu powstał budynek Szkoły, a w prawdopodobnym miejscu bramy między okołem a zamkiem prywatna posesja). Umożliwia on stworzenie ścieżek rowerowych i pieszych wokół wzgórza, umożliwiających np.: dotarcie do wysokiej klasy zabytku jakim jest Kościół pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny od strony trasy EuroVelo 11, czy dalej w stronę Niegardowa i Dalewic.

Obok trasy EuroVelo 11 w Biórkowie, która na odcinku do Proszowic i dalej do Kazimierzy Wielkiej przebiegać będzie po nasypie nieczynnej kolejki wąskotorowej znajduje się jeszcze jeden obiekt, który rewitalizując Biórków Wielki można będzie wykorzystać do aktywizacji dzieci i ew. seniorów. Mowa tu o budynku starej stacyjki kolejowej, z którego można uczynić np.:

ogólnodostępny klub dla wszystkich mieszkańców, a wokół niego przygotować infrastrukturę sportową uzupełniającą tę, która w ramach rewitalizacji powstanie wokół szkoły (zmieniając dotychczasową na bardziej nowoczesną), czy obok wzgórza dworskiego na działce należącej do gminy. Na innej działce przylegającej do wzgórza od strony wschodniej powstanie parking na potrzeby szkoły i zwiększonego ruchu turystycznego.

3. Niegardów i Niegardów Kolonia

Fundatorem parafii w Niegardowie był w poł. XIII w. kasztelan krakowski Klemens z Ruszczy herbu Gryf. Sam kościół wybudowały zapewne benedyktynki ze Staniątek. Pierwszą świątynię wzniesiono z drewna, o czym wspomina Jan Długosz. Budowę obecnego, murowanego kościoła pod wezwaniem św. Jakuba Starszego Apostoła rozpoczęto w 1578 r., a jego konsekracja nastąpiła w 1605 r. Przebudowywano go wielokrotnie, w związku z czym zatracił swój pierwotny, renesansowy charakter. W ołtarzu głównym umieszczony jest stanowiący przedmiot szczególnego kultu, XVII wieczny wizerunek Najświętszej Marii Panny z Dzieciątkiem Jezus. Natomiast na jego zasuwie znajduje się obraz św. Jakuba, który około 1857 roku namalował Wojciech Eljasz. Artysta ten, żyjący w latach 1814–1904, był ojcem malarza, popularyzatora Tatr i Zakopanego, współzałożyciela Towarzystwa Tatrzańskiego, autora przewodników po tych górach, Walerego Eljasza-Radzikowskiego, a także rzeźbiarza Władysława Eljasza-Radzikowskiego oraz malarki i hafciarki Marii Eljaszówny. Tworzył on niemal wyłącznie obrazy o tematyce religijnej. Zamówienia na nie otrzymywał zarówno z licznych krakowskich kościołów Na zasuwie znajduje się obraz św. Jakuba Starszego Apostoła, który ok. 1857 r. namalował prawdopodobnie Walery Eliasz-Radzikowski. Jego treść nawiązuje do średniowiecznej legendy o św. Jakubie (zawartej w „Złotej legendzie” (łac. Legenda aurea) opowieści o świętym Jakubie. Jej autorem był Jacopo da Voraigne (Jakub de Voraigne), włoski

dominikanin, a następnie arcybiskup Genui, żyjący w latach 1238–1298), który według niej nawrócił i ochrzcił czarnoksiężnika Hermogenesa, władcę nieczystych sił. Skruszony mag „wrócił do apostoła i obejmując jego nogi, rzekł: zbawco dusz, przyjmij pokutę tego, który dotychczas zazdrościł ci i szkodził!" Drewniana dzwonnica stojąca przed kościołem ufundowana została w r. 1858 przez hrabinę Elżbietę Wielopolską. Umieszczono w niej dzwon z r. 1607 z herbem Abdank.

Na cmentarzu W Niegardowie znajduje się grób Ludwika Mazarakiego, przywódcy powstania miechowskiego, pułkownika w powstaniu krakowskim 1846 r., dzierżawcy tej miejscowości. Ludwik Mazaraki herbu Newlin (ur. 1813 roku w Wyciążu pod Krakowem, zm. 13 stycznia 1880 roku w Niegardowie). Syn Karola Mazaraki i Józefiny von Girtler. Rodzina ojca – ród Mazarakich, wywodziła się od książąt despotów Janiny w Epirze. W XVII wieku Krzysztof Mazaraki przybył na Ruś, gdzie stał się najbogatszym kupcem. Jego syn Jan otrzymał polski indygenat z rąk króla Jana Kazimierza. Karol Mazaraki był potomkiem Jana. Piastował ważny urząd Generalnego Zarządcy Dóbr Królewskich Województwa Krakowskiego. Był też fundatorem kaplicy Mazarakich herbu Newlin w kościele Mariackim w Krakowie. Jego żona była bratanicą Sebastiana Girtlera, rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie i senatora Wolnego Miasta Krakowa. Ludwik uczęszczał do krakowskiego Liceum św. Barbary, które ukończył w 1830 roku. W powstaniu listopadowym był w 2 pułku Krakusów i przebył z nim całą kampanię. Po klęsce powstania powrócił na wieś, gdzie ojciec odstąpił mu w dzierżawie majątek Winiary, a potem Luborzyca, gdzie był właścicielem dużej stadniny koni. Do działalności spiskowej wciągnięty w latach 1845-1846. Szybko stał się jednym z przywódców ruchu spiskowego. W lutym 1846 roku stanął na czele wznieconego przez siebie, swojego szwagra Alojzego Wendy i kuzyna Franciszka Wincentego Mazaraki, powstania miechowskiego. Zebrał oddział

konny w sile około 30 ludzi, zajął z nim Proszowice, rozbroił kilka posterunków rosyjskiej straży granicznej i celnej w Biórkowie, Igołomi, Baranie i Zielonej. Z powodu braku poparcia wśród chłopów i szlachty, został zmuszony do przekroczenia granicy Wolnego Miasta Krakowa 23 lutego 1846 roku. W Krakowie Rząd Narodowy mianował go pułkownikiem. Jego zadaniem było zorganizowanie pułku Krakusów. W ciągu kilku dni zdołał sformować trzy doborowe szwadrony jazdy. Pełnił też służbę patrolową na granicy z Królestwem Polskim. 26 lutego 1846 r. brał udział w bitwie pod Gdowem, gdzie dowodził 2 szwadronem Krakusów. Po upadku powstania krakowskiego Mazaraki został internowany w Koźlu. Władze pruskie wydały go Rosjanom we wrześniu 1846 r. Był potem więziony w Kielcach, Cytadeli Warszawskiej i Modlinie. 28 kwietnia 1848 r. został wraz ze szwagrem Alojzym Wendą skazany na katorgę. 7 lat pracował w kopalniach nerczyńskich w Petrowskim Zawodzie, następnie był w Permie i Wiatce. W lutym 1859 r. powrócił do Królestwa Polskiego przez Irkuck. Osiadł w Luborzycy, dzierżawionej przez jego żonę Emilię z Wendów (1812-1900), siostrę Alojzego Wendy, towarzysza broni Ludwika. Po kilku latach przeniósł się na dzierżawę do Niegardowa. Tam też zmarł bezpotomnie. Jego zwłoki spoczęły na miejscowym cmentarzu.

W Niegardowie znajduje się Filia Biblioteki Gminnej z Koniuszy. Mieści się w zbyt małym i wymagającym remontu lub wyburzenia budynku.

Jednym z problemów społecznych z jakimi boryka się Niegardów jest konieczność budowy budynku nowego przedszkola, bo do dziś znajduje się ono w wynajmowanym od Banku Spółdzielczego małym i pozbawionym terenu na plac zabaw dla dzieci.

W Niegardowie-Kolonii znajduje się otwarty w 2006 roku Ośrodek Jeździecki Faruk. Oferuje on zajęcia z Hipoterapii wykorzystując między innymi kuce dedykowane dzieciom.

Program rewitalizacji

Podstawowym działaniem będzie odnowienie oraz zagospodarowanie terenu wokół Kościoła w Niegardowie w celu poprawy estetyki i utworzenia infrastruktury rekreacyjno-turystyczno-kulturalnej w centrum miejscowości. Pozwoli to na pełne wykorzystanie potencjału rozwojowego jaki stanowi Europejska Droga Świętego Jakuba, na której znajduje się zabytkowy kościół. Planowane też są prace przy odnowie cmentarza i oznaczenie drogi do niego. Znajdujący się na nim grób jednego z bohaterów Powstania Krakowskiego Ludwika Mazarakiego może stać się jednym z punktów Małopolskiego Szlaku Powstania Styczniowego.

W ramach ww. obszarów problemowych wymagających rewitalizacji przewidziano zadania szczegółowe:

- zaadaptowanie do celów informacji turystycznej i sklepu z pamiątkami budynku dawnego kiosku przykościelnego znajdującego się w ciągu murów okalających kościół,

- przebudowę istniejących ciągów komunikacyjnych,

- wzmocnienie istniejącej konstrukcji nawierzchni drogi,

- budowę chodników jedno-lub dwustronnych,

Budynek biblioteki w Niegardowie (lub plac po jego wyburzeniu), można będzie wykorzystać na wybudowanie infrastruktury wspierającej turystykę, np.: mały motel z zapleczem kulturalnym etc.

W celu rozwiązania problemu społecznego związanego z przedszkolem rozważana jest możliwość wybudowania nowego budynku przedszkola w Niegardowie-Kolonii. Było by to Samorządowe Przedszkole z Oddziałami Integracyjnymi, dla północnej części gminy Koniusza, analogicznie jak przedszkole w Wierzbnie obejmuje swoim zasięgiem południowa część gminy.

Elementem wyróżniającym będzie współpraca z OJ Faruk, pozwalająca wprowadzić nowe formy wyrównujące szanse dzieci z terenów wiejskich i zwalczające problem otyłości i braku ruchu u dzieci.

Obszar potencjalnej interwencji w drugim etapie

Dalewice posiadają bardzo duży potencjał rozwojowy związany z historią i tradycją miejscowości, poświadczoną wieloma odkryciami archiwalnymi i archeologicznymi. Znane są jako miejsce urodzenia Xawerego Dunikowskiego. Na terenie miejscowości znajduje się dużej klasy zabytek architektury drewniej kaplica pw. Nawiedzenia i Zwiastowania NMP.

Podstawowym problemem miejscowości jest całkowita degradacja dworu Dunikowskich, a co za tym idzie brak centralnego miejsca wokół którego można budować infrastrukturę turystyczną. Miejscowość jest też mało znana i odwiedzana, ze szkodą dla gospodarki regionu. Powodem tego jest brak oznakowania, trudny i skomplikowany dojazd, oraz brak miejsca informacji turystycznej na terenie miejscowości.

Ewentualny program rewitalizacji uwzględniał będzie umieszczenie jej na wszystkich planowanych i istniejących szlakach kulturowych obszaru ProKoPaRa, oraz zabiegi o umieszczenie kalicy na Małopolskim Szlaku Architektury Drewnianej, co pobudzi ruch turystyczny i przyczyni się do rozwoju miejscowości. Planowane też jest uczynienie z Dalewic Wioski Tematycznej związanej z odkryciami archeologicznymi i tradycją z czasów Jagiellońskich.